ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

6/7 EYLÜL 1955 OLAYLARI VE TÜRK KAMUOYUNUN YAKLAŞIMI

Tayfun GENEL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. İsmet ÜZEN

Çankırı – 2022

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

6/7 EYLÜL 1955 OLAYLARI VE TÜRK KAMUOYUNUN YAKLAŞIMI

Tayfun GENEL
ORCID: 0000-0002-6851-4636

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. İsmet ÜZEN

Çankırı – 2022

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ ..... **i**
TEZ KABUL VE ONAY ..... **ii**
ÖNSÖZ ..... **iii**
ÖZET ..... **v**
ABSTRACT ..... **vi**
KISALTMALAR ..... **vii**
TABLO LİSTESİ ..... **vii**
GRAFİK LİSTESİ ..... **viii**

1. GİRİŞ ..... Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

2. 6/7 EYLÜL OLAYLARI **7**
2.1. İstanbul'da Olaylar 7
2.2. İzmir'de Olaylar 8
2.3. Ankara'da Olaylar 9
2.4. 6/7 Eylül Olaylarına Karşı Hükûmetin Aldığı Tedbirler 10
2.4.1. Örfi İdarenin İlanı 10
2.4.2. Zararların Tespiti 13
2.5. 6/7 Eylül Olaylarının Meclise Yansıması 15
2.5.1. 12 Eylül 1955 Tarihli Görüşmeler 15
2.5.2. 1 Kasım 1955 tarihinde Celal Bayar'ın Meclis Açılış Konuşması 19
2.5.3. 16 Aralık 1955'te 4. Adnan Menderes Hükûmet Programı Görüşmeleri Sırasında 6/7 Eylül Olayları 20
2.5.4. 19 Aralık 1955 tarihinde Ankara ve İzmir'de Örfi İdarenin Kaldırılması Hakkında Görüşmeler 23
2.5.5. TBMM'de 6/7 Olayları'ndan Dolayı Oluşan Zararın Tespiti ve Tanzimi Çalışmaları 24

3. TÜRK KAMUOYUNUN 6/7 EYLÜL OLAYLARI'NDA ZARAR GÖRENLERE YARDIM İÇİN OLUŞTURULAN KOMİTEYE MADDİ YARDIMLARI **27**
3.1. Maddi Yardımlar 30
3.1.1. Kamu Kuruluşları ve Personeli Tarafından Yapılan Yardımlar 30
3.1.2. Dernek, Vakıf, Cemiyet ve Kulüpler Tarafından Yapılan Yardımlar 34
3.1.3. İllerdeki Yardım Komiteleri Tarafından Yapılan Yardımlar 37
3.1.4. Özel Şirketler, Fabrikalar ve Büyük İşletmeler Tarafından Yapılan Yardımlar 40
3.1.5. Küçük Esnaf ve Serbest Meslek Erbabı Tarafından Yapılan Yardımlar 45
3.1.6. İşçiler, İşçi Sendikaları ve İşçi Temsilcilikleri Tarafından Yapılan Yardımlar 47
3.1.7. Siyasi Partiler, Belediyeler, Ocaklar, Gençlik Kolları Tarafından Yapılan Yardımlar 50
3.1.8. Şahıslar Tarafından Yapılan Yardımlar 53
3.1.9. Muhtarlar, Köy Dernekleri, Köy Halkı Tarafından Yapılan Yardımlar 57

3.1.10. Ticaret Odaları, Borsalar, Kooperatifler, Birlikler Tarafından Yapılan Yardımlar 59
3.1.11. Bankalar Tarafından Yapılan Yardımlar 61

4. TÜRK KAMUOYUNUN 6/7 EYLÜL OLAYLARI'NDA HÜKÛMETE MANEVİ DESTEĞİ 66
4.1. Bazı Yabancıların Olaylara Yaklaşımı 66
4.2. Siyasi Partiler, Siyasi Partilerin Gençlik Kolları ve Diğer Siyasi Teşekküller 68
4.3. İşçiler ve İşçi Sendikaları 71
4.4. Yerel Yöneticiler 72
4.4.1. Belediye Başkanları 72
4.4.2. Muhtarlar 73
4.5. Sivil Toplum Kuruluşları (Dernekler, Cemiyetler, Kooperatifler, Kulüp, Sendikalar, Federasyonlar, Ticaret Odaları) 74
4.5.1. Dernekler 74
4.5.2. Cemiyetler 77
4.5.3. Sendikalar 79
4.5.4. Birlikler 79
4.5.5. Federasyonlar 81
4.5.6. Ticaret ve Sanayi Odaları 83
4.5.7. Kooperatifler 83
4.5.8. Kulüpler 84
4.6. Tüccar, Esnaf, Fabrikatör ve Serbest Meslek Erbabı 85
4.7. Kamu Personeli 88
4.8. Çiftçi ve Köylüler 90

5. SONUÇ 91

KAYNAKÇA 93
EKLER 97
ÖZGEÇMİŞ 106

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım A *6/7 Eylül 1955 Olayları ve Türk Kamuoyunun Yaklaşımı* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

… / … / 2022

İmza

Tayfun GENEL

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tayfun GENEL tarafından hazırlanan A *6/7 Eylül 1955 Olayları ve Türk Kamuoyunun Yaklaşımı* başlıklı bu çalışma, *Savunma Sınavı Tarihi* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *oybirliğiyle* başarılı bulunarak jürimiz *tarafından Tarih Anabilim Dalı'nda* Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	:Prof Dr. İsmet ÜZEN	İmza: ……..
Üye	: Doç. Dr. Ramazan Erhan GÜLLÜ	İmza: ……..
Üye	: Doç. Dr. Recep BÜYÜKTOLU	İmza: ……..

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 16/06/ 2022. tarih ve 2022/25-10 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Coşkun POLAT

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

6/7 Eylül Olayları sonrasında meydana gelen zararın giderilmesinde Türk kamuoyunun maddi ve manevi desteği ayrıntılı olarak incelenerek bu konudaki eksik kapatılmaya çalışılmıştır. Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde 6/7 Eylül Olaylarını hazırlayan nedenlerden kısaca bahsedilmiştir. Birinci bölümde olayların gelişimi incelenmiş, İstanbul, İzmir ve Ankara illerinde meydana gelen olaylar ayrı başlıklar altında toplanmıştır. Bu olaylar karşısında hükümetin aldığı tedbirlerin neler olduğu hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Tabi ki böyle bir olayın mecliste tartışılmaması düşünülemezdi. Bu yüzden 6/7 Eylül Olayları'nın meclise yansımaları üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde Türk kamuoyunun maddi desteği incelenmiştir. Hükümet, olaylarda meydana gelen zararları karşılayabilmek için 6/7 Eylül Olayları'nda Zarar Görenlere Yardım Komitesi kurmuştur. Bu komiteyi merkez alarak Türk kamuoyunun maddi desteği hakkında bilgi verilmiştir. Bu destek aynı zamanda 1950'lerin Türkiye'sinin ekonomik yapısının anlaşılmasına katkı sağlayacağını düşündüğümüz için maddi yardım yapanları iş kollarına göre tasnif edilmesi uygun bulunmuştur. Bunun yanında yapılan yardımların bölgesel dağılışını belirleyerek o dönem Türkiye'sinin bölgesel gelişmişliği hakkında veriler elde etmeye çalışılmıştır. Okuyucunun bunu daha iyi anlayabilmesi için tablo ve grafiklerle konu zenginleştirilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde ise, Türk kamuoyunun hükümete manevi desteğini incelemeye çalışılmıştır. Bu incelemede ana kaynaklarımız dönemin gazeteleri ve Devlet Arşivleri belgelerinde sayısı bini geçen telgraflar, mektuplarıdır. Bu belgeler taranırken tıpkı ikinci bölümde olduğu gibi bu bölümde de gelen telgraf, mektup ve telefon arama zabıtlarından gönderen kişilerin iş kolu, yaşadığı yerler tespit edilerek destek veren grupların fotoğrafı çekilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada temel kaynaklardan biri olan 6/7 Eylül Olayları'nda Zarar Görenlere Yardım Komitesi'nin, Türkiye İş Bankası Yenicami Şubesindeki evraklara ulaşılamamış olması çalışmanın eksik tarafı olarak kalmıştır. Ancak bu eksik Devlet Arşivleri ve dönemin ulusal basınından elde edilen verilerle giderilmeye çalışılmıştır. Gazete haberlerinde yardım yapan kişi/firma ismi ve yardım miktarının dışında bir bilgi bulunmaması çalışmamızda zorluk olarak karşımıza çıkmıştır. Yaşadıkları şehir

ve iş kolu hakkında bilgi eksikliği farklı yöntemlerle giderilmeye çalışılmıştır. Tüm bu çalışmalara rağmen yapılan yardımlardan bazılarının hangi şehirden yapıldığı, yardım yapan kişinin mesleği gibi kimi bilgilere ulaşılamamıştır. İzmir Yardım Komisyonuna ait belgelere ulaşamamızdır. Bu eksiklik döneme ait basın arşivlerinin taranmasıyla giderilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmayı yapmamda teşvik eden, çalışma esnasında tereddüt ettiğim, her konuda yardımlarını esirgemeyen çok kıymetli Danışman Hocam Prof. Dr. İsmet ÜZEN'e; tezin kaynak taraması kısmında hem ulusal basının taranmasında hem de T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri'nin taranmasında yardımlarını esirgemeyen dostum Canan ERGÜN'e; Tezin yazım aşamasında fikirleriyle katkı sağlayan değerli dostum Mehmet KOÇ'a; kaynakların tasnifinde katkı sağlayan sevgili eşim Pınar GENEL'e; tezin hazırlık aşamasında kaybettiğim maddi manevi desteğini hiç esirgemeyen rahmetli babam Ali GENEL'e teşekkürlerimi bir borç bilirim.

…./…./ 2022

Tayfun GENEL

ÖZET

Tezin Başlığı : 6/7 EYLÜL 1955 OLAYLARI VE TÜRK KAMUOYUNUN YAKLAŞIMI

Tezin Yazarı : Tayfun GENEL

Danışman : İsmet ÜZEN

Anabilim Dalı : Tarih

Tezin Türü : Yüksek Lisans

Kabul Tarihi : 19.07.2022

1955 yılına gelindiğinde Türk kamuoyunun baskısıyla, Adnan Menderes Hükümeti Kıbrıs sorununa müdahil olmuştur. Bu sorunun çözülmesi için İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ı Londra'ya davet etmiştir. Londra Konferansı'nda Kıbrıs sorununun görüşüldüğü esnada, Atatürk'ün evine bomba atıldı haberi üzerine Türkiye'de 6/7 Eylül Olayları diye anılacak olan olaylar yaşanmıştır. İstanbul, İzmir ve Ankara'da yaşanan bu olaylarda İstanbul ve İzmir'de Rum, Ermeni, Yahudi kökenli Türk vatandaşların evleri ve işyerleri yağmalanmış, İzmir'de bulunan Yunan konsolosluğu yakılmıştır. Ankara'da bir grup gösteri yapmak için toplansa da polisin zamanında müdahalesiyle olaylar çıkmadan dağıtılmıştır. Başbakan Adnan Menderes, olaylarda zarar gören vatandaşların tüm zararların ödeneceğini söylemiştir. Hükümet, olaylarda zarar gören vatandaşların zararlarını ödemek için "6/7 Eylül Olayları'nda Zarar Görenlere Yardım Komitesi" oluşturmuştur. Bu komite zararların karşılanması için bir kampanya başlatmıştır.

Türk kamuoyunun her kesiminden katılım olduğu bu kampanya da 8 milyon liranın üzerinde yardım toplanmıştır. Hükümete destek sadece maddi yardımlar şeklinde olmamıştır. Türk kamuoyu, dönemin Cumhurbaşkanına ve Başbakanına gönderdiği telgraflarla da manevi olarak hükümetin yanında yer almıştır.

6/7 Eylül Olayları'nda meydana gelen zararın karşılanması için hükümet tarafından oluşturan 6/7 Eylül Olayları'nda Zarar Görenlere Yardım Komitesinin faaliyetleri, 6/7 Eylül Olayları ile ilgili yapılan araştırmalara doğrudan bir konu olmamıştır. Bu konu ile ilgili araştırmalarda yardım kampanyası, sadece bir başlık altında çok kısıtlı bilgi verilerek geçiştirilmiştir. Türk kamuoyunun manevi desteği ise neredeyse araştırma konusu bile olmamıştır.

Anahtar Kelimeler: 6/7 Eylül Olayları, Yardım Komitesi, Arşiv, Basın

ABSTRACT

Title : THE INCIDENTS OF SEPTEMBER 6-7 1955 AND THE ATTİTUDES OF TURKİSH OPINION TO THESE EVENTS

Name and Surname : Tayfun GENEL
Thesis Advisor : İsmet ÜZEN
Department : History
Type of Thesis : Master Thesis
Acceptance Date:19.07.2022

In 1955, the Adnan Menderes Government became involved in the Cyprus problem with the pressure of the Turkish public. England invited Turkey and Greece to London to solve this problem. While the Cyprus problem was being discussed in the London Conference, the events that is known as the 6/7 September Incidents would take place in Turkey upon the news that a bomb was thrown at Atatürk's house. The houses and workplaces of Turkish citizens of Greek, Armenian and Jewish origin in Istanbul and Izmir were looted, and the Greek consulate in Izmir was burned in these events in Istanbul, Izmir and Ankara. Moreover, non-Muslim temples and schools were damaged. Prime Minister Adnan Menderes said that all the damages of the citizens who were harmed in the incidents would be paid. The government established the "Committee for Assistance to the Victims of the September 6/7 Events" in order to pay the damages to the citizens who were harmed in the events. This committee started a campaign to recover the damages. In this campaign, in which all segments of the Turkish public participated, more than 8 million TL of aid was collected. The support to the government was not only in the form of financial aid, but the telegrams sent by the Turkish public to the President and Prime Minister of the period also supported the government morally. The activities of the Committee for Assistance to the Victims of the September 6/7 Incidents, which was formed by the government to compensate for the damage caused by the 6/7 September Incidents, didn't become a direct subject of research on the 6/7 September Incidents. Research topics related to this subject were covered by giving very limited information under only one title. Neither the moral nor the financial supports of the Turkish public after the 6/7 September Incidents were the subject of a narrow historiography research.

Keywords: 6/7 September Incidents, Aid Committee, Archive, Press

KISALTMALAR

a.g.e.	adı geçen eser.
a.g.m.	adı geçen makale.
a.g.t.	adı geçen tez
bk.	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
BCA	Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi
C	Cilt
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CMP	Cumhuriyetçi Millet Partisi
DP	Demokrat Parti
EOKA	Kıbrıslı Savaşçıların Milli Örgütü
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı
S	Sayı
s.	sayfa
ss.	sayfa sayısı
STK	Sivil toplum kuruluşu
TMTF	Türkiye Milli Talebe Federasyonu
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti

TABLO LİSTESİ

Tablo No: **Sayfa**

Tablo 3.1: Kamu Kuruluşları ve Personellerinin Maddi Desteği 32
Tablo 3.2: Dernek, Vakıf ve Cemiyetlerin Maddi Desteği 35
Tablo 3.3: Yardım Komitelerinin Maddi Desteği 39
Tablo 3.4: Özel Şirketler, Fabrikalar ve Büyük İşletmelerin Maddi Desteği 42
Tablo 3.5: Küçük Esnaf ve Serbest Meslek Erbablarının Maddi Desteği 46
Tablo 3.6: İşçiler, İşçi Sendikaları ve İşçi Temsilcilerin Maddi Desteği 49
Tablo 3.7: Siyasi Partiler Gençlik Kolları ve Ocakların Maddi Desteği 52
Tablo 3.8: Şahısların Maddi Desteği 55
Tablo 3.9: Muhtarlar, Köy Dernekleri, Köy Halkının Maddi Desteği 58
Tablo 3.10: Ticaret Odalarının, Borsaların, Kooperatiflerin ve Birliklerin Maddi Desteği 60
Tablo 3.11: Bankaların Maddi Desteği 62
Tablo 3.12: Sektörlere Göre Maddi Yardımların Dağılımı 64

GRAFİK LİSTESİ

Grafik No:

Grafik 3.1: Kamu Kuruluşları ve Personeli Tarafından Yapılan Yardımlar..... 31
Grafik 3.2: Dernek, Vakıf, Cemiyet ve Kulüpler Tarafından Yapılan Yardımlar.... 35
Grafik 3.3: Yardım Komiteleri Tarafından Yapılan Yardımlar..... 39
Grafik 3.4: Özel Şirketler, Fabrikalar ve Büyük İşletmeler Tarafından Yapılan Yardımlar..... 41
Grafik 3.5: Küçük Esnaf ve Serbest Meslek Erbabının Yaptığı Yardımlar..... 46
Grafik 3.6: İşçiler, İşçi Sendikaları ve İşçi Temsilciler Tarafından Yapılan Yardımlar..... 48
Grafik 3.7: Siyasi Partiler Tarafından Yapılan Yardımlar..... 51
Grafik 3.8: Şahıslar Tarafından Yapılan Yardımlar 54
Grafik 3.9: Köylüler, Köy Dernekleri ve Çiftçiler Tarafından Yapılan Yardımlar.. 58
Grafik-3.10: Ticaret Odaları Tarafından Yapılan Yardımlar..... 59
Grafik 3.11: Bankalar Tarafından Yapılan Yardımlar..... 63
Grafik 3.12: Sektörlerin Yaptıkları Yardımların Oranı 64

1. GİRİŞ

Kıbrıs, Anadolu'nun bir parçası ve Anadolu-Mısır deniz yolu üzerinde önemli bir merkezdi. Osmanlı Devleti Dönemi'nde Kıbrıs'ta bulunan korsanlar, Türk ticaret ve hac gemilerine zarar verince[1] Kıbrıs Seferine karar verildi ve 3 Temmuz 1570 yılında Finike'den Osmanlı ordusu Kıbrıs'a ayakbastı. Lefkoşe kısa sürede alınmasına rağmen Magusa bir yıl dayandı. 1 Ağustos 1571'de Magusa'nın teslim olmasıyla Kıbrıs'ın fethi tamamlandı.[2] Osmanlı Devleti, Kıbrıs'ta bir beylerbeyliği kurarak Ada'yı 1571 yılından 1877 yılına kadar üç yüz yıl hâkimiyeti altında tuttu.[3] 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı'nda (93 Harbi) mağlup olan Osmanlı Devleti, Berlin Antlaşması'nda İngiltere'nin desteğini alabilmek için Kıbrıs Adası'nı İngiltere'ye kiralamıştır. Böylece Kıbrıs'ın mülkiyeti Osmanlı Devleti'ne ait olmasına rağmen yönetimi İngiltere'ye geçmiştir. Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaş'ında İngiltere'nin başını çektiği İtilaf blokunun karşısında olan İttifak blokunun yanında savaşa girmesiyle İngiltere, Ada'ya el koyduğunu ilan etmiştir.[4] Türkiye Devleti, Lozan Antlaşması'nın 1. faslında bulunan "Toprağa İlişkin Hükümler" başlığı altında bulunan 20. madde gereğince Kıbrıs'ın İngiltere'ye ait olduğunu kabul etmiştir.[5]

Kıbrıs'ta özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra Rumlar, Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması anlamına gelen ENOSİS'in faaliyetlerine hız vermiştir. 15 Ocak 1950 tarihinde tüm Rum kiliselerinde Kıbrıs'ın Yunanistan'a katılması ile ilgili plebisit gerçekleşmiştir.[6] Türkiye bu dönemde, SSCB tehdidi altında olması nedeniyle komşularıyla iyi ilişkileri sürdürmek istemiştir. Diğer yandan Kıbrıs resmî olarak İngiltere toprağı olmasından dolayı Türkiye, Kıbrıs sorununa taraf olmamıştır. Sorun

[1] Yılmaz Öztuna, *Büyük Osmanlı Tarihi*, Ötüken Yayınları, C.3, İstanbul 1994, s. 136.
[2] Halil İnalcık, *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I: Klasik Dönem (1302-1606) Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişmeler*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015 s. 166.
[3] Müge Vatansever, "Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 12, S. 0, July 2010, s. 1490-1494.
[4] Yavuz Güler, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi", *G.Ü Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 5, S. 1, 2004, s. 103-104.
[5] https://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/Kurucu_Anlasmalar/lozan-anlasmasi.pdf Erişim Tarihi: 02.05.2022
[6] Esra Sarıkoyuncu Değerli, "Demokrat Parti Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikası (1950-1960)", *Gazi Akademik Bakış*, C. 6, S.11, Kış 2012, s. 87.

uluslararası bir hâl almaya başlamasıyla birlikte Türkiye'nin Kıbrıs politikasında da değişiklikler başlamıştır.[7]

İngiltere ve Türkiye'nin tüm karşı çıkmalarına rağmen Yunanistan, Kıbrıs Sorunu'nu 23 Eylül 1954'te BM'nin gündemine aldırmayı başarmıştır. 24 Eylül'de BM Genel kurulunda görüşülen Sevk Komisyon kararı onaylanmıştır. 14-17 Aralık 1954'te Kıbrıs Sorunu BM'de tekrar görüşüldüğü esnada, Yunan delege Kyrou, Kıbrıs halkına self-determinasyonu[8] tanınmasını istemiş, Türk delege Selim Sarper ise Yunanistan'ın talebinin aslında ENOSİS olduğunu ve Türkiye'nin bu görüşü kabul etmeyeceğini söylemiştir.[9] Genel Kurul, 17 Aralık 1954'te *"halkların eşit hakları ve kendi kendini yönetim ilkesinin BM gözetimindeki Kıbrıs ahalisi için uygulanması meselesinin daha fazla görüşülmemesine"* oy çokluğu ile karar vermiştir.[10]

BM'den bir sonuç alamayan Yunanistan, EOKA'yı (Kıbrıs Mücadelesi Ulusal Örgütü) kurdurmuştur. EOKA, Kıbrıs'ta ENOSİS'i gerçekleştirmek için Yunanistan'ın kurduğu yasa dışı bir yeraltı örgütüdür. EOKA, 1 Nisan 1955'ten itibaren İngilizlere karşı terör faaliyetlerine girişmiştir.[11]

1955 yılının Ocak ayında Kıbrıs'ta silah dolu bir motorun yakalanmasıyla Yunan hükûmetinin EOKA'ya gizlice silah ve cephane yardımı yaptığı ortaya çıkmıştır. Bu motorun Yunanistan Limanı'ndan yüklendiğinin tespit edilmesi, Türkiye'de tepkilerin artmasına neden olmuştur. EOKA, terör faaliyetlerine başladığında İngilizleri ve Türkleri düşman ilan etmiştir. Terör faaliyetleriyle Türkleri baskı altına almaları, Türkiye'de basın ve gençlik teşekküllerini harekete geçirmiştir.[12]

---

[7] Serdar Sakin – *Sabit Dokuyan, Kıbrıs ve 6-7 Eylül Olayları: (Menderes ve Zorlu'nun Tarihi Sınavı),* IQ Yayınları, İstanbul 2013, s. 37.

[8] Self Government, (Self Determinasyon) bağımsızlık söz konusu olmaksızın "özerk siyasal yönetim" sahibi anlamına gelen İngilizce bir terimdir. Bkz. Baskın Oran, *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,* İletişim Yayınları, İstanbul 2004, s. 594.

[9] Mustafa Albayrak, "Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları (1950-1960)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,* C. 16, S. 46, 2000, s.252-253.

[10] Değerli, a.g.m., s. 90.

[11] Melek M. Fırat, "Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları (1945-1960)", *Toplumsal Tarih Dergisi*, S. 81, Eylül 2000, s. 25.

[12] Sakin, a.g.e., s.51-52; Erik Jan Zürcher, *Modern Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yay. İstanbul 2015, s. 345.

Kıbrıs Sorunu başladığı dönemde, dış politikadaki daha önce söylediği paradigmalar nedeniyle Türkiye olaya taraf olmamıştır. Hatta bir soru üzerine Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, "*Türkiye'nin Kıbrıs'a ilişkin bir sorunu yoktur*." demiştir. Ancak Hürriyet gazetesinin olayların üzerine gitmesi, EOKA'nın yaptığı terör faaliyetleri hakkında her gün bilgi vermesi, orada yaşayan Türklerin gördüğü kötü muamelenin ilk sayfadan duyurulmasıyla Türk kamuoyu, ENOSİS'le tanışmıştır.[13]

Türkiye'de yaşayan Kıbrıslı Türkler, Kıbrıs'ta yaşayan Türklere destek olmak amacıyla İstanbul Kıbrıs Türk Talebe Birliği (1932), Kıbrıs Okullarında Yetişenler Cemiyeti, Kıbrıs Türk Kültür Derneği gibi sivil toplum kuruluşları kurmuşlardı.[14] Ancak bunlar etki bakımından sınırlı kalmıştır. Türkiye'deki gençlik teşkilatlarının meseleye müdahil olmasıyla Kıbrıs Meselesi topluma mal edilmiştir. 1954 yılında Türkiye Millî Gençlik Komitesi "Kıbrıs ve Türkiye" adlı bir toplantı düzenlemiş ve "*Kıbrıs'ın Türk olduğunu dünya umumi efkârına tanıtmak, Türklerin hak ve hukuklarını Kıbrıs etrafında her yönden savunmak ve Türk umumi efkârını bu mevzuda teçhiz etmek*"[15] olarak belirledikleri Türk tezini benimsemişlerdir. Türk Milli Talebe Federasyonu (TMTF), Kıbrıs ile Türkiye arasında geziler düzenleyerek sorunu halka kabul ettirmeye çalışmıştır. Türkiye Millî Gençlik Teşkilatının (TMGT) Genel Kurulu; Kıbrıs Türkleri Komisyonunu, Türk Kültürü Yayma Komisyonunu ve 24 Temmuz 1954'te TMTF Kıbrıs Komitesini kurmuştur. Komitenin savunduğu tez, Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilmesinin mümkün olmadığıdır. Komite, 2 Ekim 1954'te ismini "Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti" olarak değiştirmiştir. Cemiyetin başkanlığına ise Avukat Hikmet Bil getirilmiştir. Cemiyet amacını; Kıbrıs'ın Türk olduğunu, Kıbrıs'ta bulunan Türklerin haklarının korunacağını ve meselenin Türkiye içerisinde halka mal edilmesini temel düstur olarak kabul ettiği şeklinde açıklamıştır.[16] Cemiyet, düzenlediği kongreler, yayınladığı bildiriler, yaptığı mitingler ve yayınladığı yalan haberlerle[17] Türk Kamuoyunun dikkatinin Kıbrıs Meselesine yönelmesini sağlamıştır.

[13] Tevfik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, İmge Kitabevi, Ankara 2019, s.49.
[14] Christina Zenginoğlu, *6-7 Eylül 1955 Olayları'na Götüren Etkenler ve Aktörler*, Libra Kitapçılık, İstanbul 2018, s. 83.
[15] Fahri Çoker Arşivi, 6-7 Eylül Olayları Fotoğraflar- Belgeler, s. 416.
[16] Sakin, a.g.e., s. 79.
[17] Rumların Türk mezarlarına saldırması sonrasında iki bin Türk'ün Rum mezarına saldırdığını, bunun üzerine Rumların korkarak sindiği gibi. Bkz. Fahri Çoker Arşivi, a.g.e., s. 419.

Kıbrıs'ta Türklere 28 Ağustos'ta Rumlar tarafından katliam yapılacağı söylentileri hızla Türkiye'de yayılmış ve bu durum, Türk kamuoyunu telaşlandırmıştır. Olası bir katliam hakkında yorumlar, gerçekleşebilecek ihtimaller üzerine haberler çıkmaya başlamıştır. Haberin bu denli Türk kamuoyunda yer etmesi üzerine Türkiye, İngiltere'ye 23 Ağustos'ta bir nota vererek Kıbrıs'taki Türklerin emniyetinin sağlanmasını istemiş, tezat bir hâlin teşekkülünde ise ırktaş halka yönelik teşebbüslere kayıtsız kalınamayacağını iletmiştir.[18]

Dönemin Başbakanı Adnan Menderes, 24 Ağustos'ta Liman Lokantası'nda, Kıbrıs Meselesi ile ilgili uzun bir konuşma yapmış[19] ve konuşmasında endişelerini şu şekilde dile getirmiştir.

> "*Kıbrıs Meselesinde tahrikçilerin takındıkları tavır ve vaziyetle söylenen sözler, bizleri haklı endişelere sevk etmiş bulunuyor. Bu endişelerin bir kısmı istikbale muzaf olmakla beraber, bugünden yarına vahim hadiselerin cereyan edebileceğine dair ortada dolaşan sözler, endişelerimizin kaynağını teşkil etmektedir. Hiç ihtimal vermek istemiyoruz ve böyle olabileceğine imkân da göremiyoruz. Fakat 28 Ağustos'un Kıbrıs'taki ırkdaşlarımız için bir katliam günü olacağına terörist bir eda ile mütemadiyen ilan edip durmaktadırlar… Hareket ani olabilir. Mahalli hükûmet hazırlıksız bulunabilir. Oradaki halkımız, son derecelere kadar tahrik edilmiş ve silahlandırılmış bir ekseriyet karşısında masum, hareketsiz ve silahsız bulunabilir. Fakat bu, hiçbir zaman onların bir an için dahi müdafaasız kalacakları manasını tazammun etmez. Bu bakımdan, büyük bir endişe ve heyecan içinde bulunan Kıbrıslı ırkdaşlarımızı tatmin etmek ve müsterih kılmak isteriz*."[20]

Açıklamayla birlikte Türk hükûmeti; takındığı ılımlı, uzlaşmacı tavrından vazgeçerek sert bir tutum takınmıştır. Türk hükûmetinin tavrının değiştirmesinde; Londra Konferansı'nda istediği ilerlemeyi sağlayamaması ve 28 Ağustos'ta Kıbrıslı Türklerin

[18] Zenginoğlu, a.g.e., s. 66.
[19] Foti Benlisoy, "6/7 Eylül Olayları Öncesinde Basında Rumlar", *Toplumsal Tarih*, S. 81, Eylül 2000 s. 34.
[20] Nutkun tamamı için bkz. Ayın Tarihi, Ağustos 1955, No. 261, s. 170-173.

Rumlar tarafından katledilecekleri haberlerinin doğurduğu endişeler etkili olmuştur.[21] Başbakanın bu sert nutku ana muhalefet partisinden de destek görmüştür. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) lideri İsmet İnönü, 25 Ağustos'ta verdiği bir demeçte "*Kıbrıslı kardeşlerimizin can ve mallarını tehlikeden korumak için Hükûmetin alacağı bütün tedbirlerde beraberiz.*" demiştir. Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) lideri Osman Bölükbaşı da "*Hükûmetimizin bütün gazetelerde okuduğumuz ve çoktan beri beklediğimiz enerjik beyanatını büyük bir memnuniyetle karşıladık*." diyerek hükûmeti desteklediklerini göstermiştir. Türk basını da hükûmetin bu yeni tutumunu benimsemiş ve dönemin gazeteleri, Kıbrıs konusunda hükûmeti destekleyen yazılar yayınlamıştır.[22]

Kıbrıs'taki Rum saldırganlığını bir türlü engelleyemeyen İngiltere, bir denge oluşturmak için Türkiye'yi olaya dâhil etmek istemiştir. Ada'da yaşanan sorunların kendi yönetiminden kaynaklanmadığını ve Türkiye ile Yunanistan arasında tarihsel ilişkilerle ilgili olduğunu belirten İngiltere, Türkiye ile Yunanistan arasında çözülecek bir sorun olduğunu kamuoyuna göstermek istemiştir.[23]

İngiltere, "Doğu Akdeniz'in siyasal durumuna ve savunmasına ilişkin sorunlarını" görüşmek üzere Türkiye ve Yunanistan'ı konferansa davet etmiştir. Kıbrıs konusunun doğrudan söylenmemesinin sebebi, Yunanistan'ı başlangıçta tedirgin etmemek içindir. Dışişleri bakanları düzeyinde yapılacak olan konferans, 29 Ağustos 1955'te Londra'da başlamıştır.[24] Yunanistan Dışişleri Bakanı Stephanopoulos; Kıbrıs'ın bir referandum sonucunda bağımsız olması gerektiğini savunmuş ve İngilizlerin, Ada'da üs bulundurmasını kabul edecek bir tez ortaya koymuştur.

Türkiye Dışişleri Bakını Fatih Rüştü Zorlu; adanın tarihî, coğrafi, etnik ve stratejik nedenlerle Türkiye ile bağları olduğunu, Ada'daki statükonun korunması gerektiğini savunmuştur. İngiltere, egemenlik haklarını devredecek olursa Ada'nın asıl sahibi olan Türkiye'ye geri verilmesi gerektiğini söylemiştir. Çünkü Ada, 300 yıl Osmanlı

[21] Fahir Armaoğlu, *Türk Siyasi Tarihi*, Kronik Kitap, İstanbul 2018, s. 240-241.
[22] Armaoğlu, a.g.e., s.243-244.
[23] Zenginoğlu, a.g.e., s. 73.
[24] Baskın Oran (Ed.), *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, C. I: 1919-1980*, İletişim Yayınları, İstanbul 2004, s. 600.

hâkimiyetinde kalmış bir gün bile Yunan hâkimiyetinde olmamıştır. Tarafların tezlerinin birbirinden bu kadar farklı olması nedeniyle antlaşma sağlanamamıştır. Konferans, İngiltere Dışişleri Bakanı Macmillan'ın önerisiyle ikili görüşmeler düzeyinde devam etmiştir.[25] Ancak ikili görüşmelerden de bir sonuç çıkmamıştır. Konferansın sonuçsuz dağılmasını hızlandıran olay ise Türkiye'deki 6/7 Eylül Olayları olmuştur. Olayların Londra'da duyulması üzerine Yunanistan Dışişleri Bakanı Stephanopoulos hemen konferansı terk etmiş ve böylece konferans, 7 Eylül 1955'te dağılmıştır.

Türkiye açısından Londra Konferansı'nın kazanımlarına bakacak olursak Kıbrıs konusunda söz sahibi ve kuvvetli bir tezi olan Türkiye, kendini dünya kamuoyuna açıklamıştır. Bunun yanında Yunanistan, Londra Konferansı'nda Türkiye'nin karşısına oturmakla bu gerçeği kabul etmiştir.[26] Diğer taraftan İngiltere'de bu durumdan kazançlı çıkmıştır. Çünkü 6/7 Eylül Olayları sonrasında ABD'nin politikası değişmiştir. ABD, NATO üyesi olan Türkiye ve Yunanistan'a sert bir protesto çekmiş ve Birleşmiş Milletlerde (BM) Kıbrıs konusu gündeme gelmemesi için lobi çalışması başlatmıştır. Lobi çalışması gerçekten de başarıya ulaşmış ve 23 Eylül 1955'te BM'de yapılan oylama sonucu Kıbrıs Meselesinin gündem hâline getirilmemesi kararı alınmıştır.[27]

[25] Dilek Güven, *Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Strateji Bağlamında: 6/7 Eylül Olayları*, İletişim Yayınları, İstanbul 2021, s. 198-199.
[26] Sakin, a.g.e., s. 69.
[27] Dilek Güven, "Türk Milliyetçiliği ve Homojenleştirme Politikası 6-7 Eylül Olayları ve Failleri", *Toplumsal Tarih*, S. 141, Eylül 2005, s. 42-43.

2. 6/7 EYLÜL OLAYLARI

2.1. İstanbul'da Olaylar

Londra'da görüşmeler sürerken 6 Eylül 1955 tarihinde saat 13.00'te, devlet radyosundan Selanik'te Atatürk'ün evine bombalı bir saldırı olduğu yönünde haber verildi. Daha sonra bu haber, öğlen baskısında İstanbul Express gazetesinde yer aldı. Gazeteye o kadar çok talep oldu ki gazete akşam ikinci bir baskı daha yaptı.[28] İstanbul Ekspres'te yer alan haber, aşırı gergin ve kaygılı bir havanın estiği Türk kamuoyuna bomba gibi düştü. Bu haberin toplumda yarattığı etki, halkta birikmiş öfkenin taşmasına yol açarak 6/7 Eylül Olayları'nın tetiklenmesine sebep oldu.[29]

6 Eylül'ün ilerleyen saatlerinde Kıbrıs Türk'tür Cemiyetinin çağırısı ile Taksim Meydanı'nda protesto mitingi düzenlendi. Mitinge katılan bazı gruplar, İstiklal Caddesi'ne ilerleyerek cadde üzerinde gayrimüslimlere ait dükkânların camlarını kırmaya başladı. İstiklal Caddesi'nde başlayan olaylar, kısa sürede rayından çıktı ve göstericiler tarafından gayrimüslimlerin yaşadığı bölgelerde bulunan işyerleri, evleri, kiliseleri, mezarlıkları tahrip edildi. Beyoğlu'nda yaşanan olayların benzerleri aynı saatte Eminönü, Fatih, Eyüp, Bakırköy, Yeşilköy, Ortaköy, Arnavutköy, Bebek gibi uzak semtlerde ve şehrin Asya yakasında bulunan Moda ve Kadıköy'de hatta Adalar'da bile yaşanmaya başlandı. İstanbul genelindeki olaylara, 100 bin kişinin katıldığı iddia edilmektedir.[30]

Şehrin her yanında yağmalar aynı şekilde gerçekleştirilmiştir. Dükkânlar söz konusu olduğunda saldırganlar önce vitrinleri taşlayarak parçalamış ya da vitrinlerin önündeki demir parmaklıkları kaynak makineleri veya tel makas yardımıyla açmıştır. Sonrasında dükkânın içindekiler, alet ve makineler içeride veya dışarı çıkartılarak sokağın ortasında parçalanmıştır. Saldırılardan kısa bir süre sonra İstanbul caddeleri, dükkânlardan çıkartılan eşyalar ile dolmuştur. Evlerin camları taşlarla kırılmış sonra

[28] Ayşem Sezer Şanlı, "6-7 Eylül 1955: Türkiye'de Bir "Pogrom" Yaşandı", *Türkiye'nin 1950'li Yılları*, Haz. Mete Kaan Kaynar, İletişim Yayınları, İstanbul 2020, s. 381.
[29] Olgun Gökçal, *6/7 Eylül Olayları ve Türk Basını*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 9 Eylül Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir 2006, s. 63.
[30] Güven, a.g.e., s. 26.

giriş kapıları balta ve demir çubuklarla parçalanmıştır. Eve girildikten sonra ise içeride ne varsa camlardan dışarı atılmıştır.[31]

Kiliselere de girilmiş kutsal resimler, haçlar, ikonalar tahrip edilerek bazı kiliseler ise tamamen ateşe verilmiştir. Rum mezarlıkları da bu saldırılardan nasibini almış mezar taşları parçalanmış hatta bazı mezarlardan çıkarılan iskeletler ya kırılmış ya da yakılmıştır. Saldırılara maruz kalanlar, polis memurlarının olaylara müdahalede pasif kaldığını belirtmişlerdir.[32]

2.2. İzmir'de Olaylar

İzmir'de yaşanan olaylar, Selanik'teki Atatürk'ün doğduğu eve saldırı haberlerinin 6 Eylül 1955'te Gece Postası gazetesinin "*Madem Yunanlılar Türk Konsolosluğu'nu bombaladı, öyleyse onların bayrağı da artık Konak Meydanında dalgalanmamalı*." manşetiyle çıkmasının ardından başlamıştır. Uluslararası bir fuar nedeniyle Konak Meydanı'na çekilen Yunan bayrağı, o akşam bir saldırının hedefi olmuştur. Yunan bayrağı, bir grup tarafından "Kıbrıs Türk'tür! Gâvurlara ölüm!" nidalarıyla indirilerek yakılmıştır. Alsancak'taki Yunan konsolosluğu önünde protesto için toplanan başka bir grup, konsolosluk mensuplarından Türk bayrağı çekmelerini istedi ancak bu istek yanıtsız kalınca saat 21.00'e doğru konsolosluk binasına hücum etmiştir. Konsolosluktaki mobilyalar parçalanarak ateşe verilmiş, tüm bina yanıp kül olmuş ve konsolosluk çalışanları ise arka kapıdan kaçmıştır.[33] İzmir'deki Alsancak, Bornova ve Buca semtlerinde Rumlara ait ev ve işyerleri saldırı ve yağmalamaların hedefi olmuştur. İzmir'deki on kilise ve üç sinagogdan sadece Alsancak'taki Ortodoks kilisesi zarar görmüştür. Olaylar sonucunda İzmir'de 14 ev, 6 işyeri, 1 pansiyon, 1 kilise, Yunan fuar pavyonu, Yunan Konsolosluğu binası ve İngiliz Kültür Enstitüsü binası saldırıya uğramıştır.[34]

[31] Güven, a.g.e., s.25-34.
[32] Aynı yer.
[33] Gürhan Gürcan, *6-7 Eylül 1955 Olayları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara 2006, s. 78-79
[34] Kılıçdere, a.g.m., s. 35; Fatih Akın, Türkiye'de Azınlık Politikaları&6-7 Eylül Olayları, Kum Saati Yayınları, İstanbul 2011, s. 124

Tercüman gazetesi, olayın sıcaklığından dolayı resmî bir veri olmamasına rağmen İzmir'deki olaylarda meydana gelen zararların 2.000.000 lira olduğunu ileri sürmüştür.[35] Fakat daha sonra Yunan hükûmeti, yaptığı incelemelerde İzmir'deki toplam hasar 475.500 lira olarak tespit etmiştir. Bu zararın dağılımı; Yunan pavyonu 57.000 lira, Yunan Konsolosluk binası 90.000 lira olarak bildirilmesine rağmen hükûmetin kabul ettiği Yunan Konsolosluğu için 52.000 lira, Yunan NATO subayları için 42.000 lira, İzmir'de yaşayan diğer Yunanistan vatandaşları için 235.500 liradır.[36] Çıkan olaylarda 7 kişi ağır, 50 kişi ise hafif şekilde yaralanmıştır.[37] Olaylarla ilgili olduğu gerekçesiyle 9 Eylül 1955 tarihine kadar 60 kişi tutuklanmıştır.[38]

İzmir'deki olayların, İstanbul'daki kadar büyük boyutlara ulaşmamasının temel nedeni İzmir'deki Rum nüfusunun ve mülkünün az olmasıdır. Can kaybının olmaması ve yaralı sayısının az olmasının sebebi ise Rum ailelerin olayların başlangıcında akrabalarına veya komşularına sığınmasıdır.[39]

2.3. Ankara'da Olaylar

Ankara'daki olaylar ise azınlık nüfusun az olması sebebiyle İstanbul ve İzmir'e kıyasla daha hafif bir şekilde geçmiştir. Olayların hafif geçmesinin diğer bir nedeni de Vali, Emniyet Müdürü, Garnizon ve Merkez Komutanlarının; Devlet Bakanı Mükerrem Sarol tarafından bakanlığa çağrılıp gereken önlemleri almaları konusunda uyarmasındandır.[40] Saat 01.00'den sonra 50 kadar genç, Ulus Meydanı'nda "*Kıbrıs Türk'tür, Kahrolsunlar, Öcümüzü Alacağız!"* bağrışmaları ile protestoya başlamış ama güvenlik güçleri tarafından bu grup hemen dağıtılmıştır. Daha sonra sayısı artan kalabalık Cebeci'deki Konservatuar ve Yunan Büyükelçiliğinin önünde eylemlerini sürdürmüştür. Sayısı 1.500 kadar olan göstericilerden 479 kişi yakalanmış, 19 kişi tutuklanarak yargılanmıştır.[41]

---

[35] Tercüman, 9 Eylül 1955, s. 1-7.
[36] Güven, a.g.e., s. 42.
[37] Güven, a.g.e., s. 39-44.
[38] Akşam, 11 Eylül 1955, s.2.
[39] Arzu Kılıçdere, "İzmir'de 6/7 Eylül Olayları", *Toplumsal Tarih*, S. 74, Şubat 2000, s. 35.
[40] Melahat Aktaş, *Basının Gündeminde 6-7 Eylül Olayları: Hürriyet ve İstanbul Ekspres Üzerine Bir İçerik Analizi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, , Ankara 2015, s. 79.
[41] Gökçal, a.g.t., s. 74.

İstanbul'daki olayları bastırmada, polisin yetersiz kalması üzerine saat 23.00'ten sonra ordu birlikleri olaya müdahale etmişlerdir. Gece yarısına yakın bir zamanda Örfi İdare ilan edilmiş ve gece 02.30 civarında olaylar kontrol altına alınmıştır.[42] İzmir ve Ankara'da olaylar daha erken saatlerde kontrol altına alınmıştır.

2.4. 6/7 Eylül Olaylarına Karşı Hükûmetin Aldığı Tedbirler

2.4.1. Örfi İdarenin İlanı

İstanbul'da 6 Eylül gecesi saat 22.00'de olayların kontrolden tamamen çıkması üzerine Adnan Menderes'in emriyle İstanbul Valiliği ve İçişleri Bakanlığı, Örfi İdare uygulamasına geçmiştir.[43] 07 Eylül'de yapılan bakanlar kurulunda alınan Örfi İdare ilanı şu şekilde duyurulmuştur:

> "*Selanik'te Atatürk'ün doğduğu eve konsolosluğumuza tecavüze vesile ittihaz, vatandaşları birbirine karşı tahrik ve memleketin yüksek menfaatlerine aykırı olarak hükûmet kuvvetlerinin tebliğine karşı koymak gibi toplu hareketlerde bulunmak, yağmaya ve yangın çıkarmaya teşebbüs etmek suretiyle girişilen hakaret muvacehesinde, Anayasa'nın 81. Maddesi'ne uyularak, İstanbul ve İzmir'de Örfi İdare ilan edilmiştir. Keyfiyet ehemmiyetle tebliğ ve ilan olunur.*"[44]

Bakanlar Kurulu alınan bu kararı, 12 Eylül 1955 tarihli ve 9101 sayılı Resmî gazete 5843 kararıyla yayınlamıştır.[45] Sıkıyönetim ilanı sonrasında İstanbul, Ankara ve İzmir Sıkıyönetim Komutanlığı'na 3. Ordu Müfettişi Korgeneral Nurettin Aknoz getirilmiştir. Tuğgeneral İhsan Bingöl, Ankara bölgesinden sorumlu olurken İzmir'in sorumluluğu ise Korgeneral Cemal Gürsel'e verilmiştir.[46]

Örfi İdarenin ilanıyla birlikte Sıkıyönetim Komutanlığı, olayların önlenmesi ve sorumluların yakalanmasıyla görevlendirilmiştir. Sıkıyönetim uygulaması İstanbul'da

[42] Sakin, a.g.e., s. 102.
[43] Hürriyet, 07.09.1955, s.1.
[44] Ulvi Keser, "Kıbrıs Sorunu Bağlamında Türkiye'de 6/7 Eylül 1955 Olaylarına Kesitsel Bir Bakış", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XII/25, 2012 Güz, s. 212.
[45] Resmi Gazete, 12.09.1955.
[46] Keser, a.g.m., s. 212.

1956 Haziran'ına; Ankara ve İzmir'de ise 19 Aralık 1955 tarihine kadar devam etmiştir. Sıkıyönetim hâlinin devam ettiği dönemde İstanbul, İzmir ve Ankara'da yaklaşık 6000 kişi olaylarla ilgili olduğu gerekçesiyle tutuklanmıştır. Bunlardan 4460'ı İstanbul'dadır.[47]

Hükûmet ve basın, olayların başlatıcısı olarak komünistler/kızılları görmüştür. Olayların ertesi günü hükûmet "… *İstanbul ve memleket esas itibariyle ağır bir komünist tertip ve tahrikine ve ağır bir darbeye maruz kalmıştır…"*[48] diyerek sorumluluğu komünistlere atmıştır. Dönemin Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü komünistlerin son senelerde Asya ve Avrupa'da geniş çaplı faaliyetlerde bulunduğunu belirtmiştir. 6 Eylül Olayları'nın niçin ve nasıl yapıldığını böylece daha iyi anlaşılacağını, Selanik'te ki bombanın da komünistlerin eseri olduğunu söylemiştir.[49] Hükûmetin bu görüşünü, basın da benimsemiştir. Hükûmetin sözcüsü durumunda bulunan Zafer gazetesi, olayların sorumlusu olarak hükûmetle birlikte komünistleri görmüştür. Zafer gazetesi "*Adeta planlanmış gibi tecavüz ve tahriplerin her tarafa yayılması kızıl ajanlarla kara taassubun iş birliği olmadıkça kabili izah değildir.*"[50] demiştir. Ulusal basının tamamı, olayların sorumlusu olarak komünistleri görmüştür ya da görmek zorunda bırakılmıştır.

Hükûmet ve basının, komünistleri suçlu göstermesi ülkede adeta bir komünist avı başlatmıştır. 9 Eylül 1955'te 30'dan fazla komünist olaylarla ilgili oldukları gerekçesiyle yakalanmıştır. Devam eden soruşturma sonrası gözaltına alınan komünistlerin sayısının artması beklenmiştir.[51]. Tercüman'ın bir haberinde; "*…komünist tahriklerine kapılarak hadiselere sebebiyet veren 2137 kişiden başka dünde 41 kişi yakalanmıştır."*[52] Milliyet'in 10 Eylül 1955 tarihli sayısında; "*Geç vakte kadar tevkif olunan tahrikçi komünistler 87'yi buldu*."[53] Hürriyet'te; "*İşin tahkikat safhaları ilerledikçe ve hakikatler birer birer meydana çıktıkça anlıyoruz ki bir alay çapulcu ve yağmacının arasına karışan ve bu talanı organize ederek vüsat ve*

[47] Sakin, a.g.e., s.108-109
[48] Akşam, 7 Eylül 1955, s.1; Milliyet 7 Eylül 1955, s.1 (2. Baskı); Ulus, 7 Eylül 1955, s. 1.
[49] Tercüman 13 Eylül 1955, s. 7.
[50] Zafer, 7 Eylül 1955, s. 1 (2. Baskı).
[51] Hürriyet, 9 Eylül 1955, s. 1-5.
[52] Tercüman 11 Eylül 1955, s. 1.
[53] Milliyet, 10 Eylül 1955, s. 1.

şümulünü artıranlar pusuya yatmış olan kızıl komünistler olmuştur."[54] Basındaki bu örnekleri artırmak mümkündür.

Hükûmet ve basın, olaylara karışanları dört sınıfa ayırmıştır. Olayların başlatıcısı olarak komünistleri görmüşlerdir. Olaylara karışanlar tahrikçi olarak komünistler; mağazaları, evleri ve mabetleri yağmalayanları çapulcular; zarar verenleri tahripçiler ve emirlere riayet etmeyenler şeklinde sınıflandırmışlardır.[55] Hükûmet ve basın tarafından olayların kışkırtıcısı ve başlatıcısı olarak komünistlerin görülmesi, çalışmamızın üçüncü bölümünde göreceğimiz gibi halk tarafından da benimsenmiş ve komünistler suçlanmıştır.

Gazetelerin haberlerinde komünistleri suçlaması, bir tespitten daha ziyade bir zorunluluktu. Çünkü dönemin Sıkıyönetim Komutanı Nurettin Aknoz Paşa, basına sansür uygulamıştır. Aknoz Paşa, gazetecilerle yaptığı bir toplantıda Büyük Millet Meclisi'ndeki heyecan uyandıracak müzakerelerin haber yapılmasını, hükûmetin eleştirilmesini, 6/7 Eylül Olaylarının komünistlerden başkasının yaptığı yolunda yazıları ve yorumları yasaklamıştır. Bu yasaklara uymayanların gazetelerinin kapatılacağını söylemiştir. Gerçekten de dediğini yapmış, Ulus gazetesinin 19 Eylül 1955 tarihli "Çetin Bir İmtihan" adlı makale yüzünden ve Ankara'da çıkan Medeniyet gazetesi 20 Eylül 1955 tarihli baskısında "Batı Trakya Türkleri ve Acıklı Durumları" adlı makalesi yüzünden süresiz olarak kapatılmıştır. 8 Aralık 1955'te yayınladıkları haberler dolayısıyla Dünya ve Vatan gazetelerinin de on beşer gün yayınları durdurulmuştur.[56] Böyle bir ortamda basının özgürce olayları incelemesi ve değerlendirmesi mümkün değildir.

10 Eylül 1955 tarihinden itibaren çalışmaya başlayan Örfi İdare Mahkemeleri'nde[57] Mahkeme savcıları hazırladıkları iddianamelerde;1886 kişiyi tahrip, 1622 kişiyi hırsızlık, 595 kişiyi yağma, 333 kişiyi tahrik, 21 kişiyi kundaklama ve 3 kişiyi dinî

[54] Duygu Onay Çöker, Kurgulanmış Gerçekliğin Sorgulanması: Türk Toplumsal Belleğinde 6/7 Eylül Olayları, *İletişim: Araştırmaları Dergisi*, C. 10, 2012, s. 121.
[55] Duygu Onay Çöker, a.g.m., s. 122.
[56] Hıfzı Topuz, "6/7 Eylül Olayları ve Aknoz Paşa'nın Yasakları", *Toplumsal Tarih,* S. 81, Eylül 2000, s. 40-41.
[57] Sakin, a.g.e., s. 109.

kurumlara saldırmakla suçlamışlardır.[58] Tutuklamaların kısa sürede yapılması ve sayıca çok fazla olması nedeniyle kimin hangi suçtan tutuklandığının kanıtı bulunmamaktaydı. Bu yüzden tutuklananların yaklaşık 4000'i, 1955 yılının sonuna kadar serbest bırakılmıştır. Kalanların sadece 228'i mahkûm olmuştur. Yargılamaların sonuna gelindiğinde tutuklu olarak sadece 17 kişi kalmış, son kalan bu 17 kişi ise 24 Ocak 1957 tarihinde beraat etmiştir. Gerekçe olarak da eldeki delillerin yetersiz oluşu mahkemenin beraat vermesinin temel nedeni olmuştur.[59]

2.4.2. Zararların Tespiti

6/7 Eylül Olayları sonrasında ortaya çıkan zarar çok büyük olmuştur. Bu maddi zararın ne kadar olduğu tartışma konusudur. Zararların tespit edilmesi konusunda yapılan çalışmalar da kesin rakamlara ulaşamamıştır. Bunun sebepleri ise kimi zarara uğrayanlar, zararlarını talep etmekten vazgeçmişlerdir. Kimileri ise uğradığı maddi zarardan daha fazlasını talep etmişlerdir.[60] Bu o dönemde Başbakana gönderilen bir mektupta da dile getirilmiştir. "*Necip Türk milletinin Türk kanı taşıyan bu milletin bir evladı*" diye adlandıran kendi ismini vermeyen bir vatandaşın yazdığı mektupta

> "*…Hadisede zarar görenlere zararların telafisi için yardım olacağını ianeler toplanmakta olduğunu gazetelerde okudum ve okuyorum. Bu alicenaplığı haber alan ve gazetelerde okuyan insafsızlar, on lira kıymetinde olan bir adet zararı yüz lira ve bazı kalemlerde de bin lira yerine yirmi beş bin lira zarar gösteriliyor kalem itibariyle bu iki kalemi yazıyorum. Müteaddit kalemler varbeher kalem bu nispette zarar gösteriliyor. Zarar olmuşçasına liste tanzim ettiklerini bizzat vakıfım. Gözümle tanzim ettikleri zarar listelerini görmüşüm bu haksızlığı ve vicdana mugayir gördüğümden bu insafsızca yalandan hilafı hakikat hazırlanan listelerdir. Bu yazdığım hakikattir. Hükümetimizin milletimizin ve şahsıailinizin adaletini alicenaplığını ayaklar altına alarak bu insafsız ve haksız ve yalandan ve vicdana ve insaniyete mugayir talepleri haksızdır ve yolsuzdur.*"[61]

[58] Şanlı, a.g.m., s. 386.
[59] Sakin, a.g.e., s. 113.
[60] Sakin, a.g.e., s. 155.
[61] BCA, 030-01-00-00-37-222-2-3.

Maddi zararların tespit edilememesinin bir diğer nedeni ise bu zararı tespit eden kurum ya da kuruluşların olaylara kendi pencerelerinden bakmasıdır. Özellikle yabancı kurumlar, abartılı rakamlar ortaya koyarken kimi kesim ise zararları çok düşük gösterme gayreti içinde olmuştur. Bazı kesimler ise makul seviyede zarar göstermişlerdir.

Bu raporlara örnek teşkil etmesi açısından Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin tespitine göre 4214 dükkân ve mağaza, 1004 ev, 73 kilise, 26 okul, 1 havra, 8 ayazma, 2 manastır, 1 mezarlık, 5 dernek binası, 21 fabrika, 14 imalathane, 1 laboratuvar, 26 eczane, 11 muayenehane, 9 matbaa, 12 otel ve/veya pansiyon, 18 fırın, 91 tane lokanta ve/veya gazino, 19 pastane, 1 hamam, 2 garaj, 3 benzin istasyonu, 23 depo, 2 sinema, 10 kuyumcu, 11 tane otomobil ve/veya kamyon, 14 müteferrik olmak üzere toplamda 5622 taşınır ya da taşınmaz tahrip edilmiştir. [62]

Yunan Enformasyon Servisine göre ise 1004 ev, 4348 dükkân, 27 eczane ve laboratuvar, 21 imalathane, 110 restoran, kafe ve otel ile Kınalı ve Şişli'deki büyük Yunan mezarlığı zarar görmüştür. Bu tahribatın maddi tutarının ise 60 milyon dolar (165 milyon lira) olduğunu belirtmiştir.[63]

Alman Konsolosluğu verilerine göre hasarın miktarı 150.000.000 lirayı bulmaktadır. Bu o dönemde 54.000.000 Amerikan Doları'na eşittir. Bu zararların 28.000.000 liralık kısmı Yunan vatandaşlarının, 68.000.000 liralık kısmı Rum kökenli Türk vatandaşlarının, 35.000.000 liralık kısmı kiliselerin, 18.000.000 liralık kısmı ise diğer azınlıklara ve yabancılara aittir.[64]

Hükûmet yayınladığı bir tebliğde mağdur olan tüm vatandaşların zararların karşılanması için elden gelen tüm fedakârlığın yapılacağını söylemiştir.[65] Hükûmetin bu açıklaması zarar gören vatandaşlar tarafından memnuniyetle karşılamakla

[62] Fahri Çoker, 6-7 Eylül Olayları Fotoğraflar-Belgeler Fahri Çoker Arşivi, Tarih Vakfı, İstanbul, Eylül 2005, s. 260.
[63] Arzu Kılıçdere, "İzmir'de 6/7 Eylül Olayları", *Toplumsal Tarih*, S. 74, Şubat 2000, s. 38.
[64] Güven, a.g.e., s.51.
[65] Zafer, 10 Eylül 1955, s. 1.

birlikte,[66] onların hükûmetten birtakım istekleri olmuştur. Bunlar: Gelir Vergisi ikinci taksitinin tecili, vadesi gelen borçların protesto edilmemesi, zarar görenlere olağanüstü krediler sağlanması, zarar ziyanın bir an önce tespiti, inşaat malzemesinin kâr hadlerine tabi tutulmaması, cam ithalatının sağlanması, zarar ziyanın tazminidir.[67]

Hükûmet, ilk iş olarak 8 Eylül 1955 tarihinde bankalardan işyerleri zarara uğrayan tacirlerin vadesi gelmiş senetlerinin "tecil ve tecididi" mevduat çekişlerinde ve borçlu hesaplarda ilgililere kolaylık gösterilmesini istemiştir.[68] Hükûmet 9 Eylül 1955'te yardım komitesi kurmaya karar vermiştir.[69] Denizcilik Bankası da olaylarda zarar gören esnafların, işyerlerinin tamiratlarını maliyet fiyatına uzun vadeli kredi verilerek teknisyenlerine tamir ettirebileceklerini bildirmiştir.[70] Diğer taraftan Kızılay'da ilk etapta zarar görenler için 100.000 liralık bir ödenek ayırmıştır.[71] Hükûmet zarar gören Rum okulların tamiri için de zarar tespiti yaparak[72] ödenek ayırmış,[73] buradaki öğrencilerin üniversite sınavına giriş haklarının zayi olmaması içinde tedbirler almıştır.

2.5. 6/7 Eylül Olaylarının Meclise Yansıması

2.5.1. 12 Eylül 1955 Tarihli Görüşmeler

Dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın daveti üzerine 12 Eylül 1955 tarihinde TBMM, 6/7 Eylül Olaylarını görüşmek ve Örfi İdare'yi onaylamak için toplanmış [74] ve bu oturumun amacı Örfi İdare'nin süresi hakkında olmuştur. Muhalefet, Örfi İdare'ye gerek olmadığını belirtmiş, iktidar ise Örfi İdare'nin 6 ay devam etmesi gerektiğini savunmuştur. Hem iktidar partisinden hem de muhalefet partilerinden milletvekilleri, konuyla ilgili görüşlerini belirtmişlerdir. Konunun uzamaması için araştırmacı, bu bölümde sadece siyasi parti liderlerinin konu hakkındaki görüşlerine yer vermiştir.

---

[66] Hürriyet, 8 Eylül 1955, s. 1-5.
[67] Akşam, 10 Eylül 1955, s. 1.
[68] Uygur Kocabaşoğlu, ""Hasar Tespit Çalışmaları" Üzerine Birkaç Ayrıntı", *Toplumsal Tarih*, S. 81, Eylül 2000, s. 45.
[69] Tercüman, 9 Eylül 1955, s. 1.
[70] Tercüman, 13 Eylül 1955, s. 7.
[71] Tan, 11 Eylül 1955, s. 5.
[72] Zafer, 21 Eylül 1955, s. 1.
[73] Zafer, 25 Eylül 1955, s. 3.
[74] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 668.

Konuyla ilgili ilk sözü, CHP Meclis Grubu adına İsmet İnönü almıştır. Örfi İdare'nin ilanın sebebini öğrenmek istediğini belirterek söze başlayan İsmet İnönü, daha sonra 6/7 Eylül Olayları'ndan duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir. Eleştirilerini hükûmete yönelten İsmet İnönü, hükûmetin gerekli tedbirleri almadığı için olayların bu şekilde cereyan ettiğini ve bundan dolayı büyük bir maddi kayıp meydana geldiğini belirtmiştir. Bu kaybı ise milletin çekeceğini belirten İsmet İnönü, Türkiye'nin hukuk devleti imajının zedelendiğini ve yaşananların millî bir felaket olduğunu söylemiştir. Konuşmasının devamında ise 6/7 Eylül Olayları'nı milletin protesto ettiğini ve Meclis'in buna hoşgörü göstermeyeceğini belirtmiştir. CHP lideri İsmet İnönü, 6/7 Eylül Olayları'nın oluşturduğu ortamda ülkede huzurun kesin olarak sağlanmasının ve masum vatandaşların kanunlar eşliğinde devlet korumasında olduğunu söylemiştir. Ankara'da Örfi İdareye gerek yoktur ve Ankara Örfi İdaresinin kaldırılmalıdır. Bunun yanında Örfi İdarenin en önemli görevi ise 6/7 Eylül Olayları'nı tüm yönleriyle ve gerçekliğiyle ortaya çıkarmaktır. Çünkü bu olayların her tarafı karanlıktır. Olayların İstanbul'un her semtinde aynı anda ve sistematik bir şekilde nasıl çıktığı araştırılmalıdır. İnönü; akşam saatlerinde çıkan olaylara neden hemen müdahale edilmediğini, bu olayların sadece dış mihraklara bağlanamayacağını ve bu yaşananlardan dolayı ekonomik sıkıntıların meydana geldiğini belirtmiştir. Tedbirler alabilmesi için hükûmetin, TBMM'yi doğru bilgilendirmesi gerektiğini belirten İsmet İnönü, Meclis'in toplanma halinin devam etmesinin içte ve dışta gerginliği azaltacağını ifade etmiştir.

Cumhuriyetçi Millet Partisi grubu adına Ahmet Bilgin; yaşanan olayların maddi kaybından daha çok manevi kayıplara neden olduğunu vurgulamıştır. Türk halkının ve TBMM'nin hassasiyeti sonucunda, milletin bu olaylar karşısında lekelenemeyeceğini ve bir suikasta maruz bırakılamayacağını belirtmiştir. Ahmet Bilgin, basından aldığı bilgiye göre olayların nasıl cereyan ettiğini anlatmıştır. O da tıpkı İnönü gibi olayların organize olduğunu hissettirecek delillerin olduğunu söylemiştir. Ahmet Bilgin; 6/7 Olayları'nın İstanbul'un uzak semtlerinde aynı anda başlamasını, göstericilerin önceden belirlenen meskenlere teçhizatla saldırmasını, yağma yapmamasını organize bir hareketin delili olarak görmüştür. Olaylara daha sonra çapulcuların katılmasıyla yağmaların başladığını belirtmiştir. Sonrasında olayın karanlık yönlerini vurgulayan

Ahmet Bilgin; bu kadar geniş çaplı bir olayı polisin nasıl haber alamadığını sorgulamıştır. Olaylar başladıktan sonra neden polisin müdahale etmediği ise bir başka karanlık nokta olarak görmüştür. Bilgin, polisin bu tutumunu "*Bu netice de gösteriyor ki Türk zabıtası izahı mümkün olmayan bir atalet içinde kalmıştır*." diyerek eleştirmiştir.

Bilgin de İnönü gibi olayların karanlık noktalarının bulunduğunu, bunların aydınlatılmasının milletin şeref ve bekasıyla ilgili olduğunu belirtmiştir. Çünkü olaylar, Türk milletinin medeni vasıflarını gölgeleyecek nitelikte olduğunu, bu yüzden olaylar aydınlatılıncaya kadar Meclis'in çalışması gerektiğini vurgulamıştır.

Eleştirilerini hükûmete yönelten Bilgin, Türk zabıtasının normal şartlarda bu olayları engelleyebilecek kabiliyette olduğunu, bu olayların çıkmasının görevlilerin ihmalinden kaynaklandığını söylemiştir. Olayların çıktığı bölgelerde yaşam normale döndüğü için Örfi İdare gibi ülkeyi olağanüstü tedbirlere muhtaç gösteren kuruluşa gerek olmadığını da belirtmiştir. Meclis'in, 6/7 Eylül Olayları'nda oluşan maddi ve manevi zararlara karşı gerekli tedbirleri alacağına inandığını vurgulayarak konuşmasını bitirmiştir.[75]

Söz alan Başbakan Adnan Menderes; genel olarak vekillerin Örfi İdare'nin ilanından yana tavır koyduğunu, millî davalarda parti gözetmeksizin Meclis'in birlik olduğunu ve bunun güzel bir örnek teşkil ettiğini iddia etmiştir. Emniyet teşkilatı görevini yerine getirmedi diye yapılan eleştirilere de Türkiye ve Yunanistan'da toplumun elden geldiğince tahrik edildiğini söylemiştir. Menderes'e göre, 28 Ağustos'ta Kıbrıs'ta bir katliam yapılacağı haberi herkesi heyecanlandırmış ve bu gerginliğe karşı her yerde olduğu gibi Türkiye'de de bir gençlik gösterisi gerçekleşmiştir. Bunun üzerine öğrenci cemiyetleri ve Kıbrıs cemiyeti gibi yasal cemiyetleri kullanan kötü niyetli kişiler, bu cemiyetlerin şemsiyesi altında faaliyet göstermişlerdir. Olayın bir gençlik gösterisi olarak başladığını, bir anda İstanbul'un her yanını sardığını belirten Adnan Menderes, polisin görevini yapmadığını söyleyen milletvekillerine cevap niteliğinde 1000-1500 kişilik polis teşkilatının nasıl olur da 3.000 kişiyi tutukladığını sormuştur. Emniyet

[75] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 670-671.

teşkilatının bazı eksikliklerine rağmen görevini yerine getirdiğini belirten Başbakan Menderes, olayların muhalif milletvekillerinin anlattığı gibi olmadığını söylemiştir. Polis teşkilatının olayları önleme de gecikmesinin sebebinin ise göstericileri uzaklaştırmalı mıyım yoksa müsamaha mı göstermeliyim ikilemini yaşamasından kaynaklandığını belirtmiştir. Çünkü "*düşmanın, düşman kılığında gelmediğini; şeytanın rahmani kılığına bürünüp geldiğini bu yüzden polisin tereddüt yaşadığını*" vurgulamıştır. Adnan Menderes; olayların çıkacağından haberlerinin olduğunu, önlemek için yeterli kuvvete sahip olduklarını söyledikten sonra olayların aniden yayıldığını ve polis teşkilatını hareketsiz bıraktığını söylemiştir. Milletçe millî bir felakete maruz kalındığını dile getiren Başbakan Menderes, baskına uğranıldığını kabul etmek gerektiğini söylemiştir. Asıl konuya değindiğini söyleyen Başbakan Menderes hem muhalefet partililerin hem de bağımsız milletvekillerinin, Örfi İdarenin gerekli olduğunu söylediklerini iddia etmiştir. O hâlde Örfi İdarenin görevinin suçluların ve sorumluların tespit edilerek cezalandırmasını sağlamak olduğunu vurgulayan Adnan Menderes, müzakerenin bu safhada bırakılarak karara geçilmesinin doğru olacağını belirtmiştir.

Menderes; mağdur olanların ağırlıklı olarak Rum vatandaşlar olduğunu bunun yanında Ermeni ve Türklerin de bulunduğunu belirttikten sonra kim olursa olsun zarar gören tüm vatandaşlarımızın maddi zararlarının karşılanmasının hükûmetin görevi olacağını belirmiştir. Maddi zararların bu şekilde giderildikten sonra manevi zararların ise suçluların ortaya çıkarılarak bütün dünyaya bu olayların Türklerin eseri olmadığını ispat etmekle telafi edileceğini belirtmiştir. Meselenin mahkemelere iletildiğini, hükûmetin de mahkemelere her türlü yardımı yapacağını söylemiştir. Bu olayların Türk-Yunan ittifakının bozulmasına sebep olmaması gerektiğini, bundan ders alarak gelecekte daha büyük olaylardan Türkiye'yi koruyacak bir netice elde edilmesinin yerinde olacağını vurgulamıştır. Son olarak maddi zarara uğrayan vatandaşların zararlarının karşılanması için hükûmet olarak en kısa zamanda gerekli tedbirlerin alınarak kamuoyuna duyurulacağını söylemiştir.[76]

[76] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 688-690.

Meclis Başkanı daha sonra müzakerenin kifayeti hakkında takrirleri okutarak oylamaya sunmuştur. Müzakerenin kifayeti için yapılan oylamada iki ret oyuna karşı ekseriyet kabul oyu verilmiştir. Böylece Örfi İdarenin İstanbul, İzmir ve Ankara'da altı ay süreyle uygulanması kabul edilmiştir. [77]

Daha sonra Malatya Milletvekili İsmet İnönü'nün teklifi olan Ankara'da Örfi İdarenin kaldırılması konusunda oylama yapılmış, teklif reddedilmiştir. Hükûmetin teklif ettiği Örfi İdarenin kabul edilmesi oylanmış ve kahir ekseriyetle kabul edilmiştir. Örfi İdarenin süresi konusunda ise Eskişehir Milletvekili Abidin Potuoğlu, Bursa Milletvekili Hulusi Köymen, Manisa Milletvekili Muzaffer Kurbanoğlu, Ordu Milletvekili Memiş Yazıcı, Örfi İdarenin ilan edildiği günden itibaren altı ay süreyle geçerli olmasını istemişlerdir. Malatya Milletvekili Nüvit Yetkin, Kars Milletvekili Sırrı Atalay ise sürenin bir ayla sınırlandırılmasını istemişlerdir. Kırşehir Milletvekili Osman Bölükbaşı ise Örfi İdarenin altı ay devamını isteyen takririn reddedilmesini isteyen takrir vermiştir. Osman Bölükbaşı ve Ahmet Bilgin Örfi İdarenin devamına lüzum olmadığını belirteceklerdir. Bu takrir oylamaya sunulmuş ve kahir çoğunlukla reddedilmiştir. Bir aylık takrir de reddedildikten sonra en son altı aylık takrir oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir.[78]

2.5.2. 1 Kasım 1955 tarihinde Celal Bayar'ın Meclis Açılış Konuşması

1 Kasım 1955 tarihinde Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Meclis'in açılış konuşmasında 6/7 Eylül Olayları'na da değinmiştir. Ona göre ülkenin ve vatandaşların 1955 yılındaki en önemli gündemi 6/7 Eylül Olayları'dır. Kıbrıs Meselesi'ni, Atatürk'ün doğduğu eve ve konsolosluğa bomba atılmasını bahane ederek İstanbul, İzmir ve Ankara'da kamu menfaatlerine karşı girişilen saldırılar sonucu hükûmet, Örfi İdare ilanına karar vermiştir. Bu yüzden Teşkilat-ı Esasiye'nin 19. maddesine dayanarak Meclis olağanüstü toplantıya çağrıldı. Örfi İdare, olaylara el koyarak görevine devam etmiştir. İçişleri bakanlığı müfettişleri de sorumlu memurlar hakkında soruşturma yapmıştır. Bu olaylarla ilgili son sözü söyleyebilmek için mahkeme kararlarını ve yapılmakta olan soruşturmanın sonucunun beklenmesi gerekmektedir. Vatandaşların din ve dil özgürlüğü Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun teminatı altındadır. İnsani haklara ve mal

[77] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 690.
[78] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 691-692.

emniyetine zarar verenler, hak ettiği cezayı en kesin surette göreceklerdir. Tekrarı mümkün olmayan bu olay, Türk milletini derinden yaralamıştır.[79]

2.5.3. 16 Aralık 1955'te 4. Adnan Menderes Hükûmet Programı Görüşmeleri Sırasında 6/7 Eylül Olayları

14 Aralık 1955 tarihinde 4. Adnan Menderes Hükûmetinin programı görüşmelerine 16 Aralık 1955'te görüşülmeye devam edilmiştir. Bu tarihte yapılan görüşmelerde 6/7 Eylül Olayları da gündeme gelmiştir.[80]

İlk sözü CHP grubu adına İsmet İnönü almıştır. İnönü, hükûmeti sert bir dille eleştirmiştir. Eleştirilerine olayın üzerinden üç ay geçmesine rağmen hükûmetin zarar envanterini ortaya koyamamasıyla başlamıştır. Yunanistan'ın 6/7 Eylül Olayları'nı, dış politikada kendi lehine çok etkin bir şekilde kullandığını buna mukabil hükûmetin Meclis'i bilgilendirmediği için dış politika da siyasilerin elinin kolunun bağlandığını söylemiştir. Avrupa basınından öğrenildiği kadarıyla Yunanistan'ın NATO konseyinde, Türkiye'den üç talebi olmuştur. Bunlar: 6/7 Eylül hadiselerinden dolayı manevi tamir, maddi tazminat, bunlar yapıldıktan sonra münasebet tesisidir. Bunun dışında ima yollu olarak Türkiye'nin Kıbrıs Meselesi'nde hayati menfaatlerden fedakârlıktır. Bunun yanında 24 Ekim'deki bayrak çekme merasiminin ise abartılı olduğunu belirtmiştir.[81] İç politikada ise Örfi İdarenin çalışmasını ve olayların üzerinden üç ay geçmesine rağmen suçluların ortaya çıkarılamamasını eleştirdikten sonra Örfi İdarenin, muhalefetin 6/7 Eylül 1955 Olayları üzerinden siyaset yapmasını engellediğini belirtmiştir. Diğer yandan Örfi İdarenin başında bulunan komutanın keyfî hareket ettiğini ve kanunlara uymadığını dile getirmiştir. İstanbul ve İzmir valisinin görevlerini yerine getirmekte başarısız olduğunu dolayısıyla görevden alınmaları gerektiğini söylemiştir. En sonunda bu olayların olduğu sırada Menderes

[79] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 8, s. 6-7.
[80] T.B.M.M Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 8, s. 263-327.
[81] Bayrak Çekme merasimi, 6/7 Eylül Olayları esnasında Yunanistan'ın İzmir Konsolosluğunun göstericiler tarafından ateşe verilmesi ve Yunan bayrağının göstericiler tarafından indirilerek yakılmıştır. Hükûmet bunun üzerine 24 Ekim 1955 tarihinde yakılan Yunan konsolosluğu yerine yeni bir bina tahsis etmiş ve bu binanın açılışında Ulaştırma Bakanı Muammer Çavuşoğlu tarafından her iki devletin marşlarının çalınmasından sonra Yunan bayrağının tekrar göndere çekilme olayıdır. Bkz. Tercüman, 25 Ekim 1955, s. 1-7; Akşam, 25 Ekim 1955, s. 2; Zafer, 25 Ekim 1955, s. 1-7.

Hükûmetinin görevde olduğunu dolayısıyla onun da görevinden istifa etmesi gerektiği söyleyerek sözlerine son vermiştir.

CMP Meclis Grubu adına Osman Bölükbaşı; hükûmetin antidemokratik uygulamalarını sekiz madde de sıralamıştır. Son maddesinde Örfi İdarenin amacı dışında siyasi bir baskı aracı olarak kullanıldığını söyleyerek Örfi İdareyi eleştirmiştir. Bölükbaşı, olayların sorumlusunun başbakan olması nedeniyle Menderes'e ait olduğunu bu yüzden hükümete güvenoyu verilmemesi gerektiğini savunmuştur.[82]

Muhalefetin iddialarına cevap vermek için hükûmet adına Demokrat Parti Meclis Grubu Başkanı Bahadır Dülger; İnönü'nün hükûmet programı yerine 6/7 Eylül Olayları'nı konuştuğunu belirtmiştir. Daha önceki konuşmasında İnönü, Örfi İdare Komutanının uygulamalarından biri olan basın yasağını eleştirmiştir. Dülger ise bu eleştiriye cevap vermiştir. Ona göre İnönü, Meclis'te kışkırtıcı konuşuyor ve bunun basında yer almamasından rahatsızlık duyuyordu. İnönü'nün 1,5 saatlik konuşmasında 6/7 Eylül Olayları'nın iç ve dış tesirleri ile Adnan Menderes üzerindeki tesirlerini konuştuğunu söylemiştir. İnönü'nün bütün olaylardan yalnız kendisinin haberi olduğunu zannettiğini, tüm halkın elini açmış İnönü'den medet bekler olduğunu zannetmektedir. Hâlbuki DP'nin de en az İnönü kadar olaylardan haberdar olduğunu söyleyerek konuşmasını bitirmiştir.[83]

Başbakan Adnan Menderes de İnönü'nün 6/7 Eylül Olayları ile ilgili eleştirilerine cevap vermiştir. Menderes göre İnönü'nün 6/7 Eylül Olayları ile ilgili yaptığı eleştirilerin yapıcı olmaktan ziyade yıkıcı olduğunu söylemiş, buna ek olarak da İnönü'nün eleştirilerin hükûmeti ya da yaşanan olayları eleştirmekten daha ziyade Adnan Menderes'i eleştirmek olduğunu, bu yüzden eleştirilerinin şahsileştiğine vurgu yapmıştır. Menderes konuşmasına, İnönü'nün iddialarına tek tek cevap vererek devam etmiştir. İnönü'nün iddiası, 6/7 Eylül Olayları'nın bir tertip olduğu, bu tertibe katılmak istemeyen İstanbul valisi istifa etmek istemiş ancak Başbakanın bunu kabul etmediği şeklindedir. Menderes bu iddiaya; "*Hiçbir delile dayanmayan bu iddianın yıllarca devlet menfaatini korumak makamında bulunmuş birinden duymak akıl alır*

[82] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 8, s. 278.
[83] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 8, s. 280-281.

bir durum değildir." demiştir. İnönü'nün ön yargılı olduğunu bu yüzden kendi kendiyle çelişen eleştirilerde bulunduğunu söylemiştir. "*Hem Yunanlılarla ilişkilerimizin bozulduğunu ve düzeltilmesi gerektiğini söylüyor hem de Yunanlılarla ilişkilerimizin bozulmasının sebebinin Kıbrıs Meselesi olduğunu söylüyor*." diyerek bunun bir çelişki olduğunu belirtmiştir. Yunanlılar ile ilişkilerin düzelmesini isterken hem Yunan tarafını hem de Türk tarafını kışkırtacak açıklamalardan geri kalmadığını söylemiştir. Bunu 24 Ekim 1955 tarihindeki bayrak meselesi üzerinde açıklama yoluna gitmiştir. İnönü'nün bayrak meselesini kullanarak Türk milletini tahrik etmeye çalışmakla suçlamıştır. Hâlbuki hakarete uğrayan bir bayrağın törenle şereflendirileceğini dolayısıyla hükûmetin de 6/7 Eylül Olayları'nda, İzmir'de hakarete uğrayan Yunan bayrağını şereflendirmekten başka bir şey yapmadığını söylemiştir. İnönü'nün "*Yabancı basında Türkiye'ye hücum ediyorlar*." eleştirisine ise düşman devletler hariç olmak üzere tüm dünyanın bu olayların komünist bir tertip olarak kabul ettiğini Başbakan Menderes iddia etmiştir. Menderes, muhalefet parti liderinin olayları hükûmetin tertibi olduğunu söyleyerek dış basına malzeme verdiğini belirtmiştir. Menderes bundan sonraki konuşmasında iddialara cevap vermek yerine İnönü'ye karşı saldırıya geçmiştir. İnönü'nün Kıbrıs Adası'nın öneminden bahsederken 12 Ada'nın öneminden hiç bahsetmediğinden dem vurmuştur. 12 Ada'nın el değiştirirken İnönü'nün devlet yönetiminde söz sahibi olduğunu ve onun sesinin hiç çıkmadığını söylemiştir. Eleştirilerini İnönü'nün iktidar dönemindeki dış politikaya yöneltmiştir. Menderes, İnönü Dönemi'nde dış politikada rehavet ve aciz içinde olduğunu söylemiştir. Yine o dönemde Rusya'nın Türkiye ile ittifakının bozduğunu, Türkiye'den toprak ve üst talep ettiğini söylemiştir. İnönü zamanında Türkiye'nin yalnız kaldığını ve kendini koruyacak durumda olmadığını söylemiştir.[84]

Adnan Menderes, İnönü'nün "*İstanbul valisi ile kimlerin olduğu belli olmayan birileri bir araya gelmiş ve olay tertiplenmek istenmiştir. İstanbul valisi bunu kabul etmeyip istifa ettiği hâlde istifası kabul edilmemiş ve hâlâ makamında oturmaktadır*." İddiasına cevaben geçmişte bile böylesine bir olaya girişebilecek Türk hükûmetinin olmasının söz edilmesini dahi vahim bir olay olarak görmekteyim. Uzun yıllar Başbakanlık ve Cumhurbaşkanlık yapmış birinin böyle tahripçi konuşmasını vahim bir olay olarak

[84] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 8, s. 298-303.

görmekte ve nefretle karşıladığını söyleyerek cevaplamıştır. İnönü'nün Yunanlılar ile ilişkililerimiz kötüdür eleştirisine cevap veren Menderes, görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

> "*İnönü'nün tezada düştüğünü belirtmiştir. Şöyle ki bir taraftan Yunanlılar ile ilişkilerimiz kötüdür ve düzelmelidir diyor. Diğer taraftan Yunanlılar ile ilişkilerimizin kötü olmasının nedeni Yunanlıların Kıbrıs üzerindeki menfaatlerimizi terk ettirmek istemesinden dolayı kötü olduğunu söylüyor. Buradaki tezat aşikârdır. Yunanlılarla ilişkililerimizin düzelmesini isterken iki ülkeyi birbiri aleyhine kışkırtacak sözlerden de asla vazgeçmiyor. Bayrak meselesi ile Türk milletini kışkırtmaya çalışıyor. Uluslararası kaidelere göre hakarete uğrayan bir bayrak şereflendirmek suretiyle hürmet gösterilerek sorun halledilir. Bu olay küçültücü bir olay da değildir. Tenkit yapılırken tahribe gitmemek, hususi millî menfaatleri daima göz önünde bulundurmak birinci dereceden önemlidir. İsmet Paşa bunlara uymamıştır. Bu yüzden vatan kendisinden davacıdır."*[85]

Üç aydan beri faaliyet gösteren Örfi İdarenin tutuklu bulunan altı bin kişiden üç bin kişiyi yargıladığını, bunların iş hacminin yüksek olduğunu söylemiştir. İntihar olaylarından bahsedildiğini bununla ilgili olarak da Bekir Ağa bölüklerini, tabutlukları tekrar etmeye lüzum görmüyorum demiştir. Hükûmetin, Örfi İdare Kumandanlığı üzerinde baskısı ve tazyiki söz konusu olmadığını belirtmiştir. İsmet İnönü'nün "*Ankara'daki Örfi İdareyi kaldıracak mısınız?*" sorusuna Menderes, sizin ısrarlı talebiniz olduğu için meseleyi yeniden inceleyeceğiz diyerek daha sonra konuşmasına ekonomik meseleler üzerinde devam etmiştir.[86]

2.5.4. 19 Aralık 1955 tarihinde Ankara ve İzmir'de Örfi İdarenin Kaldırılması Hakkında Görüşmeler

Hükûmet, 19 Aralık 1955'te Meclise verdiği tezkerede 7 Eylül 1955 tarihli ve 4/5843 sayılı kararname ile İstanbul, İzmir ve Ankara'da ilan edilen Örfi İdarenin, Ankara ve İzmir'de ilanını mucip sebeplerin ortadan kalkması hasebiyle bu illerde Örfi İdarenin

[85] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 8, s. 299-300.
[86] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 8, s. 302-303.

kaldırılması, İcra Vekilleri Heyetinin 17.12.1955 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır. Bu durum, Meclis'in onayına sunulmuştur. Meclis bu tezkereyi oylamış ve kabul etmiştir. Böylece Ankara ve İzmir'de Örfi İdare'nin kaldırıldığı kabul edilmiştir.[87]

2.5.5. TBMM'de 6/7 Olayları'ndan Dolayı Oluşan Zararın Tespiti ve Tanzimi Çalışmaları

Adnan Menderes Hükümeti, 6/7 Eylül Olayları'nda zarar görenlerin zararların karşılanması için bazı kanuni düzenlemeler yapmıştır. Bunlardan ilki 19 Aralık 1955 tarihli oturumda olmuştur. "*6/7 Eylül hâdiselerinden zarar görenlere yapılacak yardımların vergi muafiyeti ve bu zararlar dolayısıyla 5432 sayılı Kanunun 260 ve 299. maddelerinin tatbiki hakkında kanun lâyihası*" Maliye ve Bütçe Komisyonuna havale edilmiştir.[88] TBMM 28 Şubat 1956'de kanunu gündemine almıştır. Bu kanun beş maddeden oluşmaktadır. Her bir maddesi ayrı ayrı mecliste oylanarak kabul edilmiştir. Maddelere baktığımızda:

MADDE 1.— Gelir veya Kurumlar Vergisi mükellefleri tarafından 7.9.1955 tarihinden 31.12. 1955 tarihine kadar makbuz karşılığında "6/7 Eylül hâdiselerinde zarar görenlere Yardım Komitesi" ne yapılmış ve yapılacak bağış ve yardımlar yıllık beyanname ile bildirilecek gelirlerden ve kurum kazançlarından indirilebilir.

Bu maddeye Afyon Milletvekili Rıza Çerçil itiraz etmiştir. Ona göre 31.12.1955 tarihinden sonra da yardım yapanlar olmuştur. Bu yüzden son tarih olarak kanunun kabulünden iki ay sonrasına kadar devam etmesi gerektiği söylemiştir. Meclis, Çerçil'in bu isteğini kabul ederek bu şekilde tadil etmiştir.

MADDE 2. — 6/7 Eylül hâdiseleri sırasında zayi olan veya hasar gören emtia ve amortismana tâbi iktisadi kıymetler hakkında, 5432 sayılı Vergi Usul Kanununun 260 ve 299. maddeleri hükümleri tatbik olunur.

Mükellefler temin ettikleri yardımları, uğradıkları hasar ve zarar karşılığı olarak, Vergi Usul Kanununa göre tutmaya mecbur oldukları defterlerinde gösterirler.

[87] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 8, s. 337-338.
[88] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 8.

MADDE 3. — Birinci maddede yazılı komiteye hakiki ve hükmi şahıslar tarafından vaki olacak bilumum bağışlar ile mezkûr komitenin 6/7 Eylül hâdiselerinde zarar görenlere yapacağı yardımlar Veraset ve İntikal Vergisi ile resim ve harçlardan müstesnadır.

MADDE 4. — Bu kanun neşri tarihinde meriyete girer

MADDE 5. — Bu kanunu icraya Maliye Vekili memurdur.[89]

6/7 Eylül Olayları'ndan zarar görenlere yapılacak yardımların vergi muafiyeti ve bu zararlar dolayısıyla 5432 sayılı Kanunun 260 ve 299. maddelerinin tatbiki hakkındaki kanun lâyihasına 280 milletvekili katılmış; Bunlardan 273'ü lehte ve 7'si aleyhte oy kullanmıştır. Kanun 273 oyla kabul edilmiştir.[90]

Menderes Hükümetinin ikinci düzenlemesi ise 23 Aralık 1955'te "6/7 Eylül Olayları dolayısıyla zarar görenlerin zararlarının ödenmesi" hakkındaki kanun teklifi Maliye ve Bütçe komisyonuna havale edilmiştir.[91] 28 Şubat 1956'da TBMM'de yapılan oturumla bu yasa da kabul edilmiştir.

Yasa Maddeleri şöyledir:

Madde 1- 6/7 Eylül 1955 tarihinde İstanbul ve İzmir'de vukubulan hâdiselerde zarar gören hakiki ve hükmi şahısların İcra Vekilleri Heyetince kabul edilecek esaslar dairesinde tespit edilecek zararlarını ödemeye hükümet mezun kılınmıştır. Ancak bu miktar 60 milyon lirayı geçemez.

MADDE 2. — Birinci maddede yazılı ödemeler Maliye Vekâletince verilecek bir sene vadeli ve faizsiz Hazine bonolarıyla de yapılabilir.

MADDE 3. — Vadesi geldiği tarihten itibaren bir sene zarfında tediyeye ibraz edilmeyen bonolar Hazine lehine müruruzamana uğrar.

MADDE 4. — Bu kanun neşri tarihinden itibaren meriyete girer.

MADDE 5. — Bu kanun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.[92]

[89] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 10, s. 1083-1085.
[90] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 10, s. 1095-1204.
[91] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 8, s. 425.
[92] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 10, s. 1082.

Bu kanun ile ilgili olarak oylamaya katılan 274 milletvekilinden 10'u aleyhte, 264 lehte oy kullanmıştır. Kanun 264 oyla kabul edilmiştir.[93]

Zararların karşılanmasında muhalefetin iktidarla iş birliği yaptığı, bu konuda iktidarı desteklediğini görüyoruz. Milli ve ülkenin bütününü ilgilendiren konularda muhalefetin devletin yanında yer aldığını söyleyebiliriz.

[93] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 10, s. 1200.

3. TÜRK KAMUOYUNUN 6/7 EYLÜL OLAYLARI'NDA ZARAR GÖRENLERE YARDIM İÇİN OLUŞTURULAN KOMİTEYE MADDİ YARDIMLARI

6/7 Eylül Olayları'nda zarar gören vatandaşlar için açılan yardım kampanyasına yapılacak her türlü yardımların, İstanbul merkezli 6/7 Eylül Olayları'nda Zarar Görenlere Yardım Komitesi adına gönderilmesi için kamuoyuna duyuru yapılmıştır. Ayrıca 5,000 lira ve üstünde yardım yapabilecek kişi ve kuruluşlar, komiteye bizzat davet edilerek görüşülmüş; 5.000 liradan daha az yardım yapabilecek durumda olan hayırseverlerin yardımlarının ise Ticaret ve Sanayi Odaları üyelerinden oluşturulacak "Meslek Komiteleri" vasıtasıyla kabul edilmesi yoluna gidilmiştir.[94]

6/7 Eylül Hadiselerinde Zarar Görenlere Yardım Komitesi 10 Eylül 1955'te ilk toplantısını yapmış ve komite, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın himayesinde, Başbakan Adnan Menderes'in fahri başkanlığında kurulmuştur. Komiteye Kızılay Genel Müdürü ve Afyon Milletvekili Rıza Çerçel, Türkiye Odalar Birliği Başkanı ve Türkiye İş Bankası Genel Müdürü Üzeyir Avunduk, Yapı Kredi Bankası Genel İdare Başkanı Kazım Taşkend, İstanbul Ticaret Odası Başkanı Said İbrahim Esi'den katılmıştır. Bu toplantıda Üzeyir Avunduk başkan olarak seçilmiştir. İlk günden kendi görev yaptıkları kuruluşlardan yardım toplamışlardır. Türkiye İş Bankası 200.000, Yapı ve Kredi Bankası'ndan 100.000, İstanbul Ticaret Odasından 200.000, İstanbul Sanayi Odasından 100.000 lira yardımda bulunmuşlardır.[95]

Yardım Komitesi, İstanbul'daki zararların tespiti ve yapılacak yardımların temini için Vehbi Koç, İzzet Akosman, Refik Bezmen, Hilmi Gürkan, İbrahim Dilber, Arif Tektaş, Hasan Derman, Arsen Gezsar, Papadopulosarsenides, Kazım Yurdakul, Sadık Bigat, Elie Burlu, Remzi Teker, Onnik Balıkçiyan, Yomtov Kohen, T. Nahum, Kiryako Pamukoğlu, Yekta Teksel, Osman Germen, Yorgi Erman, Askarar Boncuk'tan müteşekkil bir komisyon oluşturmuştur.[96]

---

[94] Uygur Kocabaşoğlu, ""Hasar Tespit Çalışmaları" Üzerine Birkaç Ayrıntı", *Toplumsal Tarih*, S. 81, Eylül 2000, s. 46.
[95] Vatan, 11 Eylül 1955, s. 3; Akşam, 11 Eylül 1955, s. 1; Tercüman, 11 Eylül 1955, s. 1-7, Zafer, 11 Eylül 1955, s. 1-7.
[96] Zafer, 14 Eylül 1955, s. 1-7; Hürriyet, 14 Eylül 1955, s. 1; Tercüman, 14 Eylül 1955, s. 1; Ulus, 14 Eylül 1955 s. 1.

Türkiye İş Bankası Genel Müdürü Üzeyr Avunduk ile Afyon Milletvekili Rıza Çerçil İzmir'i ziyaret etmişler ve İzmir'in önde gelen insanlarıyla Ticaret Odasında bir toplantı düzenleyerek burada bir komisyonun kurulmasını teşvik etmişlerdir. Bunun üzerine 20 kişilik bir komisyon seçilerek başkanlığına Selahattin Sanveri, ikinci başkanlığına ise Ticaret Odası Başkanı Osman Kibar seçilmiştir.[97]

Yardım Komitesi faaliyetlerine 10 Temmuz 1956 tarih ve 4/7474 sayılı "İcra Vekilleri Heyeti Kararnamesi" ile son verilmiştir.[98] Bu tarihten sonra yapılacak yardımların, İstanbul Galata'daki Maliye Başmüfettişliğine yapılması istenmiştir.[99] Yardım için gönderilen paralar, Türkiye İş Bankası İstanbul Yeni Cami Şubesi'nde 17840 numaralı hesapta tutulmuştur.[100] Bu hesap için tutulan Teberru Defteri'nde 8 Ekim 1955 tarihine kadar 165 kalem yardımın kaydı varken bunların toplam tutarı ise 6.778.400 lirayı bulmaktadır. 31 Aralık 1957'de ise yardım miktarı 8.700.000 liraya yükselmiştir. Bu da demek oluyor ki bu iki yıl içerisinde yaklaşık 2.000.000 liralık daha yardım yapılmıştır [101]

Çalışmanın süresi içinde Türkiye İş Bankası'ndan ilgili belgeleri iadeli taahhütlü mektup ve elektronik posta yolu ile istememize rağmen adı geçen bankadan herhangi bir cevap alınamamıştır. Bu nedenle Türk kamuoyunun "6/7 Eylül Olayları'nda Zarar Görenlere Yardım Komitesine" yardımlarını ortaya çıkarabilmek için Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi ve ulusal basını merkez alarak konuya açıklık getirmeye çalıştık. Bu alanla ilgili çalışmalarda yardım komitesinin faaliyetlerinden bahsedilirken araştırmacılar kaynak olarak, Uygur Kocabaşoğlu'nun Toplumsal Tarih dergisinin 81. sayısında yazdığı "Hasar Tespiti Üzerine Birkaç Ayrıntı" adlı makalesini esas almıştır. Bu makalesini Kocabaşoğlu, Yardım Komitesine bağlı İstanbul Komisyonu'nun, Türkiye İş Bankası Yenicami şubesindeki evraklarını esas alarak yazmıştır. Daha önce de söylediğimiz gibi biz o evraklara ulaşamadığımız için elimizdeki belgeleri makale ile karşılaştırmak zorunda kaldık.

---

[97] Zafer, 04 Ekim 1955, s. 1-7.
[98] İstanbul ve İzmir'de 6, 7 Eylül 1955 tarihinde vukubulan hadiselerde zarar gören hakiki ve hükmü şahısların zararların tesbit esasları hakkında talimatname, Resmi Gazete 9354, 10 Temmuz 1956, Karar No: 4/7474.
[99]Kocabaşoğlu bu bilgiyi Türkiye İş Bankası Yenicami Şubesi 6/7 Eylül Olayları'nda Zarar Görenlere Yardım Komitesine ait belgelere dayandırarak vermiştir. Kocabaşoğlu, a.g.m., s. 48.
[100] BCA, 030-01-00-00-37-222-1-1.
[101] Kocabaşoğlu, a.g.m., s.46.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi'nde 182 kalemde toplamda 804.504,96 lira yardımın kaydına ulaşılmıştır. Elimizdeki belgelerden, bu yardımların 6/7 Eylül Olayları'ndan hemen sonra toplanmaya başlandığını 15 Ekim 1955 tarihine kadar olan kısmına ulaşabildik. Bu tarihten sonra yapılan yardımlarla ilgili arşiv belgelerine ve ulusal basında bilgiye ulaşamadık. Basın taramamızda, 370 kalemde 8.198.017,96 lira tutarında yardım yapıldığı bilgisine ulaştık. Bu 370 kalemin 66'sını oluşturan 783.562,71 lirası arşiv kayıtlarıyla ortaktır. Geriye kalan 304 kalemde 7.414.455,25 liralık kısmı sadece basında yer almaktadır. Kocabaşoğlu'nun belirttiği meblağ olan 6.778, 400 lira iken bizim tespit ettiğimiz meblağ 8.198.017,96 liradır.

Kocabaşoğlu ile bizim tespit ettiğimiz meblağ arasında 1.419.617,96 liralık bir fark vardır. Bu farkın oluşmasının sebeplerden biri Kocabaşoğlu'nun belirttiği meblağ sadece İstanbul komisyonunun topladığı meblağdır. İzmir'de toplananlar buraya dâhil değildir. Ulusal basında yardım kampanyaları yer almıştır. Bu kampanyanın basında veriliş biçimi ise yardımda bulunan kişi ya da kuruluşların isimleri ve yaptığı yardım miktarını liste şeklinde vermesidir. Yardım haberlerin isim ve miktar olarak verilmesinin dışında başka bir bilginin bulunmaması, yardımın İstanbul komisyonuna mı yoksa İzmir komisyonuna mı yapıldığı bilgisinin olmaması sebebiyle yukarıda bahsettiğimiz 1.419.617,96 liranın belirsiz bir miktarını İzmir komisyonu tarafından toplandığını ortaya koymaktadır. İzmir komisyonun topladığı yardım ile ilgili hiçbir resmî belgenin bulunmaması bu belirsizliğin sebebidir.

Bu farkın diğer bir sebebi de gazetelerdeki baskı hatası sebebiyle meblağların farklı yazılmasıdır. Bu hataları, gönderilen telgraflar ve/veya Kocabaşoğlu'nun yayınladığı listeyle karşılaştırarak gidermeye çalıştık ancak telgraflarda ve Kocabaşoğlu'nun makalesindeki listede geçmeyen yaklaşık 210 kalem daha yardım vardır. Bunları teyit ettirebileceğimiz hiçbir kaynak olmadığı için doğru kabul etmek zorunda kaldık. Son olarak bazı yardımlar, yardım komitesine değil, Kızılay'a yapılmıştır. Dolayısıyla Kızılay'a yapılan yardımlar Kocabaşoğlu'nun listesinde yer almamasına rağmen ulusal basına yansımıştır. Biz de bu yardımları kendi listemize dâhil ettik.

Türk milleti, devletine hem maddi hem de manevi destek vermek için sayısı 1000'e ulaşan telgraf ve mektup göndermiştir. Aynı zamanda "6/7 Eylül Olayları'nda Zarar Görenlere Yardım Komitesi" 15 Ekim 1955 tarihine kadar basın bildirisi yaparak halkın maddi desteğini bildirmiştir. Bunun yanında Cumhurbaşkanı Celal Bayar ile Başbakan Adnan Menderes'e gönderilen mektup ve telgraflar, basında yer almıştır. Hem arşiv de hem de gazete de yer alan mektupları ve telgrafları gönderen kesimlere göre tasnif edilerek yapılan destekleri açıklanmaya çalışılmıştır.

Cumhurbaşkanına ve Başbakana gönderilen telgraflar içerik olarak ikiye ayrılabilir. Bunlardan ilki 6/7 Eylül Olayları'nı kınayan ve manevi olarak hükûmete destek veren telgraflardır. İkincisi ise 6/7 Eylül Olayları'ndan duyduğu üzüntüyü belirtmekle birlikte yardım komitesine yaptığı yardımı telgraf ile bildirenlerdir. Biz bu telgraflar sayesinde yardım yapan kişinin adı ve soyadını, yaşadığı şehir ve uğraştığı meslek ile ilgili bilgilere genellikle ulaştık. Ancak bazı telgraflarda bu bilgilerin eksik yazıldığı da olmuştur. Ulusal basında, yardım kampanyasına verilen maddi destekler "6/7 Eylül Olayları'nda Zarar Görenlere Yardım Komitesi'nin" basına verdiği bildiri ile duyurulmuştur. Bu bildirilerde yardım yapan şahsın veya kuruluşun ismi ve yardım miktarı verilmiştir. Yaşadığı şehir ve uğraştığı iş ile bilgi verilmemiştir. Bu eksik bilgiler, Türkiye bibliyografyasının taraması ve o günün gazetelerinde tarama yapılarak giderilmeye çalışılmıştır. Tüm araştırmalarımıza rağmen ulaşamadığımız bilgiler de olmuştur. Bu kısımlar, ilgili tablolarda boş bırakılmıştır.

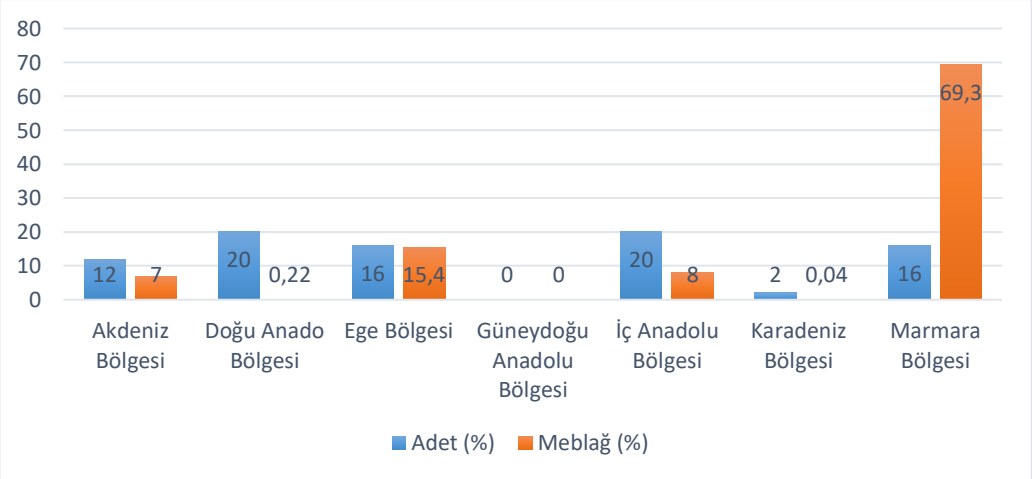
3.1. Maddi Yardımlar

3.1.1. Kamu Kuruluşları ve Personeli Tarafından Yapılan Yardımlar

Bizim ulaştığımız kaynaklarda 6 Eylül Hadiselerinde Zarar Görenlere Yardım Komitesine, kamu kuruluşları ve kamu personelleri tarafından oluşturulan dernekler tarafından yapılan yardım 25 kalemde 721.606 liradır. Gazete arşivlerinde 9 kalemde 719.088 lira, Cumhuriyet Arşivinde ise 15 kalemde 1.918 lira hem gazete hem de Cumhuriyet Arşivlerinin ikisinde de geçen yardım ise 5 kalemde 600 lira tutmaktadır. Tespit ettiğimiz tüm yardımlar içinde kamu kuruluşları ve personelinin yaptığı yardımlar, %8,8 gibi bir orana tekabül etmektedir.

Yardımların bölgelere göre dağılışına baktığımızda Ege Bölgesi'nden 4 kalemde 110.688 lira yardımda bulunulmuştur. Bu yardım kamu kurumları ve personeli içindeki yardımların kalem bazında %16'sını oluştururken meblağ bazında ise %15,4'ünü oluşturmaktadır. En fazla yardım yapan bölge Marmara Bölgesi'dir. 4 kalemde 500,752 lira yardımda bulunulmuştur. Bölgenin genel toplam içinde kalem bazındaki oranı %16'sı olmasına rağmen meblağ bazında %69,3'ü oluşturmaktadır. Meblağın bu kadar yüksek olmasında İstanbul Genel Meclisinin yaptığı 500.000 liralık teberru rol oynamaktadır. Akdeniz Bölgesi'nden yapılan yardımlar ise 3 kalemde 50.150 lira tutmaktadır. Kalem bazında %12 oran oluşturmaktadır. Meblağ bazında ise %7'lik bir orana ulaşmaktadır. İç Anadolu Bölgesi, 5 kalemde 58.100 liralık yardımda bulunmuştur. Bu yardımın kalem bazında %20, meblağ bazında ise %8'i oluşturmaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi, 5 kalemde 1.616 liralık bir yardımda bulunmuştur. Bu kalem bazında %20'ye eşit gelirken meblağ bazında ise %0,22 gibi bir rakama tekabül etmektedir. Karadeniz Bölgesi, 2 kalemde 300 liralık bir yardımda bulunmuştur. Bunların oranı ise kalem bazında %8, meblağ bazında ise %0,4'ü oluşturmaktadır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden elimizdeki belgelere göre gelen bir yardım kaydına rastlanılmamıştır.

Grafik 3.1: Kamu Kuruluşları ve Personeli Tarafından Yapılan Yardımlar

Yapılan yardımlar, genel meblağın içinde %8,8 gibi bir orana ulaşmasına rağmen bu yardımların tamamı kamu personeli tarafından yapılmamıştır. 721.606 liralık yardımın 711.000 lirası İstanbul Genel Meclisi, İzmir Belediyesi, Başbakanlık gibi kamu kuruluşları tarafından yapılmıştır. Kamu personelinin yardımı içinde Celal Bayar, Adnan Menderes ve Refik Koraltan gibi devletin en üst düzeyde yöneticilerinin de olmasına rağmen sadece 10.606 liradır. Kamu kuruluşlarının yardımı %98,5'i oluştururken kamu personeli %1,5'te kalmaktadır. Bu da bize gösteriyor ki yapılan bu yardımlar, yüzde olarak düşük bir yer tutsa da kamu personeli için ciddi bir fedakârlıktır. Ciddi ekonomik sıkıntıların olduğu bu dönemde emekliliğine yaklaşmış astsubaylığın en son merhalesi olan kıdemli astsubayın aldığı maaş ortalama 350 lira civarındadır. Öyle ki askerî personel olan Deniz Kıdemli Astsubay Şahabettin Ülyürüyen[102] ve Top. As. Sb. Kd. Bş Çvş. Hüsamettin Alpan[103] bir aylık maaşlarının tamamını bağışladıklarını söylemiştir. Bunun bir diğer göstergesi ise Eskişehir'den Fatih Mehmet Okulu öğretmeni Asım Yenel ve eşi[104] 100 lira yardımda bulunacaklarını beyan ettikten sonra 100 lirayı dört ay boyunca 25 lira olarak gönderebileceklerini ifade etmiştir. Bu yardımın yapıldığı ile ilgili bir belgeye ulaşamadık. Diğer yandan Zonguldak Kozlu Dispanseri Sağlık Merkezinden Hüsnü – Saadet Türkün,[105] 100 lira göndermişlerdir. Kastamonu Belediye Doktoru Lütfi Altın[106] ise ikiz doğan çocukları için verilen doğum yardımını göndermiştir. Maden Belediye memurlarından Abdurrahman Ertürk[107] ise kış aylarında evini ısıtmak için biriktirdiği yakıt parasından fedakârlık ederek 50 lirasını yardım olarak göndermiştir. Çorum'un Alaca ilçesinde hademelik yapan Hayrettin isimli şahıs, maaşının 75 lira olduğunu ve bunun üçte biri olan 25 lirayı yardım olarak gönderdiğini belirtmiştir.[108] İzmir Öğretmenler Derneği ise cüzi bir yardımda bulunduğunu söylemesine rağmen rakam telaffuz etmemiştir. [109]

Tablo 3.1: Kamu Kuruluşları ve Personellerinin Maddi Desteği

Sıra No	Yardımı Gönderen	Şehir	Miktar
1	Ödemiş Öğretmenler Derneği	İzmir	100,00[110]
2	Deniz Kıdemli Astsubay Şahabettin Ülyürüyen (maaşı)	İstanbul	352,00[111]

[102] BCA, 030-01-00-00-37-222-2-82.
[103] BCA, 030-01-00-00-37-223-1-43.
[110] BCA, 030-01-00-00-19-110-9.
[111] BCA, 030-01-00-00-37-222-2.

3	Fethiye Türekız Tarih ve Coğrafya Öğretmeni	Antalya	100,00
4	Fatih Mehmet Okulu Öğretmeni Asım Yenel ve Eşi	Eskişehir	100,00
5	Top. As. Sb. Kd. Bş. Çvş. Hüsamettin Alpan (maaşı)	Kars	350,00
6	Kozan Toprak Mahsulleri Ofisi Memurları	Adana	50,00
7	Belediye Doktoru Lütfi Altın	Kastamonu	200,00
8	Abdurrahman Ertürk Belediye Memuru	Elazığ	50,00
9	İstanbul Belediyesi Mezabahane, Nakliye, Servis Şoförleri, Müstahdemler adına Tahir Aytaç	İstanbul	200,00
10	Hüsnü Saadet Türk Sağlık Memuru	Zonguldak	100,00
11	Kızılay Nahiye Şubesi Reisi Yahya Özkefeli	İstanbul	200,00[112]
12	İzmir Öğretmenler Derneği Adına Bşk. Enver Güncer	İzmir	??
13	Erzurum Müftüsü Sadık Sokakbay	Erzurum	100,00[113]
14	Nazir Ayden Akıl ve Sinir Hastalıkları Mubassırı	Elazığ	116,00
15	Türkiye Sağlık Memurları Cemiyeti Genel Başkanı Haşim Bingöl	Ankara	500,00[114]
16	İzmir Belediyesi	İzmir	20.000,00[115]
17	İstanbul Genel Meclisi	İstanbul	500.000,00[116]
18	Başvekâlet	Ankara	50.000,00
19	Celal Bayar	Ankara	1.500,00
20	Refik Koraltan	Ankara	1.000,00
21	Adnan Menderes	Ankara	5.000,00[117]
22	İzmir Valiliği	İzmir	90.000,00[118]
23	Adana Belediyesi	Adana	50.000,00
24	Erzurum Belediye Meclisi	Erzurum	1.000,00[119]
25	İzmir Emniyet Mensupları	İzmir	588,00[120]
26		**Toplam**	**721.606,00**

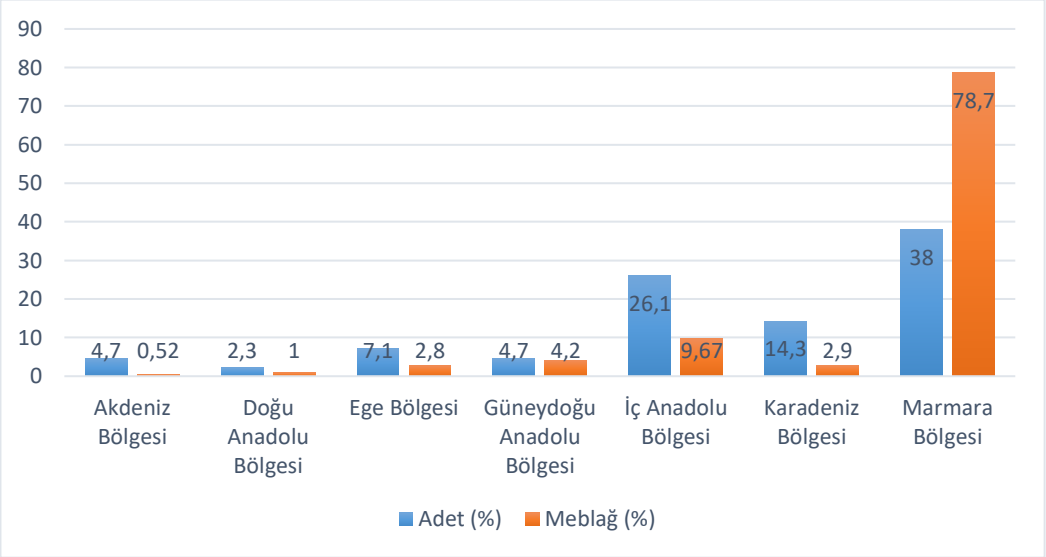
[106] BCA, 030-01-00-00-37-223-1-78.
[107] BCA, 030-01-00-00-37-223-1-54.
[108] BCA, 030-01-00-00-37-223-1 88.
[109] BCA, 030-01-00-00-37-224-1-60.
[110] BCA, 030-01-00-00-19-110-9.
[111] BCA, 030-01-00-00-37-222-2.
[112] BCA, 030-01-00-00-37-223-1; 4-6-7-9. Maddeler için bkz. Zafer, 19 Eylül 1955, s. 7; 8. Madde için bkz. Zafer, 02 Ekim 1955, s. 5.
[113] BCA, 030-01-00-00-37-224-1.
[114] BCA, 030-01-00-00-37-226-1.
[115] Vatan, 17 Eylül 1955, s. 7.
[116] Milliyet, 20 Eylül 1955, s. 1; Akşam, 20 Eylül 1955, s. 2.
[117] Akşam, 12 Eylül 1955, s. 1; Tan, 12 Eylül 1955, s. 1; Tercüman, 12 Eylül 1955, s.1.
[118] Zafer, 18 Eylül 1955, s. 7.
[119] Zafer, 12 Ekim 1955, s. 7.
[120] Zafer, 05 Ekim 1955, s. 7; Akşam, 05 Ekim 1955, s. 2.

3.1.2. Dernek, Vakıf, Cemiyet ve Kulüpler Tarafından Yapılan Yardımlar

Cumhuriyet Arşivleri ve basından elde ettiğimiz belgelere göre dernek, vakıf ve kulüpler toplamda 44 kalemde 38.203,50 liralık bir yardımda bulunmuşlardır. Ulaşılan belgelerde belirtilen yardımlar kalem bazında %11,8'i, meblağ bazında ise %0,47'lik kısmını oluşturmaktadır. Bu başlık altında yapılan 44 kalem yardımı daha yakından incelediğimizde 20 tanesi T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Arşivlerinde, 6 tanesi basında, 18 tanesi ise hem gazete hem de Devlet Arşivleri Başkanlığı Arşivi'nde bulunmaktadır.

Yapılan yardımların elimizdeki verilere ve bölgelere göre dağılımına baktığımızda ise Akdeniz Bölgesi'nden 2 kalemde 200 lira yardım gönderilmiştir. Bunun kalem bazında oranı %4,7 iken meblağ bazında %0,52'dir. Meblağ bazında en düşük yardım Akdeniz Bölgesi'nden yapılmıştır. Doğu Anadolu Bölgesi'nden 1 kalemde 416,50 liralık bir yardım gelmiştir. Bu kalem bazında %2,3'ü oluştururken meblağ bazında sadece %1'dir. Ege Bölgesi'nden 3 kalemde 1.100 lira yardım yollanmıştır. Bu yardımlar, kalem bazında %7,1'lik bir oranı oluştururken meblağ bazında %2,8'lik bir oranı oluşturmaktadır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden 2 kalemde 1.600 liralık yardım gelmiştir. Gelen bu yardımlar kalem bazında %4,7'yi oluştururken meblağ bazında %4,2 oranında olmuştur. İç Anadolu Bölgesi yardım kampanyasına 11 kalemde 3.692 liralık bir meblağ ile katılmıştır. Bunların oranı ise kalem bazında %26,1 iken meblağ bazında ise %9,67'dir. Karadeniz Bölgesi 6 kalemde 1.125 lira yardımda bulunmuştur. Bu başlık altındaki yardımların kalem bazında %14,3'ü, meblağ bazında ise %2,9'dur. Marmara Bölgesi'nden gelen yardımlar, 16 kalemde 30.070 liradır. Tüm bölgeler içinde en çok yardım Marmara Bölgesi'nden yapılmıştır. Bu yardımların oranı ise kalem bazında %38'i oluştururken meblağ bazında ise %78,7'ye ulaşmıştır.

Grafik 3.2: Dernek, Vakıf, Cemiyet ve Kulüpler Tarafından Yapılan Yardımlar

Bazı dernekler nakdî yardım yerine ayni yardım teklif etmişlerdir. Bu yardımların kullanılıp kullanılmadığına dair bir veri yoktur. İstanbul Umum Maden Sanatkârlar Derneği Başkanı Ali Koçali, tahrip edilen işyerlerinin kepenklerini ucuza tamir edebileceklerini belirtmiştir. Bunun için de 0,50 mm kalınlığındaki 50 ton sacın kullanılmak üzere Başbakandan emir beklediğini söylemiştir.[121] Ankara'da bulunan Sebze ve Meyve Toptancılar Derneği üyeleri ise bir günlük kazançlarını yardım maksadı ile gönderme kararı aldığını bildirmiştir.[122] Bu yardımın miktarı ve gönderilip gönderilmediği ile ilgili bir veriye maalesef sahip değiliz.

Tablo 3.1: Dernek, Vakıf ve Cemiyetlerin Maddi Desteği

Sıra No	Gönderen	Şehir	Miktar
1	Anılın Boya İthalatçıları Cemiyeti ikinci Başkanı Hasan Gemici	İstanbul	3.000,00
2	Ş. K. Hisar Şehir Güzelleştirme Cemiyeti İdare Heyeti adına Yusuf Başaran	Şebinkarahi sar Giresun	200,00
3	Etimesgut Güzelleştirme Derneği İdare Heyeti adına Doktor Mehmet Kengerli	Etimesgut / Ankara	100,00
4	İstanbul Umum Maden Sanatkârlar Derneği Ali Kocaali	İstanbul	50 Ton[123] Sac
5	Nevşehir Nalbant Derneği Başkanı Mehmet Taşbilek	Nevşehir	100,00

[121] BCA, 030-01-00-00-19-110-9-44/45.
[122] BCA, 030-01-00-00-37-223-1-100.
[123] BCA, 030-01-00-00-19-110-9-45/46.

6	Afyon Demirci, Sobacı ve Nalbant Derneği İdare Heyeti	Afyon	500,00
7	Unkapanı Gençlik Kulübü İdare Heyeti	İstanbul	150,00
8	Terziler Derneği	Ankara	100,00
9	İstanbul Kasketçi Esnafı ve Kasket İşçileri Derneği	İstanbul	900,00
10	Şehitlikler İmar Cemiyeti Reisi Avukat Hayri Yaman	Fatih / İstanbul	1.000,00
11	İstanbul Nalburlar Derneği adına Başkan Abdullah Özgüven	İstanbul	1.000,00
12	Ankara İyi Sucular Derneği İdare Heyeti adına Başkanı Niyazi Konca	Ankara	300,00
13	Malatya Kahveciler Derneği İdare Heyeti adına Kemal Kâhtalı	Malatya	416,50
14	Tekirdağ Şekerciler ve Muhallebiciler Derneği	Tekirdağ	70,00
15	Tarsus Kuvva-i Millîye ve Mücahit ve Gaziler Cemiyeti Reisi Erat Erdiş	Tarsus / Mersin	100,00[124]
16	Turhal Esnaf Dernekleri Birlik Başkanı Mehmet Erdoğan	Turhal / Tokat	100,00
17	Sinop Demirciler Derneği adına Başkan Murat Altınel	Sinop	100,00
18	İstanbul İşportacılar Koruma Cemiyeti Başkanı Halil Boyu	İstanbul	500,00
19	İstanbul Yükçüler Koruma ve Yardımlaşma Derneği Başkanı Ali Ferdakar	İstanbul	1.000,00
20	Üstünler Kasabası Kalkındırma Derneği Başkanı Ahmet Ünal	Üstünler / İzmir	100,00
21	Gaziantep Sanat Mektepleri Mezunları Cemiyeti Bşk. Ali Demir	Gaziantep	100,00
22	T. Eski Muharipler Cemiyeti adına Genel Sekreter Sabri Bese	Yenişehir / Ankara	200,00
23	Urfa Şoförler Derneği Başkanı A. Naci Türkmen	Şanlıurfa	1.500,00
24	Türk Kadınlar Birliği Genel İdare Heyeti	Yenişehir / Ankara	2.000,00
25	Bafra Şoför ve İşçileri Cemiyeti Başkanı Mehmet Çizmeli	Bafra / Samsun	500,00
26	Sebze ve Meyve Toptancılar Derneği	Ankara	1 günlük kazanç
27	Azdavay'ı ve Havalisi Turistik Bakımdan Tanıtma ve Kalkındırma Derneği	Azdavay / Kastamonu	100,00
28	Aydın Demirciler Derneği İdare Heyeti Bşk. Osman Balakan	Aydın	500,00
29	Konya Hayrat Hademesi Cemiyeti Başkanı Rıza Korkmaz	Konya	100,00
30	Terziler Derneği adına Başkan Ali	İskenderun	100,00
31	Ankara Gazeteciler Cemiyeti İdare Heyeti	Ankara	??
32	Kültürspor Gençlik Kulübü İdare Heyeti adına Şeref Balkanlı	İzmir	500,00

[124] BCA, 030-01-00-00-37-222-2-70; 6-7- 9. maddeler için bkz. Zafer, 24 Eylül 1955, s. 1-7; 10. ve 11. Maddeler için bkz. Zafer, 22 Eylül 1955, s. 7; 12-13-14-15. Maddeler için bkz. Zafer, 21 Eylül 1955, s. 7.

33	Tekirdağ Kahveciler Derneği adına Başkan Ali	Tekirdağ	100,00
34	Sakarya Kadınlar Birliği	Sakarya	50,00[125]
35	Ankara Bozkurt Mahalle Muhtarı Hasan Ulutaş, Atlı Spor Semti Güzelleştirme ve İmar Cemiyeti adına Reis Şükrü Kır	Ankara	142,00
36	Samsun Marangoz ve Döşemeciler İşçiler Derneği İdare Heyeti	Samsun	125,00[126]
37	Darüşşafaka Cemiyeti	İstanbul	10.000,00
38	Ankara Kız İdadisini Bitirenler Derneği	Ankara	50,00[127]
39	Çiğ Kahve ve Kalay İthalatçılar Derneği	İstanbul	10.000,00[128]
40	Nevşehir Üzüm ve Mamulleri Tarım Satış Kooperatifi Başkanı Avni Parmaksız	Nevşehir	100,00[129]
41	Bakkallar Derneği	İstanbul	1.000,00
42	Balık Satıcıları Derneği	İstanbul	500,00
43	Umum Berberler Derneği	İstanbul	300,00
44	Türkiye Gözlükçüler Derneği	İstanbul	500,00[130]
		Toplam	**35.803,50**

3.1.3. İllerdeki Yardım Komiteleri Tarafından Yapılan Yardımlar

Yardım komiteleri bazı illerde valiler önderliğinde oluşturulmuştur. Bu komitelere o illerdeki kamu kuruluşları, bankalar, fabrikalar, iş yerleri, işçiler ve siyasi partiler katılmıştır. Yardım komitesinin oluşturulduğu illerde, tüm kesimlerin desteği sağlandığı için komite sayısı az olmasına rağmen yüksek meblağlarda yardım toplanması başarılmıştır. İllerin yanında köy ve ilçelerde de yardım komiteleri oluşturulmuştur. Pek tabi ki nüfusun azlığı nedeniyle köylerdeki yardım miktarları illere göre daha düşüktür. Yardım komitelerinin kuruluş haberleri o dönemde Demokrat Parti'nin sözcüsü durumunda olan Zafer gazetesinde yer bulmuştur. Yardım komitelerinin kurulması iktidar tarafından teşvik edilmiştir. Bu teşvik öyle ilgi görmüştür ki köylere kadar yardım komitelerin kurulduğu elimizdeki belgelerden anlaşılmaktadır.

[125] BCA, 030-01-00-00-37-223-1-95; 17-19-20-21-22-23. maddeler için bkz. Zafer, 19 Eylül 1955, s. 7; 24. madde için bkz. Zafer, 16 Eylül 1955, s. 5.
[126] BCA, 030-01-00-00-37-224-1-42; 35. ve 36. Maddeler için bkz. Zafer, 19 Eylül 1955, s. 2.
[127] BCA, 030-01-00-00-37-226-1-60.
[128] Akşam, 20 Eylül 1955, s. 2.
[129] Zafer, 24 Eylül 1955, s. 7.
[130] Akşam, 9 Ekim 1955, s. 2.

Yardım komitelerin faaliyetleri, ulusal basına çok az yansımıştır. Bu faaliyetlere ulaşabilmemiz için yerel basının taranması gerekmektedir. Ancak araştırma süremizin kısıtlı olması sebebiyle yerel basını araştıramadık. Bu yüzden sadece ulusal basına ve Cumhuriyet Arşiv belgelerine dayanarak komite faaliyetleri hakkında bilgi verdik.

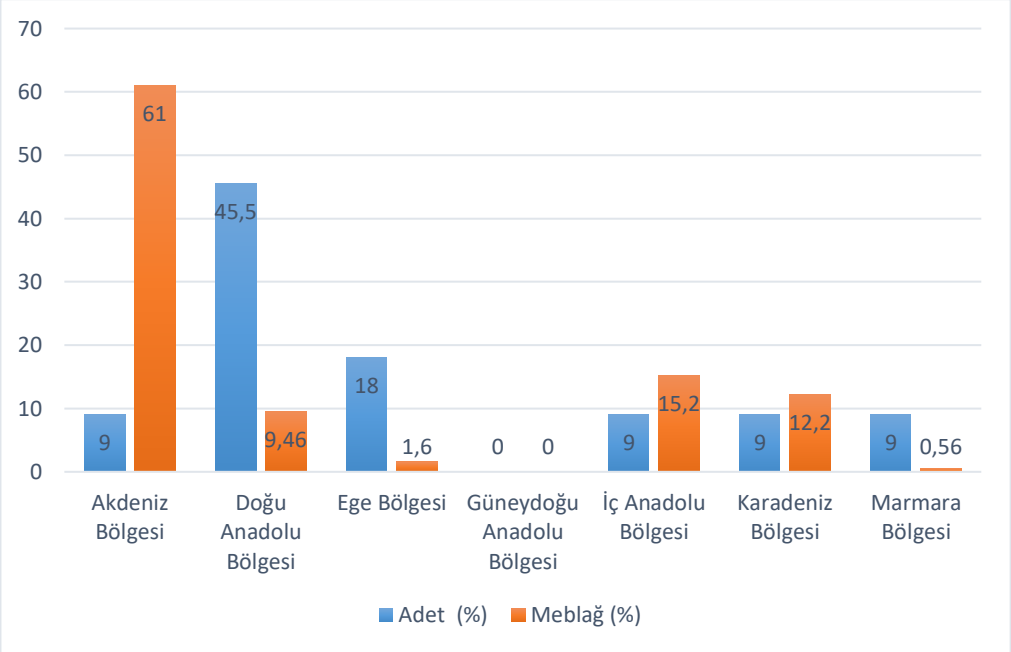
Kars'ta, 16 Eylül 1955'te ticaret odasında Vali Muhlis Babaoğlu'nun başkanlığında siyasi parti liderleri, belediye başkanları, tüccarlar ve iş adamlarının katılımıyla Kars Yardım Komitesi kurulmuştur. Komite 6 Eylül Olayları'nda zarar görenlere 10.000 lira yardımda bulunmuştur. Yine aynı gün Erzurum'da, Vali Niyazi Akı'nın önderliğinde bir yardım komitesi oluşturulmuştur.[131] 17 Eylül'de Tokat'ta[132], 27 Eylül'de Niksar'da ve Balıkesir'de[133], 28 Eylül'de Elazığ'da[134] 1 Ekim'de Ankara'da ve Edremit'te,[135] 3 Ekim'de İzmir'de[136] yardım komiteleri kurulmuştur. Bir yandan yardım komiteleri kurulurken diğer yandan İstanbul'da kurulan yardım komitesine yardımcı olmak için İstanbul Ticaret Odası, odaya bağlı 96 meslek grubunun her birinden beşer kişilik komisyon oluşturmuştur.[137]

Eldeki belgelere göre yardım komiteleri, 11 kalemde 328,025 lira yardım toplamıştır. Yardım komitelerinin topladığı yardım tüm toplanan yardımlar içinde kalem bazında %3'ü oluştururken meblağ bazında bu oran %4'tür.

Yardımların bölgelere göre dağılımına baktığımızda Doğu Anadolu Bölgesi'nden dört kalemde 21.027 lira, Karadeniz Bölgesi'nden bir kalemde 40.000 lira, Marmara Bölgesi'nden bir kalemde 1.823 lira, İç Anadolu Bölgesi'nden iki kalemde 55.000 lira, Ege Bölgesinden bir kalemde 175 lira, Akdeniz Bölgesi'nden ise yine bir kalemde 200.000 lira yardım toplanmıştır. Tek kalem olmasına rağmen en yüksek yardım Akdeniz Bölgesi'nden toplanmıştır.

[131] Zafer, 17 Eylül 1955, s. 7.
[132] Zafer, 18 Eylül 1955, s. 7.
[133] Zafer, 27 Eylül 1955, s. 7.
[134] Zafer, 29Eylül 1955, s. 7.
[135] Zafer, 01 Ekim 1955, s. 7.
[136] Zafer, 04 Ekim 1955, s. 1-7.
[137] Zafer, 21 Eylül 1955, s. 7.

Grafik 3.3: Yardım Komiteleri Tarafından Yapılan Yardımlar

İllerde yardım komitesinin faaliyetlerini valiler bildirirken Kayseri'de yardım komitesinin topladığı yardımı Kayseri'nin DP İl Başkan Vekili Rıfat Gönen, Başbakana telgrafla bildirmiştir.[138] Bundan dolayı Tablo-3'ün 6. satırında yazan meblağ siyasi partilerin yaptığı bir yardım değildir. Kayseri Yardım Komitesi'nin yardımıdır.

Tablo 2.3: Yardım Komitelerinin Maddi Desteği			
Sıra No	Gönderen	Şehir	Miktar
1	Malatya Vilayeti Yardım Komitesi Başkanı Malatya Valisi Ahmet Tekelioğlu	Malatya	10.000,00
2	Zonguldak Vilayet Yardım Komitesi Başkanı Zonguldak Valisi Ekmel Çetiner	Zonguldak	40.000,00
3	İmroz Mahalli İdaresi namına Bay Kaymakam Dr. Kemal Koray	İmroz / Çanakkale	1.823,00
4	Denizli Goncalı Köyü Yardım Komitesi adına Ahmet Elver	Denizli	175,00
5	Yardım Komitesi Adına Belediye Başkanı Yüksel	Kağızman / Kars	577,00
6	Kayseri DP Başkan V. Rıfat Gönen	Kayseri	50.000,00
7	Ticaret Komite adına Kars Valisi Muhlis Babaoğlu	Kars	10.000,00[139]

[138] BCA, 030-01-00-00-37-222-2-85.
[139] BCA, 030-01-00-00-37-222-2-28/29; 1. ve 2. madde için bkz. Zafer, 24 Eylül 1955, s. 7; 4. madde için bkz. Zafer, 22 Eylül 1955 s. 7; 5. madde için bkz. Zafer, 24 Eylül 1955 s. 7.

8	Adana Yardım Komitesi Başkanı Seyhan Valisi Kazım Arat	Adana	200.000,00
9	Yardım Komitesi Başkanı Kütahya Belediye Reisi Mehmet Kesen	Kütahya	5.000,00[140]
10	Ağrı Yardım Komitesi Bşk. Kaymakam Nejat Dora	Ağrı	450,00
11	Kars Yardım Komitesi	Kars	10.000,00[141]
	Toplam		**328.025,00**

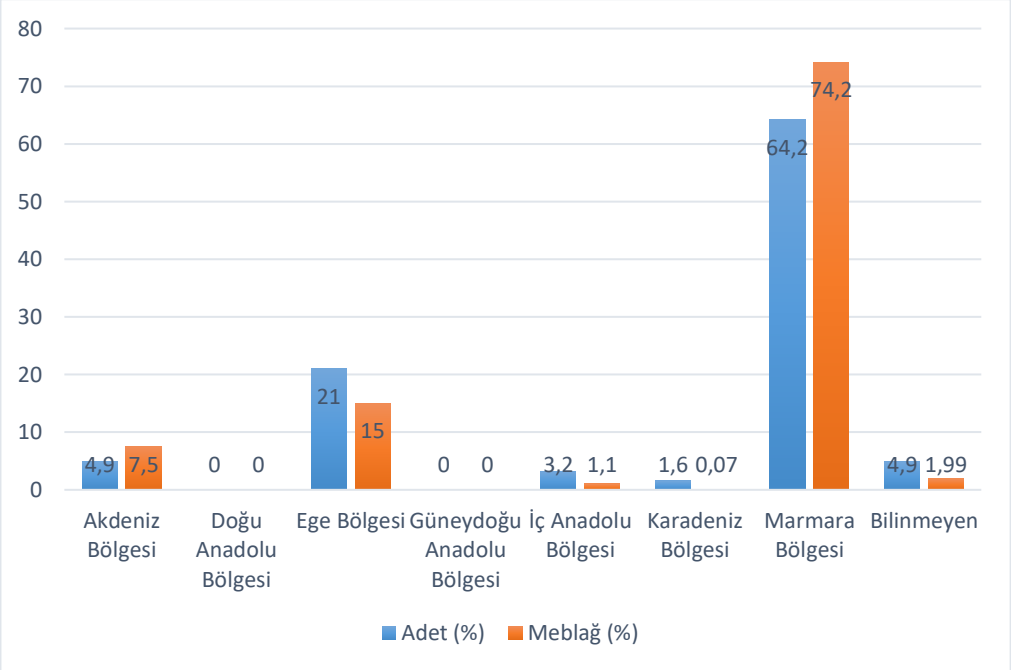
3.1.4. Özel Şirketler, Fabrikalar ve Büyük İşletmeler Tarafından Yapılan Yardımlar

Elimizdeki belgelere göre özel şirketler, fabrikalar ve büyük işletmeler 123 kalemde 3.539.000 lira yardımda bulunmuşlardır. Bu yardımlar, toplam yardımda kalem olarak %33'ünü oluştururken toplam meblağ içinde ise %43,7'sini oluşturmaktadır. Hem kalem bazında hem de meblağ bazında en yüksek yardım oranına sahiptir.

Yardımların bölgelere göre dağılımına baktığımızda ise Akdeniz Bölgesi 6 kalemde 265.000 lira toplamıştır. Bu başlık altında yapılan yardımlar içerisinde Akdeniz Bölgesi kalem bazında %4,9'unu oluştururken meblağ bazında ise %7,5'ini oluşturmaktadır. Elimizdeki belgelerde Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne ait bir yardım kaydına rastlanmamıştır. Ege Bölgesi ise 26 kalemde 536.000 lira ile yardıma katkıda bulunmuştur. Bu yardımın kalem bazında oranı %21'ini oluştururken meblağ bazındaki oranı ise %15'tir. İç Anadolu Bölgesi 4 kalemde 40.000 liralık bir katkı sağlamıştır. İç Anadolu Bölgesi kalem bazında %3,2 iken meblağ bazında ise %1,1'i oluşturmaktadır. En yüksek oran ise 79 kalemde 2.625.000 lira ile Marmara Bölgesi'nindir. Bu yardımın kalem bazında oranı %64,2'yi oluştururken meblağ bazında oranı ise %74,2'dir. Bu durumun sebebi ise Marmara Bölgesi'nin sanayi bölgesi olmasıdır. Bunların dışında bir de şehir ya da bölgelerini tespit edemediğimiz 6 kalemde 70.000 liralık yardım vardır. Bu yardımın oranı ise kalem bazında %4,9'u oluştururken meblağ bazında oranı ise %1,99'dur.

[140] BCA, 030-01-00-00-37-223-2-110/111.
[141] BCA, 030-01-00-00-37-226-1-25; 11. madde için bkz. Zafer, 17 Eylül 1955 s. 7.

Grafik 3.4: Özel Şirketler, Fabrikalar ve Büyük İşletmeler Tarafından Yapılan Yardımlar

Maliye Bakanı Hasan Polatkan, 26 Eylül 1955 tarihinde basına verdiği demeçte, kamuoyunda 6 Eylül Olayları'nda zarar görenlere yardım konusunda halkta büyük bir teveccüh olduğunu söylemiştir. Ancak Gelir ve Kurumlar Vergisi Kanunu'nda, yapılan yardımların veya bağışların yıllık gelirin veya kurum kazancının belli bir oranı ile veya azami bir miktarla sınırlandırıldığını belirtmiştir. Gelir vergisine tabi olanlar, yıllık gelirin %5'ni, kurumlar vergisine tabi olan işletmelerin ise kurum kazancının %1'ni geçemez, demiştir. Bu hallerde yapılan yardımlar, masraf olarak gösterilerek vergiden muaf tutulmuştur. Bu hallerin üstünde yapılan yardımlar vergiye tabidir. Polatkan; vatandaşlar bu durumun çok üstünde yardım yaptığında ise sadece 6/7 Eylül Olayları'nda zarar görenlere yardım için bu oranlar kaldırılarak ne kadar yardım yaparsa yapsın vergiden muaf tutulacaktır diye bir kanun tasarısı hazırlanmış ve ileriki günlerde meclise sunmuştur.[142] Bu kanun tasarısı "*6/7 Eylül hâdiselerinden zarar görenlere yapılacak yardımların vergi muafiyeti ve bu zararlar dolayısıyla 5432 sayılı kanunun 260 ve 299 uncu maddelerinin tatbiki hakkında Kanun*" ismiyle 28.02.1956 tarihinde TBMM'de kabul edilmiş ve 01.03.1956 tarihinde Resmî Gazete yayınlanmıştır. Kanunun 1. Maddesi şu şekildedir: "*Gelir veya Kurumlar Vergisi mükellefleri tarafından 7.9.1955 tarihinden 31.12.1955 tarihine kadar makbuz*

[142] Zafer, 27 Eylül 1955, s. 7.

karşılığında, 6/7 Eylül Olayları'nda Zarar Görenlere Yardım Komitesine, yapılmış ve yapılacak bağış veya yardımlar yıllık beyanname ile bildirilecek gelirden ve kurum kazançlarından indirilebilir."[143] Bu sayede 6/7 Eylül Olayları'ndan zarar görenlere yardım yapan işletmeler, bu yardımları vergilerinden düşmüştür. Aslında devlete ödemesi gereken vergiyi yardım olarak vermişlerdir. Bu da şirketlerin yardım yapma isteğini arttırmıştır.

Tablo 3.3: Özel Şirketler, Fabrikalar ve Büyük İşletmelerin Maddi Desteği

Sıra No	Gönderen	Şehir	Miktar
1	Maden Eksport Limited Şirketi namına Mesul Müdürlerden Tahsin Gazimihal	Galata / İstanbul	1.000,00[144]
2	Nazilli Volkan Linyit Limited Şirketi	Nazilli / Aydın	1.000,00
3	Pamuk Ticaret ve Sanayi Şirketi adına Adil Özgiray, Mehmet Nuri Sabuncu ve Talip Aksoy	Adana	25.000,00
4	Kayseri Birlik Mensucat Dokuma Fabrikası adına Mehmet Baldöktü	Kayseri	10.000,00
5	Antaş Havacılık ve Turizm Limited Şirketi	İstanbul	5.000,00
6	Antalya Umumi Nakliyat Türk Anonim Şirketi	Antalya	20.000,00
7	Özbucak adına Mahmut Karakucak	Ankara	10.000,00
8	Trabzon Kara Lastik Fabrikası sahibi Mehmet Kara	Trabzon	500,00
9	Kayseri Orta Anadolu T.A.Ş. İdare Meclisi Reisi Osman İmamoğlu	Kayseri	5.000,00
10	Transtürk Şirketi Murahhas Azası Fuat Süren	İstanbul	20.000,00
11	Büyükdere'de Madenci Recai Korkut	İstanbul	100.000,00
12	Antakya Akış Fabrikası Umumi Müdürü Nuri Has	Antakya	60.000,00[145]
13	Egemak TAŞ	İzmir	5.000
14	Yıldız Yağ Fabrikaları adına Yahya Kerim Onart	İzmir	2.500[146]
15	Nazım Bezmen ve Yedikule İplik Fabrikası	İstanbul	150.000,00
16	Dilber Kardeşler Müessesatı Tuhafiye Türkiye Anonim Şirketi	İstanbul	150.000,00[147]
17	Mihael Çikvaşvili ve Ort.	İstanbul	150.000,00
18	Vehbi Koç ve Teşekkülleri	İstanbul	150.000,00
19	Squipp İlaç Fabrikası	İstanbul	100.000,00
20	Sokoni Vakum Petrol Anonim Ortaklığı	İstanbul	100.000,00
21	Millî Reasürans Türk Sigorta Şirketi	İstanbul	100.000,00
22	Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi	İstanbul	80.000,00
23	Türk Philips LTD. ŞTİ.	İstanbul	75.000,00

[143] Resmi Gazete 9247, 1 Mart 1956, Kanun No: 6685.
[144] BCA, 030-01-00-00-19-110-9.
[145] BCA, 030-01-00-00-37-223-1; 6. madde için bkz. Akşam, 22 Eylül 1955, s. 2; 10. madde için bkz. Akşam, 23 Eylül 1955, s. 1 Arşivde bulunan telgrafta 20.000 TL yazılmasına rağmen Akşam gazetesinde 25.000 TL yazmaktadır. Biz arşiv belgesini esas aldık.
[146] BCA, 030-01-00-00-37-222-1.
[147] Akşam, 20 Eylül 1955, s. 2.

24	Ünilever İş Türk LTD. ŞTİ.	İstanbul	75.000,00[148]
25	Burla Biraderler ve Şürekası	İstanbul	60.000,00
26	Gıslaved Kauçuk San. Tic. TAŞ.	İstanbul	60.000,00[149]
27	Ali Naki Erenyol	İstanbul	50.000,00
28	İpekçi Kardeşler	İstanbul	50.000,00
29	Nejat Eczacıbaşı	İstanbul	25.000,00[150]
30	Dümeks Türk Anonim Şirketi	İstanbul	100.000,00
31	Kiryako Pamukoğlu (mensucat)	İstanbul	50.000,00
32	Yakup Soyugenç Steyr – Daimler – Puch Fabrikaları	İstanbul	50.000,00
33	Atabek Müessesi	İstanbul	25.000,00
34	Polat Limited Şirketi	İstanbul	25.000,00
35	David Akgönül	İstanbul	20.000,00[151]
36	Perisoy ve Oğulları	İstanbul	30.000,00
37	Safra Biraderler	İstanbul	20.000,00
38	Halil Taşçıoğlu	İstanbul	15.000,00
39	Genel Sanayi Teçhizat Anonim Şirketi	İstanbul	5.000,00[152]
40	Güney Sanayi Fabrikası Sapmaz	Adana	100.000,00[153]
41	Hulki Rıfat Edin	İstanbul	25.000,00
42	Jak Dekalo ve Ortakları	İstanbul	25.000,00
43	Demir Malzemeleri Türkiye Anonim Şirketi	İstanbul	25.000,00[154]
44	İtimad Manifatura Evi	İstanbul	25.000,00
45	Doğu Ticaret Anonim Ortaklığı	İstanbul	25.000,00[155]
46	Verdi Limited Şirketi	İstanbul	50.000,00
47	Simon Benordete, Emniyet Mefruşat	İstanbul	25.000,00
48	Oto Diesel, Cemil Muhayyeş	İstanbul	15.000,00
49	Mengeler Ticaret TAO ve Menger İplik	İstanbul	15.000,00
50	Makine ve Elektrik Müessesi	İstanbul	10.000,00
51	İsac Taragano ve Mahdumu	İstanbul	5.000,00
52	Elia Kapano ve Mahdumu	İstanbul	10.000,00[156]
53	Mustafa Hoş, Hoş Lastik Fabrikası	Trabzon	2.000,00[157]
54	İbrahim Ethem Ulugay Müessesesi	İstanbul	25.000,00
55	Koruma Tarım İlaçları	İstanbul	25.000,00
56	Derbi Lastik Fabrikası	İstanbul	30.000,00
57	Aleko Dulo Mahdumları	İstanbul	15.000,00
58	Kamil Ellialtıoğlu	İstanbul	15.000,00
59	Türkmay Ticaret Türkiye Anonim Şirketi	İstanbul	5.000,00[158]
60	Destek Reasürans	İstanbul	50.000,00
61	Puro Sabunları Sahibi Necip Akar	İstanbul	50.000,00
62	Aleksan Ağca Lastik Fabrikası İşvereni	İstanbul	10.000,00
63	İstanbul Lastik Fabrikası	İstanbul	7.500,00[159]

[148] Kocabaşoğlu, a.g.m., s.46; 20 ve 23. Maddeler için bkz. Akşam, 25 Eylül 1955, s. 2.
[149] Akşam, 23 Eylül 1955, s. 2.
[150] Kocabaşoğlu, a.g.m., s.46; 29. Madde için bkz. Akşam, 25 Eylül 1955, s. 2.
[151] Akşam, 20 Eylül 1955, s. 2.
[152] Akşam, 23 Eylül 1955, s. 1.
[153] Zafer, 13 Eylül 1955, s. 1.
[154] Zafer, 21 Eylül 1955, s.7; Akşam 23 Eylül 1955, s. 2.
[155] Zafer, 22 Eylül 1955, s. 7.
[156] Zafer, 25 Eylül 1955, s. 1-7; Akşam 25 Eylül 1955, s. 2.
[157] Zafer, 19 Eylül 1955, s. 7.
[158] Zafer, 22 Eylül 1955, s. 1-7.
[159] Zafer 29 Eylül 1955, s. 5.

64	Millî Mensucat	Adana	50.000,00
65	Mahmut Karabucak Sanayici	Adana	10.000,00
66	Hostrase	İstanbul	5.000,00
67	Balıkçı Kardeşler Limited Ortaklığı	İstanbul	5.000,00
68	Pol Zazadze	İstanbul	2.500,00
69	Nemen İthalat ve İhracat Şirketi	İstanbul	2.500,00
70	Osman Taşçıoğlu Pastaneleri	İstanbul	1.000,00[160]
71	Güven Sigorta Şirketi	İstanbul	50.000,00
72	General Elektrik Türk Anonim Ortaklığı	İstanbul	40.000,00
73	Herko Türk Anonim Ortaklığı	İstanbul	30.000,00
74	Mithat Menli Müessesi		25.000,00
75	Ankara Anonim Sigorta Şirketi	Ankara	20.000,00
76	Paylam Ekspertör Firması		15.000,00
77	Doğu Sigorta Anonim Şirketi		10.000,00
78	Park Otel Limited Şirketi		10.000,00
79	Moiz Baruh ve Teşekkülleri	İstanbul	8.000,00
80	Natuk Birtam (Birkan)	İstanbul	7.500,00
81	Vanvakopulo, Vanvako Türkiye Anonim Şirketi		5.000,00
82	Demir Toprak Anonim Şirketi	İstanbul	5.000,00
83	Türk İnter Makineleri	Ankara	5.000,00[161]
84	İzmir Pamuk Mensucat Türkiye Anonim Şirketi	İzmir	100.000,00
85	Şark Sanayi Kumpanyası Türkiye Anonim Şirketi	İzmir	75.000,00
86	Kula Mensucat Türkiye Anonim Şirketi	İzmir	50.000,00
87	İzmir Manifaturacılar Türkiye Anonim Şirketi	İzmir	30.000,00
88	Arthur Lafont ve Mahdumları	İzmir	10.000,00
89	Josef N. Benmayor ve Biraderleri	İzmir	10.000,00
90	B. A Gamel ve Şürekâsı	İzmir	20.000,00
91	Azim Ticarethanesi, Ethem Demir ve Cevdet Akdemir	İzmir	5.000,00
92	Durmuş Yaşar ve Oğulları (DYO boyaları)	İzmir	5.000,00[162]
93	Türk Petrolleri ve Makine Yağları TAŞ	İstanbul	25.000,00
94	Cam Ticaret T.L.Ş	İstanbul	20.000,00
95	Lale Film	İstanbul	10.000,00
96	Şark Sigorta Anonim Şirketi	İstanbul	7.500,00
97	Türkiye Genel Sigorta Anonim Şirketi	İstanbul	5.000,00
98	Gramofon Türk Limited Şirketi	İstanbul	5.000,00
99	Çimentaş İzmir Çimento Fabrikası TAŞ	İzmir	60.000,00
100	Turyağ Türkiye Yağ ve Mamulatı T.A. Ortaklığı	İzmir	30.000,00
101	Birleşik Sanayi ve Ticaret TAO	İzmir	25.000,00
102	Türk Sanayi ve Ticaret Anonim Ortaklığı	İzmir	15.000,00
103	Endüstriyel Anonim Şirketi	İzmir	10.000,00
104	Ahmet Tatari (Taç Sanayi)	İzmir	10.000,00
105	Özler Makine ve İmalathanesi, Nuri Öz ve Sırrı Öz	İzmir	7.500,00
106	Yerli Ürünler Anonim Şirketi	İzmir	5.000,00
107	Manisalı Fevzi Özsaruhan ve oğlu (Çimento Fabrikası)	İzmir	5.000,00
108	Altınyağ Komandit Şirketi (Cenap Egeli)	İzmir	5.000,00
109	Yeni Un Fabrikası, Derviş Tanık ve Oğulları	İzmir	3.000,00

[160] Zafer, 12 Ekim 1955, s. 7.
[161] Zafer, 01 Ekim 1955, s. 7.
[162] Zafer, 05 Ekim 1955, s. 1-7; Akşam, 05 Ekim 1955, s. 2.

110	Doğrular Limited Ortaklığı	İzmir	2.000,00[163]
111	Türk Çimento ve Kireci Anonim Şirketi	İzmir	30.000,00
112	Mehmet Kavala (Tütün Ticareti)	İzmir	15.000,00
113	Rıza Sadıkoğlu (Armatör)	İstanbul	10.000,00
114	Raif Dinçkök (Aksu İplik Dokuma Fabrikası)	İstanbul	10.000,00
115	Michelin Müessesi	İstanbul	10.000,00
116	İstanbul Umum Sigorta Şirketi	İstanbul	7.500,00
117	İttihat Millî Türk Sigorta Şirketi	İstanbul	6.000,00
118	Orhan Brand ve Şürekâsı (madenci)	İstanbul	5.000,00
119	Yakın Doğu Makine Anonim Şirketi	İstanbul	5.000,00
120	Hurda Çelik Kollektif Şirketi		5.000,00
121	Day Film	İstanbul	2.500,00
122	Rex Filmcilik ve Anas Sinemacılık	İstanbul	1.500,00
123	Teks Mekanik Limited Şirketi	İstanbul	500,00[164]
		Toplam	**3.539.00,00**

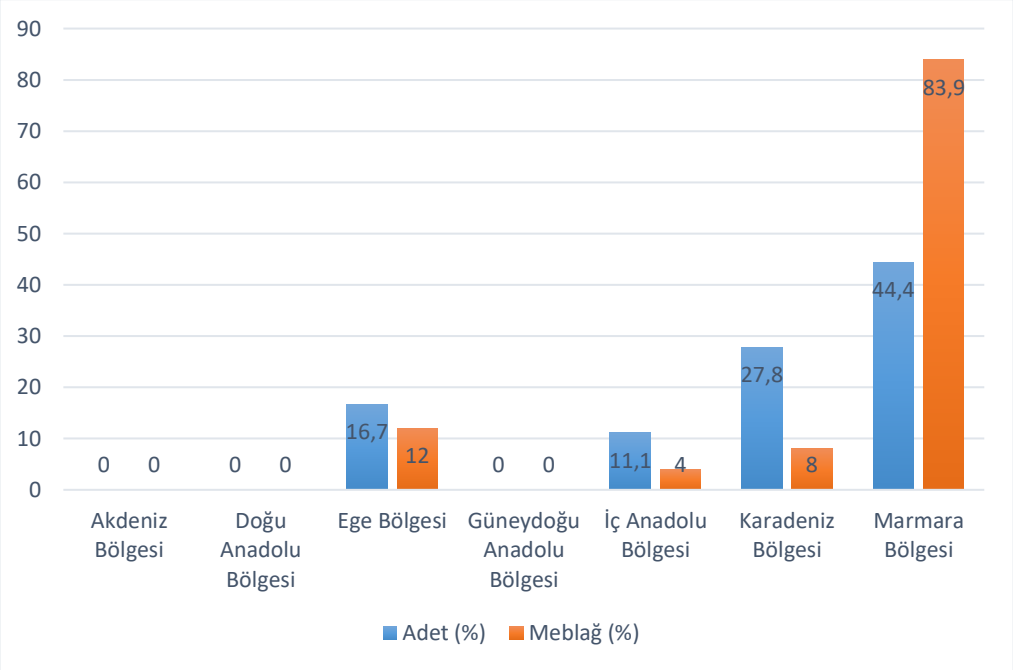
3.1.5. Küçük Esnaf ve Serbest Meslek Erbabı Tarafından Yapılan Yardımlar

Küçük esnaf ve serbest meslek erbapları 21 kalemde 12.599,50 lira yardım yapmışlardır. Bu toplam kalem içinde %5,7'sini oluştururken meblağ olarak ise %0,15'ini oluşturmaktadır.

Yardımların bölgelere göre dağılımına baktığımızda 8 kalem yardımla 10.565 lira toplayan Marmara Bölgesi en fazla yardım yapan bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Onu, 3 kalemde 1.517,75 liralık yardımla Ege Bölgesi takip etmektedir. Karadeniz Bölgesi ise 5 kalemde 1.006,75 liralık yardımla üçüncü sıradadır. İç Anadolu Bölgesi ise 2 kalemde 510 lira ile son sırada yer almaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi'nde 2, Marmara ve Akdeniz bölgelerinde ise birer olmak üzere toplamda 4 kalemde ise yardım yapıldığı belirtilmiş ancak rakam söylenmemiştir. Bu esnafların yaptıkları yardımların miktarı maalesef ki tespit edilememiştir. Bu esnaflar ve illeri Tablo-5'te belirtilmiştir.

[163] Zafer, 12 Ekim 1955, s. 7.
[164] Akşam, 9 Ekim 1955, s. 2.

Grafik 3.5: Küçük Esnaf ve Serbest Meslek Erbabının Yaptığı Yardımlar

Yapılan yardımlar arasında, ilginç olan bazı yardımlarda bulunmaktadır. Örneğin İzmir'de bulunan Mogamba isimli pavyon; 15 Eylül 1955 Perşembe günü pavyona gelen müşteriler, çalışan orkestra ve müstahdemlerinden yardım komitesi için 467,75 lira para toplamış ve bunu göndermiştir.[165] Diğer yandan Adana'da bulunan Kristal Palas otel, lokanta ve pastane işletmesi 15 Ekim 1955 gecesi ve sonrasındaki bir ay boyunca her hafta perşembe geceleri elde edeceği geliri yardım olarak göndereceğini vaat etmiştir.[166] Buradan da anlaşılıyor ki Türk esnafı zararın büyüklüğünün farkındadır. Buna mukabil kendi yardım olanaklarının da sınırlı olduğunu bilmektedir. Bunun için yaraların sarılmasında farklı yöntemler denemiştir.

Tablo 3.4: Küçük Esnaf ve Serbest Meslek Erbaplarının Maddi Desteği

Sıra No	Gönderen	Şehir	Miktar
1	Marangoz Naki Umar	İzmir	50,00
2	15 Eylül 1955 Perşembe Gecesi Fuarda Mogambo Pavyonu müşterileri, müstahdemleri ve orkestrası	İzmir	467,75
3	Kuralkan Radyo Tamir Atölyesi	Van	? [167]

[165] BCA, 030-01-00-00-19-110-9-34/35.
[166] BCA, 030-01-00-00-37-223-1-92.
[167] BCA, 030-01-00-00-19-110-9.

4	Mehmet Ertezcanlı Sahaf Kitapçı	İstanbul	25,00
5	Lokantacı Hüseyin ve İsmail Penbeci Kardaşlar	İstanbul	1.000,00
6	Açık Hava Tiyatro Sahibi Muammer Karaca	İzmir	1.000,00[168]
7	Beyoğlu Londra Bar sahibi Yasin Uygunca	İstanbul	5.000,00
8	Süsveren Kardeşler namına Behçet Süsveren	Ankara	500,00
9	Bakkal Sadık Özcan	Bartın	15,00
10	Seyyar Çorapçılar Kemal Berkem, Hikmet Özkurt, Ramazan Gaziemir	Eyüp / İstanbul	30,00
11	Tüccar Hüsnü Ulus	İstanbul	1.000,00
12	Adana Kıristal Palas Otel, Lokanta, Pastane İşletmesi Tahsin Bosna (15 Ekim gecesi ve bir ay süreyle her Perşembe kazancını gönderecek)	Adana	??
13	İstanbul Eyüp sünnetçi Velioğlu Ahmet Göksel	İstanbul	10,00
14	Eskişehir Garantili Saatçilerinden Mustafa Yazıcı	Eskişehir	10,00[169]
15	Ömer Settar, Yeşilbağ Özbulut,Ömer Yeşilbaş ve Settar Özbuğa Hapanda Elbiseci	Kars	??
16	Mustafa Özdemir (İstanbul Börekçisi)	Bandırma	?? [170]
17	Yakup Yalçınkaya, Recep Göksel, Ali Sağlam, Habib Güneri, Feyzi Ergül, Hasan Cengiz; Hâlde Komisyoncu	Samsun	300,00
18	Turhal Gazetesi Sahibi Ruhi Akcan	Tokat	141,75
19	Bakırcı Hasan Ergeç	Tokat	500,00[171]
20	Refet Rendeci	Samsun	50,00
21	Vitali Polikar Tuhafiyeci	İstanbul	2.500,00[172]
		Toplam	**12.599,50**

3.1.6 İşçiler, İşçi Sendikaları ve İşçi Temsilcilikleri Tarafından Yapılan Yardımlar

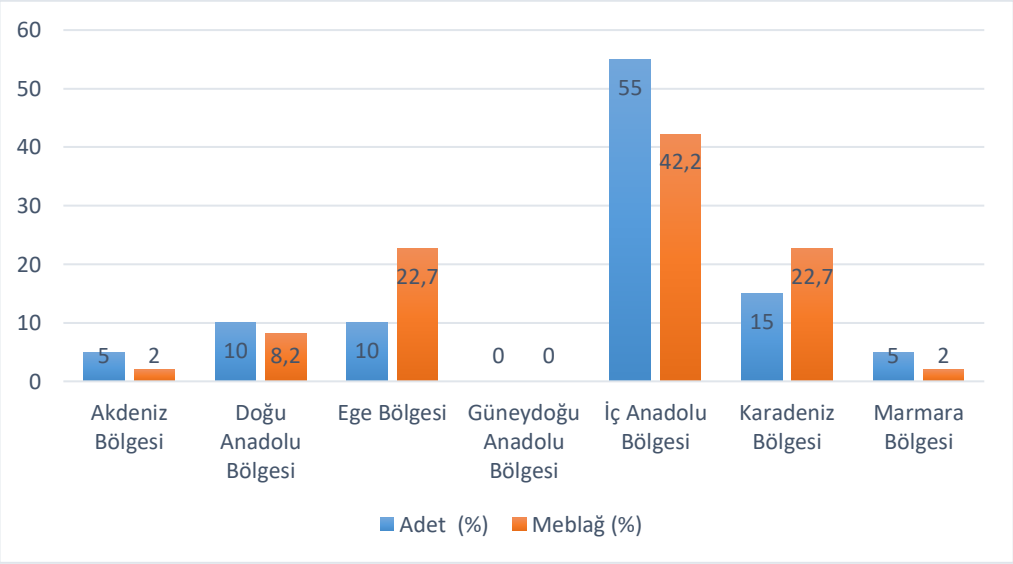
İşçiler, işçi sendikaları ve işçi temsilcileri 23 kalemde 4.848 liralık bir yardım yapmışlardır. Gazetelerde; işçiler, işçi sendikaları ve işçi temsilcileri ile ilgili bir yardım kaydına rastlanılmamıştır. Kaynakların tamamına T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri'nden ulaşılmıştır. Ulaşılan bu yardımlar, genel yardımların içinde kalem bazında %6,2'sini oluştururken meblağ bazında ise %0,06'lık bir bölümü oluşturmaktadır. Meblağların düşük olması o dönemde işçi maaşlarının düşük

[168] BCA, 030-01-00-00-37-222-1.
[169] BCA, 030-01-00-00-37-223-1; 7-8-9. Maddeler için bkz. Zafer, 19 Eylül 1955, s. 7.
[170] BCA, 030-01-00-00-37-225-1.
[171] BCA, 030-01-00-00-37-224-1.
[172] Zafer, 1 Ekim 1955, s. 7.

olduğunun göstergesi olarak okunabilir. Bunu destekleyecek bir örnek vermek gerekirse Elmadağ Barut, Patlayıcı Maddeleri İşçileri Sendikasının 400 üyesi olmasına rağmen ancak 100 lira gönderebilmişlerdir.[173] İşçi başına 25 kuruş düşmektedir.

Yapılan yardımların bölgelere göre dağılımı ise İç Anadolu Bölgesi 10 kalem yardım ile 1.748 lira başı çekmektedir. Onu Marmara Bölgesi 2 kalem yardım ile 1.100 lira ve 3 kalem yardım ile 1.100 lira Karadeniz Bölgesi takip etmektedir. Doğu Anadolu Bölgesi 2 kalem ile 400 lira yardım göndermiştir. Ege ve Akdeniz Bölgeleri ise birer kalem ile yüzer lira yardımda bulunmuşlardır. Bursa Mensucat Sanayi İşçileri Sendikasının 7000 üyesi bulunmasına rağmen ancak 1.000 lira gönderebilmiştir.[174]

Grafik 3.6: İşçiler, İşçi Sendikaları ve İşçi Temsilciler Tarafından Yapılan Yardımlar

Bazı işçi sendikaları ise maddi yardım gönderme konusunda farklı bir yol izlemişlerdir. İzmir İnhisarlar Şarap ve İspirtolu İçkiler İşçileri Sendikası, 13 Eylül 1955 Salı günü yaptıkları toplantıda pazar günü yapacakları mesainin parasını yardım komitesine göndermeye karar vermişlerdir.[175] Nazilli'de bulunan Nazilli Basma Fabrikası işçileri de pazar günü yapacakları mesainin parasını yardım komitesine göndereceklerini bildirmişlerdir.[176] Bu paraların gönderilip gönderilmediğine dair bir

[173] BCA, 030-01-00-00-19-110-9-32.
[174] BCA, 030-01-00-00-37-223-1-8/9.
[175] BCA, 030-01-00-00-37-224-1-18.
[176] BCA, 030-01-00-00-37-224-1-163.

belgeye maalesef ki rastlanılmamıştır. Kayseri'de bulunan Askerî İşyerleri İşçileri Sendikası ise üyelerinin İstanbul ve İzmir'de zarar gören işyerlerinin tamirinde çalışmaya hazır olduğunu bildirmiştir.[177] Gelen telgraflardan anlaşıldığına göre olayların vatan hainleri tarafından tahrik edildiği, hükûmetin dik duruşuyla bu işin de üstesinden gelineceği belirtilmiştir. İşçiler ve işçi sendikaları yardım kampanyasına katılmayı adeta bir vatan görevi olarak telakki etmişler, maddi ve manevi olarak devletin yanında olmak için ellerinden gelen her şeyi yapmışlardır.

Tablo 3.5: İşçiler, İşçi Sendikaları ve İşçi Temsilcilerin Maddi Desteği

Sıra No	**Gönderen**	**Şehir**	**Miktar**
1	Bitlis İnhisarlar Tütün Fabrikası İşçileri Namına Sendika Başkanı Emul	Bitlis	150,00
2	Elmadağ Barut, Patlayıcı Maddeler İşçileri Sendikası adına Başkan Tevfik Başaral	Elmadağ / Ankara	100,00
3	Divriği Etidemir Kalkınma Sendikası Adına Başkan Mahmut Bozkurt	Divriği / Sivas	75,00[178]
4	Çankırı D.D. Yolları Depo İşçileri temsilcisi Mustafa Karagül	Çankırı	81,00
5	Cürek Demir Madenlerini Kalkındırma Sendikası	Sivas	75,00
6	Bursa Tütün İşçileri Sendikası İdare Heyeti Reisi Murat Parlakgün	Bursa	100,00
7	Tunçbilek Kömür Madeni İşçileri Sendika Başkanı Mehmet Arıca	Kütahya	250,00
8	Sümerbank Ankara İşçileri Sendikası İdare Heyeti	Ankara	150,00
9	İzmir İnhisarlar Yaprak Tütün İşçileri Sendikası Başkanı İsa Aydemir	İzmir	100,00
10	Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü Merkez İşçileri adına İşçi Temsilcisi Hikmet Gündüz	Ankara	200,00
11	Rize Çay Sanatı İşçileri Sendikası Yönetim Kurulu adına Sendika Başkanı Reşat Uçar	Rize	100,00[179]
12	Kayseri Üç Nolu Dikimevi İşçileri adına Ustabaşı Emin Soydan	Kayseri	510,00
13	DDY Eskişehir Dökümhane İşçisi Halil Ölçer	Eskişehir	32,00
14	Bursa Mensucat Sanayi İşçi Sendikası Reisi Recep Kırım	Bursa	1.000,00
15	Ankara Mihanki ve Kimya İşçileri Sendikası adına Başkanı Nuri Özdemir	Ankara	300,00[180]
16	İzmir İnhisarlar Şarap ve İspirtolu İçkiler İşçileri Sendikası İdare Kurulu Hayri Çankaya (Pazar yevm)	İzmir	?

[177] BCA, 030-01-00-00-37-224-1-56.
[178] BCA, 030-01-00-00-19-110.
[179] BCA, 030-01-00-00-37-222.
[180] BCA, 030-01-00-00-37-223.

17	Murgul Bakır İşçileri Sendika Kongresi Başkanı Harun Baytek	Murgul / Artvin	500,00
18	Maden İşçileri Sendikası Yönetim Kurulu adına Bşk. Cevdet Dönmez	Elazığ	250,00
19	Kayseri Askeri İşyerleri İşçileri Sendika Bşk. Atıf Gözübüyük (tamirde çalışmak)	Kayseri	?
20	Nazilli Basma Fabrikası İşçileri adına İşçi Baş Mümessili Hilmi Elçik (Pazar yevmiyeleri)	Nazilli / Aydın	? [181]
21	Liman Sendika Sekreteri Cemal Çevik	İskenderun	100,00
22	Trabzon Tütün İşçileri Sendikası İdare Heyeti adına Hilmi Cengiz	Trabzon	500,00
23	DDY Ankara Depo İşçileri	Ankara	275,00[182]
		Toplam	**4.848,00**

3.1.7. Siyasi Partiler, Belediyeler, Ocaklar, Gençlik Kolları Tarafından Yapılan Yardımlar

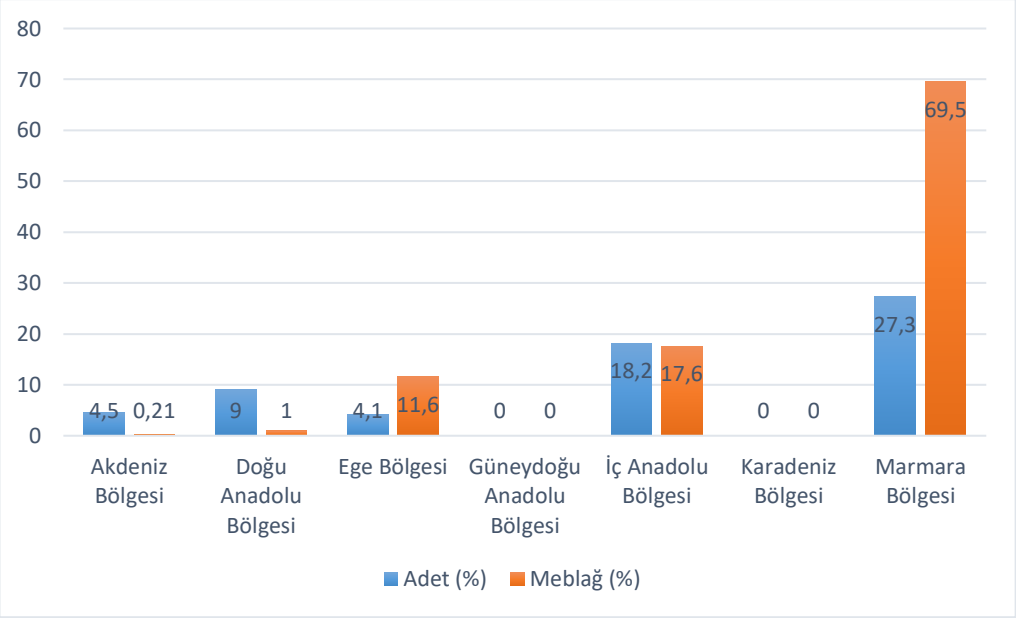
Siyasi partiler, ocaklar, gençlik kolları ve belediyeler 23 kalemde toplanda 9.139,46 liralık bir yardımda bulunmuştur. Bu yardım tüm yardımlar içinde kalem bazında %6,2'yi oluştururken meblağ bazında ise %,011'i oluşturmaktadır. Yardımların sadece iki kalemi ile 200 liralık kısmı CHP tarafından gerçekleştirilirken geriye kalan 18 kalem 3.839,46 liralık kısmı DP teşkilatları tarafından yapılmıştır. Eldeki veriler genellemeye mâni olsa da diğer muhalif partilerden özellikle CMP'den bağışa rastlanılmamıştır.

Yardımların bölgelere göre dağılımına baktığımızda ise Akdeniz Bölgesi 1 kalemde 20 lira, Doğu Anadolu Bölgesi 2 kalemde 100 lira ve Ege Bölgesi 9 kalemde 1.060,25 lira ile kampanyaya katılmıştır. Ege Bölgesi'nde en çok yardım yapan il İzmir'dir. Aydın 1 kalemde 60 lira yardım yapmış geriye kalanların tamamı İzmir'den gönderilmiştir. İzmir'deki CHP'nin Karşıyaka Gençlik Kolları da yardıma katılmıştır. Bu yardım, DP dışında başka bir partiden yapılan tek yardımdır. Bunun dışında hiçbir bölgede muhalefet partilerinin yardımı yoktur. Elimizdeki belgelerde Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden herhangi bir yardım kaydına rastlanmamıştır. İç Anadolu Bölgesi, 4 kalemle 1.609,21 liralık yardım ile meblağ açısından Marmara Bölgesi'nden sonra ikinci sırada gelmektedir. Bu 4 kalemin 3'ü Ankara'dan, 1'i de Konya'dan yapılmıştır. Marmara Bölgesi'nden ise 6 kalemde 6.350 lira gönderilmiştir.

[181] BCA, 030-01-00-00-37-224.
[182] BCA, 030-01-00-00-37-226.

Marmara Bölgesi'ndeki yardımların tamamı İstanbul'un DP merkez ve taşra teşkilatlarından yapılmıştır.

Grafik 3.7: Siyasi Partiler Tarafından Yapılan Yardımlar

Yardım kampanyalarına DP'nin verdiği desteği daha yakından inceleyecek olursak DP'nin teşkilatları iyi organize olmadığı ortaya çıkacaktır. Öyle ki İç Anadolu'da Ankara'da yapılan yardımlardan biri Ankara ilinin Elmadağ ilçesine bağlı bir köyden, diğeri Haymana kazasından. Ötekisi ise Aslanhane mahalle ocağından yapılmıştır. Sonuncusu zaten DP ocağı adına değil kendi namına yardım göndermiştir. Bunun yanında Konya'dan yapılan yardımda Konya'nın Sarayönü ilçesine bağlı Başhüyük köyünden yapılmıştır. DP Başhüyük Ocak Başkanı tarafından yapılmıştır. Yine Ankara'da olduğu gibi Konya'da DP İl Başkanlığının bir faaliyetine rastlamıyoruz. Bu durum diğer bölgelerde de çok farklı değil Marmara Bölgesi'nde İstanbul dışındaki DP teşkilatlarının bir yardım yapmaması, Ege Bölgesi'nde İzmir ve Aydın illeri dışındaki illerde de herhangi bir katkının olmaması Doğu Anadolu ve Akdeniz Bölgelerinde ise münferit köy ya da kazalardan yardımların yapılması DP teşkilatlarının bu yardım kampanyasına katkı sağlama noktasında sınıfta kaldıklarını göstermektedir. İlginç bir durumda Konya ili, Sarayönü ilçesi hem DP ilçe Başkanı hem de belediye başkanı olan Mehmet Şık'ın çektiği telgraftır. Mehmet Şık çektiği

telgrafta *"ileride yapacağı yardımın kabulünü"*[183] arz etmektedir. Muhtemelen Mehmet Şık kendi ilçesine bağlı Başhüyük Ocağının yaptığı 784,21 liralık yardım yüzünden bir rekabete girmiş ve böyle bir telgraf çekmiştir.

Tablo 3.6: Siyasi Partiler Gençlik Kolları ve Ocakların Maddi Desteği

Sıra No	Gönderen	Şehir	Meblağ
1	Erzincan Gökere Köyü Demokrat Parti arkadaşları adına Ömer Dörtlü	Erzincan	50,00
2	Harput DP Bucak Bşk. Memet Koçdemir	Elazığ	50,00[184]
3	Tepecik Güney DP Ocağı Reisi Kenan Özışıldak	İzmir	100,00
4	Topkapı Şehremini DP İdare Heyeti Gaffar Üşümezsoy	İstanbul	500,00
5	Şehit Duran Mah. DP Bahçeler Ocağı Bşk. Cumali Ünverdi	Adana	20,00
6	Hasanoğlan halkı adına Belediye Reisi Muzaffer Ekşi	Ankara	675,00
7	Nazilli Atça Uzunlar Köyü DP adına Ahmet Altınbaş	Aydın	60,00[185]
8	Baş Hüyük Köyü Namına DP Ocak Bşk. Mecit Demirok	Konya	784,21
9	DP. Nahiye İdare Heyeti Kâtibi Gaffar	İstanbul	500,00
10	İzmir DP Eşrefpaşa İlçe Başkanı Hürrem Kubat	İzmir	250,25
11	Kocamustafapaşa Ocak İdare Kurulu adına Nuri Beşer	İstanbul	100,00
12	DP Namazgâh Ocak Başkanı Salih Kosavalı	İzmir	100,00
13	DP Gaziler Ocağı M. Ali Andıç	İzmir	100,00
14	İzmir Seydiköy Demokratları adına Seydiköy DP Bucak Başkanı Salih Bükey	İzmir	150,00
15	Samatya DP Merkez Ocağı İdare Heyeti namına Hüseyin Sarıkaya	İstanbul	150,00
16	DP Haymana Kaza idare Heyeti N. Başkan Ahmet Fevzi Yılmaz	Ankara	100,00[186]
17	DP Aslanhane Ocağı mensubu Nuriye Ünsal	Ankara	50,00
18	Sarayönü Demokrat Parti Başkanı ve Belediye Reisi Mehmet Şık	Konya	? [187]
19	İzmir Dolapkuyu Ocağı İdare Kurulu namına Süleyman Özen (küçük çek)	İzmir	100,00

[183] BCA, 030-01-00-00-37-225-1-29.
[184] BCA, 030-01-00-00-19-110-9; 2. Madde için ayrıca bkz. Zafer, 02 Ekim 1955, s. 5.
[185] BCA, 030-01-00-00-37-222-2; 5. Madde için bkz. Zafer 27 Eylül 1955 s. 2; 6. Madde için bkz. Zafer, 24 Eylül 1955 s.7; 7. Madde için bkz. Zafer, 21 Eylül 1955, s. 7.
[186] BCA, 030-01-00-00-37-223-1; 8-15-16. Maddeler için bkz. Zafer 19 Eylül 1955, s. 7; 14 madde için bkz. Zafer 02 Ekim 1955, s. 5.
[187] BCA, 030-01-00-00-37-225-1.

20	DP İstanbul Vilayet İdare Heyeti	İstanbul	5.000,00[188]
21	DP Gümüşsuyu Ocağı adına Hasan Doğanay	İstanbul	100,00[189]
22	Karşıyaka İlçesi CHP Gençlik kolu Başkanı Ertem Kutay	İzmir	100,00[190]
23	CHP Gençlik Kolu Muhasibi Bedrettin Kazar	İzmir	100,00[191]
		Toplam	**9.139,46**

3.1.8. Şahıslar Tarafından Yapılan Yardımlar

Bu bölümdeki şahıslar illaki bir meslek grubuna üyedir. Daha önceki bölümlerde incelediğimiz işçiler, küçük esnaf ya da şirket sahibi olabilirler. Başvekâlete gönderdikleri telgraflarda ya da ulusal basında, yardım yapanların listesinde sadece isimlerini belirtmeleri nedeniyle biz bu kişileri zorunlu olarak şahıslar grubu içerisinde değerlendirilmiştir. Şahıslar bölümünde, gelen yardımlar 45 kalemde 339.018,5 lira olarak görünmektedir. Bu kalem, genel toplam içinde %12'lik kısmı oluşturmakta meblağ olarak ise %4,1'ine denk gelmektedir.

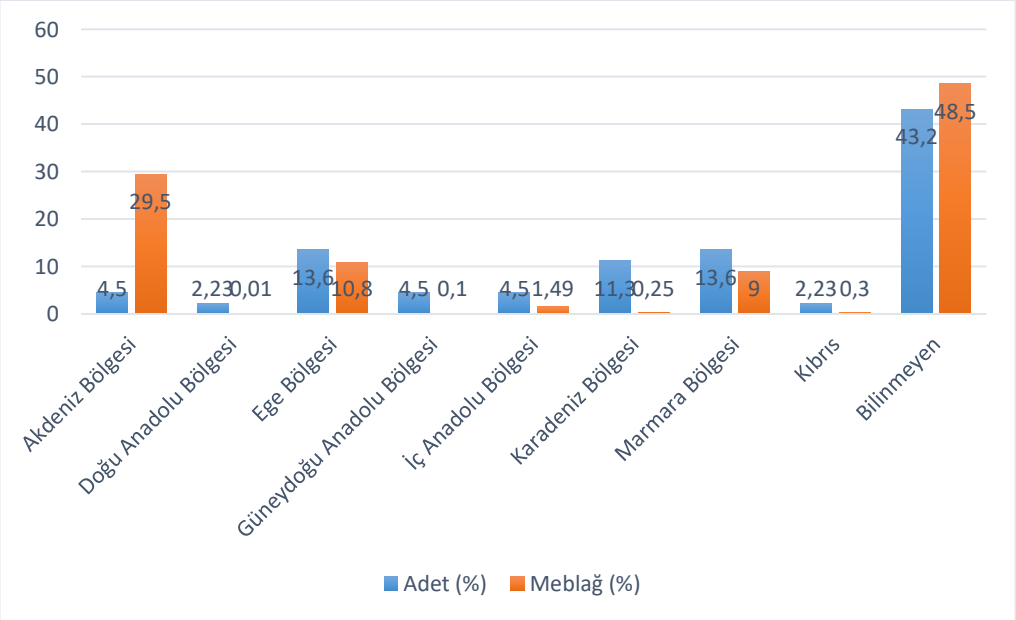
Yapılan yardımların bölgelere göre dağılımına baktığımızda ise Akdeniz Bölgesi 2 kalemde 100,010 lira yardım yapmıştır. Bu başlık altında yapılan yardımlar içeresinde Akdeniz Bölgesi'nin oranını; kalem bazında %4,5'ini oluştururken meblağ bazında ise %29,5'tir. Doğu Anadolu Bölgesi'nden 1 kalemde 50,50 lira yardım yapılmıştır. Bunun oranı ise kalem bazında %2,23'ü oluştururken meblağ bazında ise %,0,01'dir. Bu meblağ bazında yapılan en düşük yardımdır. Ege Bölgesi ise 6 kalemde 36.600 lira komiteye bağışta bulunmuştur. Ege Bölgesi'nin oranı ise kalem bazında %13,6'yı, meblağ bazında ise %10,8'i oluşturmuştur.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden 2 kalemde 350 liralık yardım gelmiştir. Bu yardımların oranı ise kalem bazında %4,5, meblağ bazında ise %0,1'dir. İç Anadolu Bölgesi 2 kalemde 5.050 lira yardımda bulunmuştur. Bu yardımların oranı ise kalem bazında %4,5 iken meblağ bazında %1,49'luk bir orandır. Karadeniz Bölgesi 5 kalemde 853 lira ile yardıma katkıda bulunmuştur. Yardımların oranı ise kalem

[188] Akşam 13 Eylül 1955 s. 2; Tan, 13 Eylül 1955 s. 1; Tercüman, 13 Eylül 1955, s. 7; Vatan 13 Eylül 1955 s. 7.
[189] Zafer, 21 Eylül 1955, s. 7.
[190] BCA, 030-01-00-00-37-224-1; 17. Madde için bkz. Zafer, 27 Eylül 1955, s. 2.
[191] BCA, 030-01-00-00-37-226-1.

bazında %13,6'yı oluştururken meblağ bazında %0,25'i oluşturmuştur. Bunun dışında, yurtdışından diyebileceğimiz tek yardım Kıbrıs'tan gelmiştir. 1 kalemde 1.000 liralık yardımın oranlarına baktığımızda kalem bazında %2,23'ü, meblağ bazında ise %0,3'e denk gelmektedir. Ulusal basında yardım yapanların sadece isimleri verilmesi nedeniyle tüm uğraşlarımıza rağmen yaşadığı yerler hakkında bilgi edinemediğimiz yardımseverlerde bulunmaktadır. Bu yardımseverlerin şehirlerini tespit edilemediği için herhangi bir bölgeye dâhil edilememiştir. Bu yüzden bu durumda olan yardımseverler bilinmeyenler olarak ayrı bir başlık altında değerlendirilmiştir. Bilinmeyenlerin yardımları, 19 kalemde 164.575 liradır. Bu yardımların oranı ise kalem bazında %43,2'yi, meblağ bazında ise %48,5 gibi yüksek bir oranı oluşturmaktadır.

Grafik 3.8: Şahıslar Tarafından Yapılan Yardımlar

İstanbul'dan 14.500 liralık yardım yapan Cihat Barışta "*Felaketzedeler için 14.500 lira olan mevcudum emrinizdedir.*"[192] demesine rağmen ilgili paranın herhangi bir bankaya yatırıldığına dair elimizdeki belgelerde bir kayda rastlanmamıştır. Dönemin Başbakanı Adnan Menderes bu telgrafa; "*Asil teklifinizi şükranla karşılar, muhabbetimle gözlerinizden öperim.*"[193] diye cevap vermiştir. Yine buna benzer bir

[192] BCA, 030-01-00-00-37-222-2-96.
[193] BCA, 030-01-00-00-37-222-2-95.

telgrafı da kendisini Mustafa Demir olarak belirten şahısta Başbakana göndermiştir. O da "*... babamdan kalan gayrimenkuller başta olmak üzere bir kat giyecek ve yatacak eşyamdan gayri her şeyimi başkanlığınız altındaki komitenin emrine vermek suretiyle...*"[194] diyerek tüm mal varlığını bırakmayı teklif etmiştir. Gerçekten de mal varlığını bırakıp bırakmadığıyla ilgili bir veriye sahip değiliz.

Bunun yanında İngiliz yönetiminde olan Kıbrıs'tan mektup gönderen Salim Aziz isimli vatandaş, gönderdiği 1.000 liralık yardımı haber etmek için yazdığı mektubunda 6/7 Eylül Olayların sebebi olarak Demokrat Parti iktidarının kazandığı zaferleri çekemeyenler tarafından tertip edildiğini söylemiştir. Aziz, mektubunda olaylar karşısında Menderes'in dik duruşunu da takdir ettikten sonra her daim Demokrat Parti'nin yanında olacağını söyleyerek mektubunu sonlandırmıştır.[195] Bu yardım, yurtdışından gelen tek yardım olma özelliğini taşımaktadır. Elimizdeki belgelere göre bu yardımın dışında başka herhangi bir yardım, telgraf ya da makbuza rastlanmamıştır. İlginç bir telgrafta ortaokul birinci sınıf talebelerinden Süreyya Kayadelen tarafından yazılmıştır. Kayadelen'in telgrafını ilginç kılan ise çok düzgün bir Türkçe ile yazılmasıdır. Ortaokul öğrencisi için gayet makul bir yardımda bulunması da o dönem öğrencilerin bilinçli olduğunun göstergesidir.

Tablo 3.7: Şahısların Maddi Desteği

Sıra No	**Gönderen**	**Şehir**	**Miktar**
1	Lamia Kunt	İstanbul	500,00
2	Cihat Barışta (şüpheli)	İstanbul	14.500,00[196]
3	Lamia ve Kemal Koç	Bebek/İstanbul	500,00
4	Tevfik Osman Tatari ve Kardeşleri	İstanbul	10.000,00
5	Vatandaş Mustafa Demir (tüm mal varlığı)	İstanbul	?
6	Emekli Fen Memuru M. Ali Rıza Göközer	Urla/İzmir	50,00[197]
7	Himmet Ölçmen	Konya	5.000,00
8	Bayram Raif Vardar ve Kardeşleri	Ordu	100,00
9	Refet Rendeci Avukat	Samsun	50,00

[194] BCA, 030-01-00-00-37-223-1-81.
[195] BCA, 030-01-00-00-37-226-1-32.
[196] BCA, 030-01-00-00-37-222-2.
[197] BCA, 030-01-00-00-37-223-1; 4-6 maddeler için bkz. Zafer, 19 Eylül 1955, s. 7.

10	Tayyar Ulutaş	Tokat	103,00[198]
11	Eyüp Önal (hükümlü)	Ankara	50,00
12	Salim Aziz	Kıbrıs	1.000,00
13	Mehmet Kara	Samsun	500,00[199]
14	Ortaokul Birinci Sınıf Talebesi Süreyya Kayadelen	Adana	10,00
15	Hüsnü Saadet Türk	Zonguldak	100,00
16	Mehmet Demir	Gaziantep	100,00
17	Kemal Berkan	İstanbul	30,00
18	Ömer	Kars	50,50
19	Ali Rıza Göközel	Urla/İzmir	50,00[200]
20	Hacı Ömer Bassa		50.000,00[201]
21	Ahmet Yenisatmaz ve kardeşleri	Adana	100.000,00[202]
22	Edip Törehan	İstanbul	5.000,00[203]
23	Tevfik Yılmaz		20.000,00[204]
24	Hayrettin Alacahademli		75,00[205]
25	Haydar Kaynak		25.000,00
26	L. Merliyon		10.000,00
27	Ahmet Sümer		3.000,00[206]
28	Haydar Faysal Kargan		15.000,00[207]
29	Yusuf Kapancı		5.000,00
30	Ahmet Kapancı		5.000,00
31	Burhanettin Üçer		5.000,00
32	Solomon Teksal		2.500,00[208]
33	Cevdet Sönmez	Mardin	250,00[209]
34	Mehmet Karaoğlu (yardım komisyon üyesi)	İzmir	2.500,00
35	Süleyman İber	İzmir	2.000,00

[198] BCA, 030-01-00-00-37-224-1; 8 madde için bkz. Zafer, 27 Eylül 1955, s. 2; 10. Madde için bkz. Zafer, 22 Eylül 1955, s. 7.
[199] BCA, 030-01-00-00-37-226-1.
[200] BCA, 030-01-00-00-37-221-1.
[201] Tercüman, 11 Eylül 1955, s. 7.
[202] Vatan, 13 Eylül 1955, s. 7.
[203] Akşam, 12 Eylül 1955 s. 1; Tan, 12 Eylül 1955 s. 1; Tercüman, 12 Eylül 1955 s. 1.
[204] Zafer, 21 Eylül 1955, s. 7; Akşam, 22 Eylül 1955, s. 2.
[205] Zafer, 19 Eylül 1955, s. 7.
[206] Zafer, 22 Eylül 1955, s. 7.
[207] Zafer, 25 Eylül 1955, s. 7; Akşam 25 Eylül 1955, s. 2.
[208] Zafer, 29 Eylül 1955, s. 5.
[209] Zafer, 02 Ekim 1955, s. 5.

36	İhsan Kent		1.500,00[210]
37	Nişan Boyacıoğlu		5.000,00
38	İlyaho ve Nisim Amper		5.000,00
39	Samuel Guakik		5.000,00[211]
40	Ali Haydar Albayrak	İzmir	25.000,00
41	Sami Gülcüoğlu (1946 seçimlerinde milletvekili)	İzmir	7.000,00[212]
42	Bürad Galtenbay		5.000,00[213]
43	Fehmi Asapozlup		1.000,00
44	Banon Mende		1.000,00
45	Rahmi Fidan		500,00[214]
		Toplam	**339.018,50**

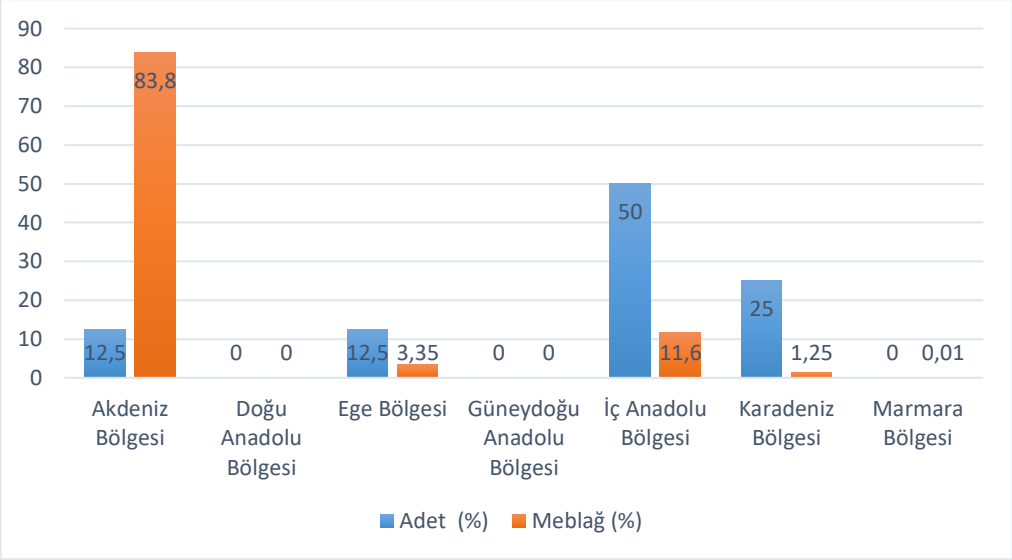
3.1.9. Muhtarlar, Köy Dernekleri, Köy Halkı Tarafından Yapılan Yardımlar

1955 yılına gelindiğinde Türkiye'nin nüfusu 24.064.073'tür. Bu nüfusun 17.137.420'si yani %71,21'i köylerde yaşamaktadır.[215] Köylü nüfusunun bu kadar yüksek olduğu bir dönemde, köylülerin yardım kampanyasına katılımı önem arz etmektedir. Bu katılımın nüfus oranına göre meblağ olarak düşük olması, o dönemde çiftçilerin maddi olarak sıkıntılı olduğunu göstermektedir. Köy ahalisinin yaptığı yardım 8 kalemde 5.968 liradır. Bunun genel yardımlar içindeki oranı %2,2'yi oluştururken meblağ bazında pastadan çok daha küçük bir pay alarak %0,07 olmuştur.

Yardımların bölgelere göre dağılımına baktığımızda Akdeniz Bölgesi'nden 1 kalemde 5.000 lira yardım ile ilk sırayı aldığını görüyoruz. Ege Bölgesi 1 kalemde 200 lira, İç Anadolu Bölgesi 4 kalemde 693 lira, Karadeniz Bölgesi ise 2 kalemde 75 lira ile son sırada yer almıştır. Elimizdeki kaynaklara göre Doğu Anadolu Bölgesinden ve Güney Doğu Anadolu Bölgesinden yardım yapıldığına dair bir belgeye rastlanılmamıştır.

[210] Zafer, 12 Ekim 1955, s. 7.
[211] Zafer, 01 Ekim 1955, s. 7.
[212] Zafer, 12 Ekim 1955, s. 7.
[213] Zafer, 07 Ekim 1955, s. 7.
[214] Akşam 09 Ekim 1955, s. 2.
[215] https://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1047 Erişim tarihi 15.02.2022

Grafik 3.9: Köylüler, Köy Dernekleri ve Çiftçiler Tarafından Yapılan Yardımlar

Tablo 3.8: Muhtarlar, Köy Dernekleri, Köy Halkının Maddi Desteği			
Sıra No	**Gönderen**	**Şehir**	**Miktar**
1	Karaman Burunoba Köyü adına Muhtar Mustafa Güzelsan	Karaman	43,00[216]
2	Cuma Ovası Görece Köyü namına Muhtar Nihat Sertel	İzmir	200,00[217]
3	Pınarbaşı, Altıkesik Köyü namına Muhtar Fuat Aslan	Kayseri	100,00[218]
4	Taşova Körpe Köyünden Mustafa Altunay	Amasya	50,00
5	Reyhanlı Çiftçilerinden Ali Ünsal	İskenderun	5.000,00
6	Alaca Hademli Hayrettin	Çorum	25,00[219]
7	Kütahya Pancar Fabrikası	Kütahya	500,00[220]
8	Çiftçi Eyüp Ünal	Eskişehir	50,00[221]
	Toplam		**5.968,00**

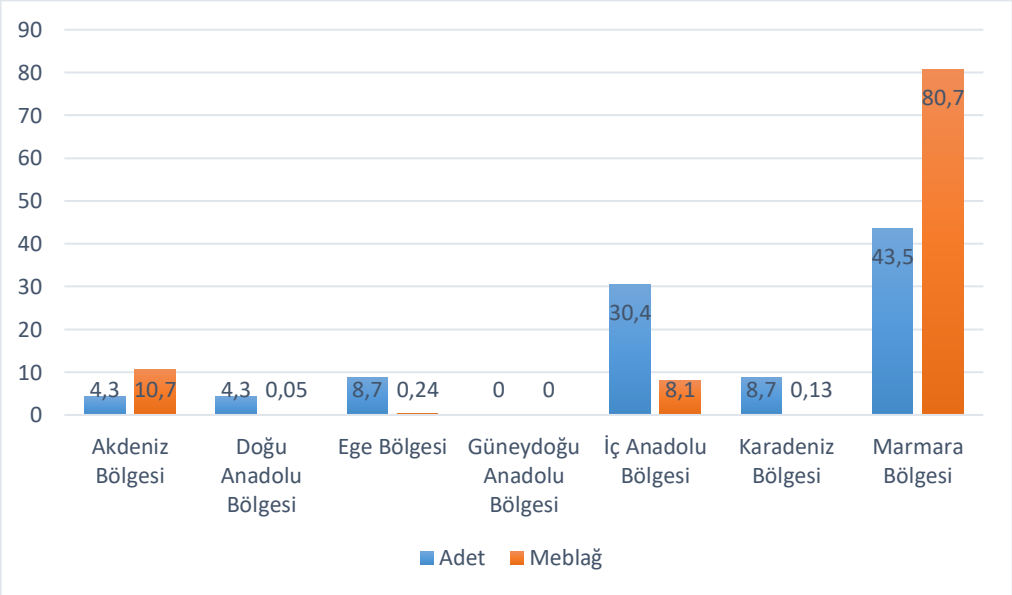
[216] BCA, 030-01-00-00-19-110-9.
[217] BCA, 030-01-00-00-37-222-2; Zafer, 22 Eylül 1955, s. 7.
[218] BCA, 030-01-00-00-37-223-1; Zafer, 19 Eylül 1955, s. 7.
[219] BCA, 030-01-00-00-37-223-1.
[220] Zafer, 13 Eylül 1955, s. 7.
[221] Zafer, 22 Eylül 1955, s. 7.

3.1.10. Ticaret Odaları, Borsalar, Kooperatifler, Birlikler Tarafından Yapılan Yardımlar

Maddi yardım konusunda inceleyeceğimiz diğer bir başlık, Türkiye ekonomisinin önemli bir kısmının üye olduğu Ticaret Odaları, Borsalar, Kooperatifler ve Birlikler olmuştur. İncelediğimiz ilgili kuruluşların, 23 kalemde 467.110 liralık bir yardımda bulundukları görülmektedir. Bu yardımlar, genelin içinde kalem bazında %6,2'sini oluştururken meblağ bazında ise %6,1'ini oluşturmaktadır. Bu oran; özel şirketler, fabrikalar ve büyük işletmeler, bankalar, kamu kurumları ve personelinden sonra en fazla yardımda bulunan dördüncü grup olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yardımın bölgelere göre dağılımına baktığımızda ise en çok yardım Marmara Bölgesi'nden gelmiş ve bu bölge, 10 kalemde 377.000 liralık yardımda bulunmuştur. Bu yardımların 350.000 liralık kısmı, İstanbul'dan yapılmıştır. Akdeniz Bölgesi 1 kalemde 50.000 lira yardım göndermiştir. Akdeniz'i, 7 kalemde 38.100 liralık yardımla İç Anadolu Bölgesi takip etmektedir. Ege Bölgesi 2 kalemde 1.150 liralık yardım gönderirken Karadeniz Bölgesi 2 kalemde 610 lira, Doğu Anadolu Bölgesi ise 1 kalemde 250 lira göndermiştir. Elimizdeki kaynaklarda, Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nden yapılmış bir yardıma rastlanılmamıştır.

Grafik 3.10: Ticaret Odaları Tarafından Yapılan Yardımlar

Gelen telgraflar içerisinde Malatya Esnaf Kefalet Kooperatifi Başkanı Mehmet Nişancı, 250 liralık bir yardım yaptıklarını bildirdikten sonra olayları kendi penceresinden değerlendirmiştir. Nişancı, olaylarda meydana gelen zararı yumuşatmış ve "… *İktisadımızda azda olsa darbe mahiyeti teşkil etmekte ise de…*"[222] demiştir. Açıklamasının devamında, İnebahtı Deniz Savaşı'nda Osmanlı donanmasının yakılmasından sonra donanmanın yeniden kurulmasından şüpheye düşen dönemin Kaptan-ı Deryası Kılıç Ali Reis ile Sokullu Mehmet Paşa arasında geçtiği rivayet edilen konuşmaya isnat ederek *"…Bizler yine bu millet isterse geminin direklerini altın yelkenlerini atlastan yapar diye gürleyen sesin torunlarıyız*."[223] diyerek milletine ve Başbakana olan güvenini vurgulamıştır. Diğer telgraflarda da yaşananlardan duyulan üzüntüler belirtilmiş ve olayların üstesinden milletçe gelineceği vurgulanmıştır.

Tablo 3.9: Ticaret Odalarının, Borsaların, Kooperatiflerin ve Birliklerin Maddi Desteği

Sıra No	Gönderen	Şehir	Miktar
1	Tekirdağ Ticaret Odası Reisi Murat Yenice	Tekirdağ	3.000,00[224]
2	Nevşehir Üzüm mamulleri Tarım Satış Kooperatifi adına Md. Avni Parmaksız	Nevşehir	100,00
3	Manisa Esnaf Kefalet Kooperatifi İdare Meclisi	Manisa	1.000,00
4	İzmir Esnaf Kefalet Kooperatifi İdare Meclisi	İzmir	150,00[225]
5	Ankara Ticaret Borsası Yönetim Kurulu Başkanı Rıza Şahingil	Ankara	1.000,00
6	Malatya Esnaf Kefalet Kooperatifi adına Başkan Mehmet Nişancı	Malatya	250,00
7	Kayseri Ticaret ve Sanayi Odası Meclisi adına Umumi Kâtip İsmail Sönmez	Kayseri	10.000,00
8	Marmara Zeytin Kooperatifleri Birliği Umumi Heyet Başkanı Osman Gürsoy	Bursa	4.000,00
9	Turhal Esnaf ve Dernekleri Birlik Başkanı Mehmet Erdağ	Tokat	110,00
10	Ankara Demir Bilek Dükkân Yapı Kooperatifi adına Mustafa Özdemir	Ankara	1.000,00

[222] BCA, 030-01-00-00-37-223-1-14.
[223] BCA, 030-01-00-00-37-223-1-14.
[224] BCA, 030-01-00-00-19-110-9.
[225] BCA, 030-01-00-00-37-222-2; 3. Madde için bkz. Zafer, 22 Eylül 1955, s.7. bu maddede başbakanlığa gönderilen telgrafta 1.000 lira gönderildiği belirtilmesine rağmen Zafer Gazetesinde 750 TL olarak belirtilmiştir. Biz telgraftaki meblağı esas aldık. 4. Madde için bkz. Zafer 21 Eylül 1955 s. 7.

11	İstanbul Ticaret Borsası adına İdare Heyeti Başkanı Hilmi Gürgan	İstanbul	50.000,00[226]
12	Tekirdağ Ticaret Borsası İdare Heyeti Rs. Nedim Karahalil	Tekirdağ	1.000,00
13	Adana Ticaret ve Sanayi Odası İdare Heyeti reisi Ömer Başeğmez	Adana	50.000,00
14	Türkiye Demir ve Çelik Esnafı Federasyonu adına Başkan Rasim Tacer	Ankara	500,00
15	Uzunköprü Ticaret ve Sanayi Odası Meclisi Reisi Mustafa Soykan	Edirne	2.000,00
16	Uzunköprü Ticaret ve Sanayi Odası İdare Heyeti Reisi Mehmet Akpınar	Edirne	2.000,00[227]
17	Tosya Sanayi ve Ticaret Odası	Kastamonu	500,00[228]
18	Kütahya Pancar Bankası	Kütahya	500,00[229]
19	İstanbul Ticaret Odası	İstanbul	200.000,00
20	İstanbul Sanayi Odası	İstanbul	100.000,00[230]
21	Ankara Ticaret ve Sanayi Odası	Ankara	25.000,00[231]
22	Yaş Meyve ve Sebze Kooperatifleri Satış Birliği	İstanbul	10.000,00
23	Menkul Kıymetler ve Kambiyo Borsası Acentesi	İstanbul	5.000,00[232]
		Toplam	**467.110,00**

3.1.11. Bankalar Tarafından Yapılan Yardımlar

Bankalar, yardım kampanyasına daha ilk günden en büyük desteği veren sektörlerden biri olmuştur. Bankalar 24 kalemde 2.732.500 liralık yardımla sektörler içerisinde ikinci büyük yardım yapan kuruluşlar olmuştur. Bu 24 bankanın 12 tanesi özel bankayken 9 tanesi devlet bankası, 3'ü ise yabancı bankalardan oluşmaktadır. Bankalardan bazıları diğerlerinden farklılık göstermektedir. Bunlardan T.C. Merkez Bankası normal şartlarda devletin para politikalarıyla ilgilenir. İller Bankası ise diğerlerinden farklı olarak belediyeler ile merkezi hükûmet arasındaki para akışını sağlamak gibi görevleri bulunmaktadır. Yabancı bankalardan iki tanesi İtalyan

[226] BCA, 030-01-00-00-37-223-1; 10-11 Madde için bkz. Zafer, 19 Eylül 1955, s. 7. 11. Maddedeki meblağ telgrafta 50.000 TL iken Zafer gazetesinde 100.000 TL olarak belirtilmiştir. Telgraftaki meblağı esas aldık.
[227] BCA, 030-01-00-00-37-226-1.
[228] BCA, 030-01-00-00-37-224-1; Zafer 19 Eylül 1955, s. 7.
[229] Vatan, 13 Eylül 1955, s. 7.
[230] Akşam, 11 Eylül 1955, s. 1; Milliyet, 11 Eylül 1955 s. 1; Tan, 11 Eylül 1955 s. 1; Tercüman 11 Eylül 1955 s. 1; Ulus, 11 Eylül 1955, s. 7; Vatan, 11 Eylül 1955, s. 7.
[231] Zafer, 02 Ekim 1955, s. 5.
[232] Zafer, 07 Ekim 1955, s. 7.

bankasıyken biri Hollanda bankasıdır. Devlet bankaları 2.052.500 lira, özel bankalar 605.000 lira, yabancı bankalar ise 75.000 lira yardımda bulunmuşlardır.

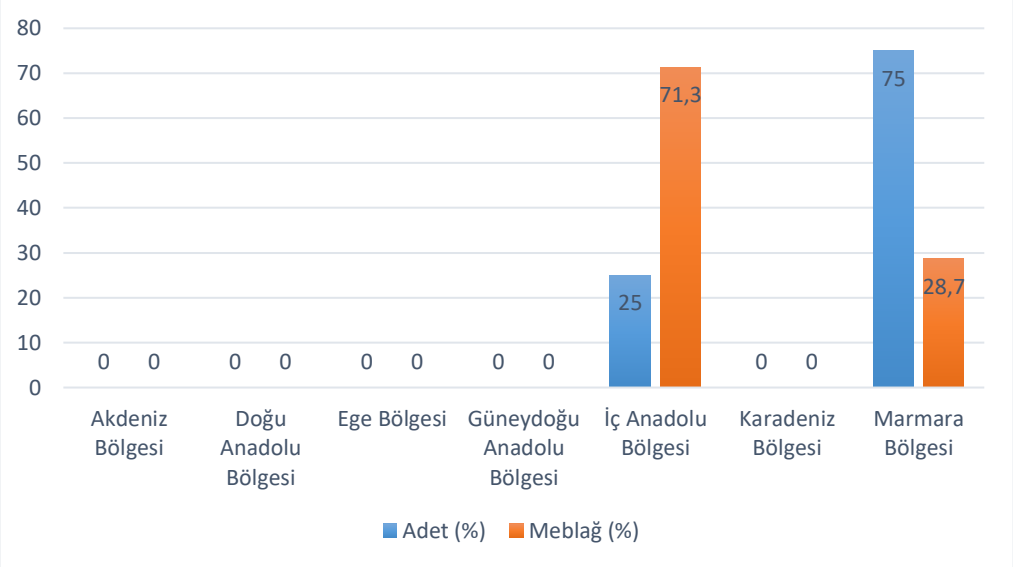
Tablo 3.10: Bankaların Maddi Desteği			
Sıra No	**Gönderen**	**Şehir**	**Miktar**
1	Türkiye İş Bankası	İstanbul	200.000,00
2	Yapı ve Kredi Bankası	İstanbul	100.000,00[233]
3	Ziraat Bankası	Ankara	500.000,00
4	Sümerbank	Ankara	500.000,00
5	Etibank	Ankara	200.000,00
6	Emlak ve Kredi Bankası	Ankara	200.000,00[234]
7	TC Merkez Bankası	Ankara	500.000,00
8	Osmanlı Bankası	İstanbul	100.000,00[235]
9	Türk Ticaret Bankası	İstanbul	50.000,00
10	Türkiye Vakıflar Bankası	İstanbul	35.000,00
11	Denizcilik Bankası	İstanbul	50.000,00[236]
12	İller Bankası	Ankara	50.000,00
13	Sanayi Kalkınma Bankası	İstanbul	30.000,00[237]
14	Akbank	İstanbul	30.000,00
15	Türkiye Garanti Bankası	İstanbul	25.000,00
16	Türkiye Kredi Bankası	İstanbul	25.000,00[238]
17	Türk Ekspress Bankası	İstanbul	10.000,00[239]
18	Selanik Bankası	İstanbul	20.000,00
19	Halk Bankası	İstanbul	17.500,00
20	İmar Bankası	İstanbul	10.000,00
21	Demirbank	İstanbul	5.000,00[240]
22	Banca Commerciale İtaliana	İstanbul	25.000,00
23	Banca di Roma	İstanbul	25.000,00[241]

[233] Akşam, 11 Eylül 1955, s. 1; Milliyet, 11 Eylül 1955, s. 1; Tan, 11 Eylül 1955 s. 1; Ulus, 11 Eylül 1955 s. 7.
[234] Akşam, 16 Eylül 1955, s.1; Hürriyet 16 Eylül 1955, s.1-7; Milliyet, 16 Eylül 1955 s. 1-7
[235] Kocabaşoğlu, a.g.m., s.46.
[236] Akşam, 23 Eylül 1955, s.1; Kocabaşoğlu, a.g.m., s.46.
[237] Kocabaşoğlu, a.g.m., s.46.
[238] Akşam, 23 Eylül 1955, s.1.
[239] Zafer, 25 Eylül 1955, s. 7; Akşam, 25 Eylül 1955, s. 2.
[240] Zafer, 29 Eylül 1955, s.5.
[241] Zafer, 01 Ekim 1955, s.7.

24	Holantse Bank-Uni	İstanbul	25.000,00[242]
		Toplam	**2.732.500,00**

Bankaların genel merkezleri Ankara ve İstanbul olmak üzere iki şehirde toplandığı için bankalar tarafından yapılan yardımların bölgesel dağılışına baktığımızda, İç Anadolu Bölgesi 6 kalemde 1.950.000 lira, Marmara Bölgesi ise 18 kalemde 782.500 lira yardımda bulunmuştur.

Grafik 3.11: Bankalar Tarafından Yapılan Yardımlar

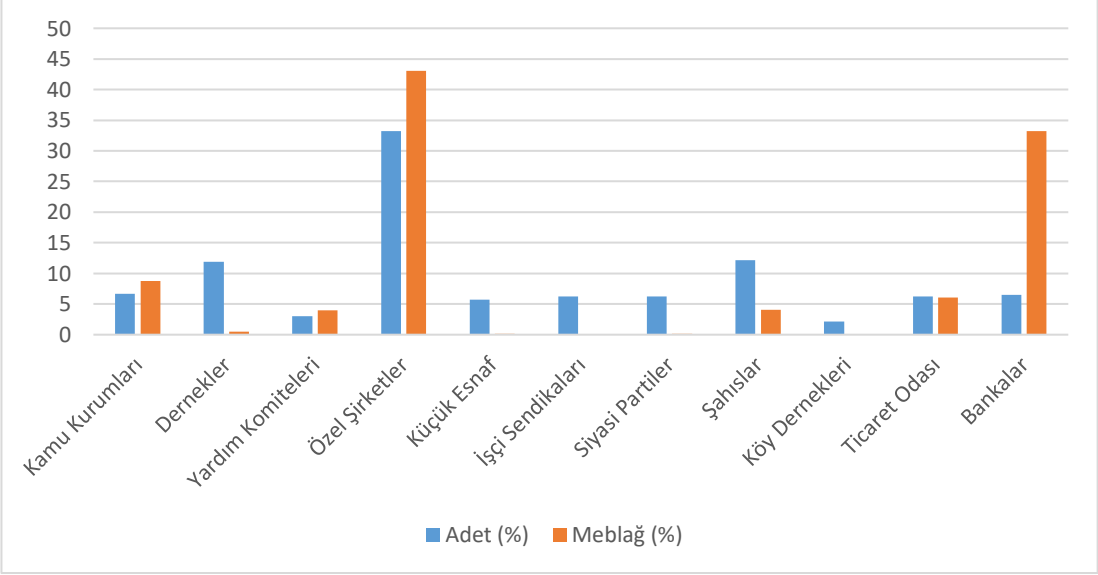

Tüm bu yardımlara baktığımızda en yüksek yardımın fabrikalar ve özel işletmeler ile bankalar tarafından yapıldığını görülmektedir. Bu sektörlerin yaptığı yardımlar, %76,29 oranındadır. En az yardımı ise işçi, işçi sendikaları ve işçi temsilcileri ile köy dernekleri, köylüler ve çiftçiler yapmış ve bu sektörlerin yardımı oranı sadece %0,13'te kalmıştır. Bu oranlar, o dönemin Türkiye'sinin ekonomik durumunun bir fotoğrafı olması açısından önemlidir. Daha önce de söylediğimiz gibi kamu personeli ve kamu kuruluşları tarafından yapılan yardımların oranı %8,72 olarak görülmektedir. Bu orandan kamu kuruluşlarının yardımını çıktığımızda, personel yardımı oldukça cüzi bir miktar tutmaktadır. Bu da bize gösteriyor ki o dönemde sabit maaşlıların ekonomik durumunun zayıf olduğudur.

[242] Zafer, 07 Ekim 1955, s. 7.

Tablo 3.11: Sektörlere Göre Maddi Yardımların Dağılımı					
Sıra No	**Sektörler**	**Yardım Sayısı**	**Yardım Oranı (%)**	**Meblağ Tutarı**	**Meblağ Oranı (%)**
1	Kamu Kurumları ve Personelleri	25	6,69	721.606,00	8,72
2	Dernekler, Vakıflar ve Cemiyetler	44	11,90	38.203,50	0,47
3	İllerdeki Yardım Komiteleri	11	2,98	328.025,00	4,00
4	Özel Şirketler, Fabrikalar ve İşyerleri	123	33,24	3.539.000,00	43,06
5	Küçük Esnaf ve Serbest Meslek Erbabı	21	5,68	12.599,50	0,15
6	İşçiler, İşçi Sendikaları ve İşçi Temsilcileri	23	6,22	4.848,00	0,06
7	Siyasi Partiler, Gençlik kolları ve Ocaklar	23	6,22	9.139,46	0,11
8	Şahıslar	45	12,16	339.018,50	4,03
9	Köylüler, Köy Dernekleri ve Çiftçiler	8	2,16	5.968,00	0,07
10	Ticaret Odaları, Borsalar, Kooperatifler, Birlikler	23	6,22	467.110,00	6,10
11	Bankalar	24	6,53	2.732.500	33,23
	Toplam	**370**	**100**	**8.198.017,96**	**100**

Grafik 3.12: Sektörlerin Yaptıkları Yardımların Oranı

6/7 Eylül Olayları, tüm Türkiye'de üzüntü ile karşılanmıştır. 6/7 Eylül Olayları, milletin haklı bir tepkisi olarak ortaya çıkmış fakat halkın arasına giren kötü niyetli

kişiler, komünistler, vatan hainleri, DP iktidarını çekemeyenler diye nitelendirilenler tarafından amacından sapmış ve üzücü olaylara neden olmuştur.

Türk kamuoyu bu olayların, Başbakan Adnan Menderes'in beceresi sayesinde üstesinden gelineceğine inanmıştır. Millet, yaraların sarılması için gerçekten o dönemin yokluğu içinde elinden gelen yardımı yapmıştır. Parasal olarak gücü yetmeyen ise bedenen çalışmayı ya da para yerine tamir için malzeme vermeyi teklif etmiştir. Bu yaşananlar milletin, devletinin yanında olduğunu kanıtlamış ve 6/7 Eylül Olayları'nın, Türk milleti ile alakasının olmadığını göstermektedir.

4. TÜRK KAMUOYUNUN 6/7 EYLÜL OLAYLARI'NDA HÜKÛMETE MANEVİ DESTEĞİ

6/7 Eylül Olayları'nda zarar görenlere Türk kamuoyunun tüm kesimlerinin maddi destek verdiğini bir önceki bölümde incelemiştik. Bu bölümde ise Türk kamuoyunun; 67 Eylül Olayları'nı nasıl yorumladığını, bu olaylar karşısında hükûmete karşı tavırlarının ne olduğunu incelemeye çalışacağız. Bu inceleme için esas kaynağımız Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi'nde bulunan telgraf, mektup, telefon zabıtları ve dönemin basınında yer alan haberler olmuştur. Bu incelemeyi 10 ana başlıkta topladık. Her başlık, Türk toplumunun farklı bir kesimini temsil etmektedir. Bu sayede her kesimin olaylara bakış açısı ve tepkisini anlamaya çalıştık. Ortak duygu ve düşünceler, her başlıkta belirtilmiştir. Sayıları bine ulaşan telgraf, mektup ve telefon zabıtlarından ilginç olanlar varsa bunlara ayrıca yer verilmiştir. Bazı ana başlıkta belirttiğimiz bölüm, genel olarak bir bütün oluştursa da kendi içinde ekonomik ve statü olarak farklılıklar barındırdığı için bunları alt başlığa ayırmakta fayda gördük.

Bu başlıklara geçmeden önce dünyada da 6/7 Eylül Olayları gündem olmuştur. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivlerine yansıdığı şekliyle yabancı ülke vatandaşları bu olaylara nasıl baktığını göstermesi açısından bunlara değinmeyi de uygun bulduk.

4.1. Bazı Yabancıların Olaylara Yaklaşımı

Yabancıların olaylara bakış açısı farklılık göstermektedir. Olaylara bizzat şahit olanlar olayların gelişimi karşısında hükûmetin aldığı tedbirleri yerinde bulurken olayları basından öğrenenler özellikle kiliselere verilen zararı hoş görmemişler ve durumu protesto etmişlerdir. Bunun yanında dünya basınında da 6/7 Eylül Olayları gündem olmuş Fransa'nın en büyük gazetesinin sahibi, olayları araştırmak için Menderes ile röportaj yapmak istemiştir. 6/7 Eylül Olayları, Türkiye Devleti'nin yurt dışındaki saygınlığını sarsmıştır.

6/7 Eylül Olayları'nın yaşandığı gün İstanbul'da, Uluslararası Para Fonu toplantısı yapılmaktaydı. Toplantıya katılan yabancı ülke temsilcileri, bu olaylara şahit olmuşlardır. Bunlardan biri olan Küba temsilcisi Mr. Guvarnör, yaşanan olayları ve hükûmetin aldığı tedbirleri kendi gözünden Adnan Menderes'e mektup göndererek anlatmış ve Menderes'in aldığı tedbirleri yerinde bulmuştur. Olaylar karşısında hızlı

ve yerinde tedbirler aldığını belirttikten sonra Menderes'in ülkenin başında olduğu sürece Türkiye'nin emin ellerde olduğunu vurgulamıştır. Guvarnör, halkın kolayca manipüle edilebileceğini belirttikten sonra buna benzer bir olayın ABD'nin Bogota Bölgesi'nde uluslararası bir konferansın yapıldığı bir günde yaşandığını söylemiştir. Herhangi bir hükûmetin bu tür olayların ortaya çıkmasını engelleyemediğini, kendilerinin ise bu olaylardan ders alarak ülkelerine döndüğünü belirtmiştir.[243]

Menderes bu destek mektubuna sessiz kalmamış ve cevaben bir mektup göndermiştir. Başbakan mektubunda, yaşananları sıcağı sıcağına gören bir kişinin olayları bu şekilde tarafsız olarak değerlendirmesinin iç rahatlatıcı olduğunu ve bundan mutluluk duyduğunu söylemiştir.[244]

Fransa'nın hâlâ günümüzde de yayın hayatına devam eden France-Soir gazetesinin sahibi Robert Guyon'da, Faruk Akçer aracılığıyla Başbakan Adnan Menderes ile röportaj yapmak istediğini belirten bir mektup göndermiştir. [245] Guyon mektubunda, Menderes'e üç soru sormuştur. Bunlar:

> *1- 6/7 Eylül gecesi İstanbul ve İzmir'in sahne olduğu hazin hadiseler karşısında dünya Halk efkârı büyük bir heyecan içindedir. Sayın Başvekil dünya halk efkârını teskine matuf olarak bana bir beyanatta bulunabilir misiniz?*
>
> *2- Bu hadiselerin, teşkilatlı komünist tahrikleri tarafından tahrik veya istismar edilmiş olduğunu ispat etmek mümkün müdür?*
>
> *Bana bunun birkaç delilini verebilir misiniz?*
>
> *3- Barışın menfaati için, Kıbrıs Meselesi ile ilgili olarak Türkiye ile Yunanistan arasında nihayet bir uzlaşma yolu aramanın şayanı arzu olduğunu sanıyor musunuz?*[246]

Bu sorulara Menderes'in cevap verip vermediği ile ilgili arşivde herhangi bir belgeye ulaşılamamıştır. Yine France-Soir gazetesinin 10 Eylül 1955 tarihli nüshasını

[243] BCA, 30-1-0-0-6-29-2.
[244] BCA, 30-1-0-0-6-29-1.
[245] BCA, 030-01-00-00-19-110-5-1.
[246] BCA, 030-01-00-00-19-110-5-2.

gazetesinden elektronik posta yoluyla talep etmemize rağmen herhangi bir cevap alınamamıştır.

6/7 Eylül Olayları'ndan sonra İstanbul'u ziyarete gelen Kiliseler Cemiyeti Başkanı Robert Tobias; kendilerine gösterilen nazik ilgi için teşekkür ettikten sonra olayları yakından takip ettiklerini ve kiliseler yoluyla ellerinden gelen her türlü yardımı yapmaya hazır olduklarını belirtmiştir.[247]

6/7 Eylül Olayları'nda yaşananları eleştirenlerde olmuştur. Örneğin Kudüs'teki Rum Ortodoks Patrikliği; İstanbul ve İzmir'de meydana gelen olayları Ortodokslara karşı yapılmış kabul etmiş ve şiddetle protesto etmiştir.[248] Protesto edenler kervanına Pan-Arap Kadınları Federasyonu da katılmıştır. Federasyon başkanı İbtihaj Kaddoura, çektiği telgrafta kiliselere yapılanları *"caniyane ve kötü tecavüzü"* lanetlemiştir. Kaddoura, tüm dünyada ibadethanelere hürmet gösterilirken Türkiye'nin kiliselere saldırarak nasıl bir barış istediğini sormuştur. Bu yaşananların genç ve ileri bir devletin imajını zedeleyeceğini, olaylara karışanların en ağır şekilde cezalandırılmasını Menderes'ten istemiştir.[249]

4.2. Siyasi Partiler, Siyasi Partilerin Gençlik Kolları ve Diğer Siyasi Teşekküller

Siyasi partiler, başlığını atmamıza rağmen şunu belirtmemiz gerekir ki 6/7 Eylül Olayları'yla ilgili elimizde bulunan tüm telgraflar, gönderilen mektuplar ve yapılan telefon aramaları, gazete haberlerinde iktidar olan Demokrat Partililer tarafından yapılmıştır. DP dışında sadece CMP Havza İlçe Başkanı Haydar Sümer tarafından Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a gönderilen bir telgraf vardır.[250] Muhalefet parti teşkilatlarının bu kadar az destek vermesinin sebebini Meclis konuşmalarından çıkarmak mümkündür. 12 Eylül 1955 tarihli meclis oturumunda konuşan CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, *"...Örfi İdarenin en önemli görevi 6 Eylül Hadiselerinin tüm yönleriyle ve gerçekliğiyle aydınlatılması olmalıdır. Çünkü bu olayların her tarafı*

[247] BCA, 030-01-00-00-19-111-13-2.
[248] BCA, 030-01-00-00-37-222-2-5.
[249] BCA, 030-01-00-00-37-222-2-36/37.
[250] Zafer, 20 Eylül 1955, s. 6.

karanlıktır. Haklı olarak olayların her tarafta aynı anda ve düzenli bir şekilde çıktığının araştırılması gerekmektedir…"[251] diyerek aslında olaylar karşısında hükûmeti suçlamıştır. Yine aynı gün CMP adına konuşan Ahmet Bilgin'de İnönü ile benzer görüşleri paylaşmıştır. Ona göre olayların İstanbul'un farklı semtlerinde aynı anda başlaması, önceden belirlenen meskenlere zarar verilmesi ve yağma yapılmaması, olayların organize olduğunun göstermektedir. Polisin zamanında tedbir alma imkânı olmasına rağmen olaylara çok geç müdahale etmesi, olayların karanlık yönlerinin olduğunu göstermektedir.[252] Genel olarak muhalefet 6/7 Eylül Olayları'nın sorumlusu olarak iktidarı suçlamıştır. Bu yüzden de muhalefet partilerinden, hükûmete çok kısıtlı destek gelmiştir.

Demokrat Parti teşkilatından gelen destekler; DP İl Başkanlıkları, DP İlçe Başkanlıkları ve DP Ocak Teşkilatları olmak üzere üç başlıkta toplanmıştır. Bunların dışında Hollanda'dan bir telgraf gelmiş ve 1946 seçimlerinde milletvekili olan Recep Kızılduman da bu başlık altına dâhil edilmiştir. Urfa, Malatya, Tekirdağ, Antalya, Muğla, Kütahya,[253] İzmir,[254]Artvin,[255] Sivas, Muş[256] il başkanlıkları olmak üzere ülkenin her bölgesinden telgraflar gönderilmiştir. Göksun (Kahramanmaraş), Beşiktaş (İstanbul), Acıpayam (Denizli), ve Horasan (Erzurum) gibi ülkenin farklı coğrafyalarından da hükûmete destek telgrafları ve mektupları gelmiştir. Ocaklardan gelen destek telgrafları il ve ilçeler kadar çok değildir. Gelen telgrafların köy ocakları ve mahalle ocakları şeklinde tasnif edebiliriz. Mahalle ocakları; Çiftlik Mahallesi, Kahramanlar Mahallesi, Yeni Mahalle (Tire)[257] örnek olarak gösterebiliriz. Köy Ocakları ise Erzin Gökeye[258] ve Fadıl Obası (Kırıkkale)[259] köylerini örnek olarak gösterebiliriz. Elimizdeki kaynaklarda il ve ilçe DP teşkilatlarından çok daha fazla destek telgrafın geldiğini görüyoruz. Köy ve mahalle teşkilatlarından gelen telgraflar sınırlıdır. Bunu o dönemin haberleşmesinin zor olmasına bağlamak mümkündür.

[251] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 668.
[252] T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 7, s. 670-671.
[253] BCA, 030-01-00-00-19-110-9-5/10/17.
[254] Zafer, 14 Eylül 1955, s. 6.
[255] Zafer, 20 Eylül 1955, s. 6.
[256] Zafer, 16 Eylül 1955, s. 7.
[257] Zafer, 20 Eylül 1955, s. 6.
[258] Zafer, 23 Eylül 1955, s. 3.
[259] Zafer, 28 Eylül 1955, s. 6.

Cumhurbaşkanı'na ve Başbakan'a gönderilen telgrafların tamamına yakınında ortak tespitler, ortak temenniler bulunmaktadır. Ağız birliği etmişçesine tüm DP teşkilatları, 6/7 Eylül Olayları'nı "*müessif hadiseden duyulan üzüntüyü*"[260] belirterek telgraflarına başlamıştır. DP teşkilatları, olayların çıkışının ve bu derece büyümesinin suçlusunun "*kirli eller*"[261], "*komünistler*"[262] olarak belirtmektedir. CMP Havza İlçe Başkanı Sümer'den gelen telgrafta yine aynı özellikleri taşıması ise ilginçtir. Sümer'de olayların sorumlusunun komünistler olduğunu söylemiştir.[263] Başbakana gönderilen telgrafların bir diğer ortak yönü ise olaylar karşısında genelde hükûmetin, özelde bizzat Adnan Menderes'in aldığı tedbirleri övmektedir. Neredeyse tüm telgraflar, Başbakanın emrinde olduklarını ve üzerlerine düşen vazifeyi yapmaya hazır oldukları belirtmektedir. Başbakan Adnan Menderes, bu iyi dilek ve desteklere nezaketen cevap vermiştir. Bazı il ve ilçe başkanlıkları, Adnan Menderes'in cevap verdiği nezaket telgraflarına yeniden teşekkür telgrafları çekmiştir. Örneğin Kurşunlu İlçe Başkanlığı cevabında; "*Kalplerimize kuvvet gönüllerimize şefkat veren veciz teliniz parti teşkilatımızda büyük sevinçle karşılanmıştır. Her zaman olduğu gibi bundan böylede daima işar buyrulan izinizdeyiz. En samimi saygı ile bağlılıklarımızı sunar ellerinizden öperiz*."[264] demiştir.

Telgraflar, DP'lilerin gözünde olaylara nasıl baktıklarını göstermesi açısından ipucu vermektedir. DP'liler, olayların sorumlusunun kesinlikle hükûmet olmadığını, dış güçlerim veya komünistlerin bir oyunu olduğu belirtmişlerdir. Yine olaylar karşısında hükûmetin ya da doğrudan Başbakan'ın başarılı tedbirler aldığını düşündüklerini söylemişlerdir. Bu anlayışla DP'nin taşra teşkilatları, Menderes'e bağlılıklarını bildirmişlerdir.

[260] BCA, 030-01-00-00-37-224-1-119/120/121 vd.
[261] BCA, 030-01-00-00-37-222-2-14.
[262] BCA, 030-01-00-00-37-224-1-120.
[263] Zafer, 20 Eylül 1955, s. 6.
[264] BCA, 030-01-00-00-37-225-1-3.

4.3. İşçiler ve İşçi Sendikaları

İşçi temsilcileri ve işçi sendikaları daha çok maddi yardım katılımı yapsa da manevi desteklerini de hükûmetten esirgememişlerdir. İşçi sendikalarına baktığımızda her iş kolundan destek verildiğini görüyoruz. Karayolları, lokanta, eğlence yerleri, matbuat,[265] DDY[266], maden[267], inşaat, tütün, mensucat, [268] tarım, liman,[269] vb. işçi sendikaları olduğunu görüyoruz. En fazla telgrafın İstanbul'dan geldiğini görüyoruz. Bunu Ankara, Eskişehir, Kayseri, Sivas, Mersin ve diğer illeri takip etmektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi hariç olmak üzere her bölgedeki işçi sendikalarından telgraflar gelmiştir. Gelen telgrafların özellikle bazı illerin ön plana çıkması1950'lerin Türkiye'sinin sanayileşen bölgeleri, ihracat, maden ve tarım yoğunluğu hakkında bir fikir sahibi olmak mümkündür. Bugün olduğu gibi o dönemde de Marmara Bölgesi'nin sanayileşme noktasında önemli bir yeri olduğu ortaya çıkmaktadır. Ankara'nın matbuat, inşaat, işçilerinin yoğun olması başkent olması, Mersin'deki yoğunluk liman şehri olmasıyla açıklanabilir.

İşçi temsilcilerinin duygularına en güzel tercüman olan telgraf Malatya İnşaat İşçileri Sendikasından gelmiştir. Sendika Başkanı Asım Yılmaz, Başbakana çektiği telgrafta; "*Millî varlık ve iktisadiyatımızı rencide insan hakları ve hürriyet anlayışımızı baltalamak bahasına büyük kurtarıcımız aziz Atamızın benliğindeki mümtaz varlığını ve millî hudutlarımız dışında yaşayan kardeşlerimiz için kalplerimizde kaynayan temiz duygu ve heyecan melun maksatlarına alet ve istihzar edenlere lanet olsun. Her zaman olduğu gibi her hususta emirlerindeyiz*."[270] şeklinde ifadelere yer vermiştir. İşçi sendikaları da dönemin resmî söylemine uygun olarak olayların mesullerinin "*kızıllar*"[271] yani komünistler olduğunu söylemiştir. Hükûmetin aldığı tedbirleri yerinde bulduklarını belirterek yardıma hazır olduklarını vurgulamışlardır.

İşçi temsilcileri ve işçi sendikaları genel olarak 6/7 Eylül Olayları'ndan üzüntü duymuşlardır. Yaşanan olayların dış kaynaklığı olduğuna inanmışlar ve hükûmetin

[265] Zafer, 16 Eylül 1955, s. 7.
[266] BCA, 030-01-00-00-37-224-1-65.
[267] BCA, 030-01-00-00-19-110-9-52.
[268] Zafer, 18 Eylül 1955, s. 7.
[269] Zafer, 23 Eylül 1955, s. 3.
[270] BCA, 030-01-00-00-19-110-9-2/3.
[271] BCA, 030-01-00-00-37-222-1-14.

olaylar karşısındaki tutumunu yerinde ve doğru olduğunu söyleyerek hükûmete tam destek vermişlerdir.

4.4. Yerel Yöneticiler

4.4.1. Belediye Başkanları

6/7 Eylül Olayları sonrasında hükûmete destek vermek için ülkenin farklı coğrafi bölgelerinde bulunan belediye başkanları telgraf göndermiştir. Elimizdeki kaynaklara göre en fazla telgraf gönderen bölge Ege Bölgesi'dir. Kütahya merkez, Kütahya'nın ilçeleri olan; Tavşanlı, Emek ve Gediz Belediyeleri, İzmir'in Menemen ve Dikili ilçe belediyeleri, telgraf gönderen belediyelerdir. Ege Bölgesi'ni Karadeniz Bölgesi 7 telgraf ile takip etmiştir. Bu bölgede Samsun, Sinop, Trabzon, Tokat, Giresun Alucra ile Zonguldak'ın Karadeniz Ereğlisi belediyeleri telgraf çekmiştir. İç Anadolu Bölgesi'nden 5 telgraf gelmiştir. Bunlar; Afyon'a bağlı Dereçine, Sivas, Eskişehir'in Alpu nahiyesi, Konya'ya bağlı olan Tuzlukçu beldesi ve Sarayönü ilçe belediyeleridir. Marmara Bölgesi'nden İstanbul'a bağlı Maltepe ve İshaklı Belediyeleri Bolu'ya bağlı Gerede ve Bursa'ya bağlı Gemlik Belediyeleridir. Akdeniz Bölgesi'nden ise Adana'ya bağlı Feke, Tarsus ve Mersin Belediyeleri telgraf çekmiştir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden ise Mardin, Şanlıurfa'ya bağlı Halfeti ve Şırnak'a bağlı Cizre ilçelerinden telgraflar gelmiştir

Bu telgrafların ortak noktaları, olaylardan duyulan üzüntülere ortak olmaları ve hükûmetin aldığı tedbirleri yerinde bulmalarıdır. Son olarak Başbakan'a ithafen "*emirlerine amade*" olduklarını söylemişlerdir. Tokat Belediye Başkanı Mehmet Aksu[272] ile Sivas Belediye Başkanı Rahmi Günay[273] valilik önderliğinde bir yardım komitesinin oluşturulduğunu haber vermiştir.

Başbakan Adnan Menderes, bu telgraflara zaman zaman cevap göndermiştir. Cizre Belediye Başkanı Ferman'a verdiği cevapta olduğu gibi genellikle *"İzhar olunan samimi duygu ve yakın alakaya teşekkür ederim."*[274] diyerek telgraf gönderenleri onurlandırmıştır. Bununla birlikte Menderes, İstanbul Şehir Meclisine gönderdiği

[272] BCA, 030-01-00-00-19-110-9-46.
[273] BCA, 030-01-00-00-37-225-1-41.
[274] BCA, 030-01-00-00-37-226-1-56.

mektupta daha geniş bir açıklama yapmıştır. Mektubunda, 6/7 Eylül Olayları'nı millî bir felaket olarak görmüştür. Bu felaketin İstanbul'a yapılan bir hakaret olduğunu söyleyen Menderes, olaylardan dolayı duyduğu üzüntüyü dile getirdikten sonra taziyelerini arz etmiştir. Menderes, olaylardan dolayı ortaya çıkan maddi ve manevi tüm zararların milletçe gösterilen gayret sayesinde tamamen silineceğini belirtmiştir.[275] Başbakanın bu söylemi o sıkıntılı dönemde halkın birlik ve beraberlik içerisinde zorlukları aşacağını göstermektedir. Türk halkı Başbakanın söylemine inanmış ve hükûmetine, devletine sahip çıkmıştır. Millet, bu zor zamanında devletin yanında olmayı bilmiştir.

4.4.2. Muhtarlar

Muhtarlardan gelen toplam yedi telgraf tespit edilmiştir. Bu telgraflarda Çankaya Mahalle muhtarı Nilüfer Seval'in "*6 Eylül 1955 hadisesinin şahsınızda düğümlenen acılarını paylaşmak ahdinde olduğumuzu saygılarımızla arz ederim*."[276] diye gönderdiği telgraf, hükûmetin ama özelde Menderes'in sıkıntılarını paylaşmıştır. Tepecik Mahalle Muhtarı İsmet Uç'un gönderdiği telgrafta "…*başta sayın reisi cumhurumuzun ve büyük millet meclisimizin parti ve hükûmet reisi bulunan zatıâlilerinin bu hadise karşısında göstermiş olduğunuz hassasiyet ve yüksek işaretlerinizi tamamen tasvip eder…"*[277] hükûmetin olaylar karşısında aldıkları tedbirleri yerinde bulduğunu belirtmiş ve hükûmeti desteklediğini ifade etmiştir. Gerze Hamdiye Mahallesi muhtarı Hasan Çetin'in Cumhurbaşkanı'na gönderdiği telgrafta ise "*Bize düşen vazife için emirlerinizi beklemekteyiz.*"[278] sözleriyle hükümetin ve devletin yanında yer aldığını belirtmiştir. Bazı bölgelerdeki muhtarlar ise birleşerek tek bir telgraf göndermişlerdir. Şanlıurfa'nın Ceylanpınar ilçesine bağlı mahalle veya köy muhtarlarından on ikisi birleşerek telgraf çekmişlerdir.[279] Yine Artvin'in Murgul ilçesinin tüm muhtarları, ortak bir telgraf çekerek hükûmeti desteklemişlerdir. [280]

[275] BCA, 030-01-00-00-37-222-2.
[276] BCA, 030-01-00-00-37-222-1-50.
[277] BCA, 030-01-00-00-37-225-1-80.
[278] Zafer, 19 Eylül 1955, s. 7.
[279] BCA, 030-01-00-00-37-225-1-97.
[280] BCA, 030-01-00-00-37-225-1-212.

4.5. Sivil Toplum Kuruluşları (Dernekler, Cemiyetler, Kooperatifler, Kulüp, Sendikalar, Federasyonlar, Ticaret Odaları)

Bu başlık altında sivil toplum kuruluşlarının tasnifi, ekonomik faaliyette bulunan kişi ve esnafların oluşturduğu STK'ler ve ekonomik faaliyette bulunmayan STK'ler diye ayrım yapılmıştır. Ancak bu ayrım karışıklığa sebep olabileceği için tasnif ederken sadece STK'lerin ismine göre ayrıma gitmeyi daha doğru bulduk. Buna göre faaliyet alanına bakmadan dernekler, cemiyetler, kooperatifler, birlikler, sendikalar federasyonlar, odalar ve kulüp şeklinde alt başlıklara ayırdık. Bu başlıklarda telgrafı gönderen STK'ler hakkında genel bir bilgi verildikten sonra gönderilen telgrafların ortak noktalarını belirlemeye çalıştık. Ayrıca genel görüşlerin dışında farklı düşünce ve duyguları belirten telgraflar var ise bunları belirlemeye çalıştık.

4.5.1. Dernekler

Dernekler, aslında farklı özellik gösteren iki ana gruba ayrılmaktadır. Bunlardan biri kâr amacı gütmeyen derneklerdir. Göçmenlere Yardım Derneği, Erenköy Kız Lisesini Bitirenler Derneği bu türden derneklere örnek olarak verilebilir. Diğer dernek çeşidi ise esnaf ve serbest meslek erbabı gibi ekonomik kazanç sağlayan kişi ya da kurumların yardımlaşması için kurulmuş derneklerdir. Akhisar Esnaf Dernekleri Birliği, İstanbul Elektrikçiler Derneği, Eskişehir Berberler Derneği,[281] Balıkesir Kunduracılar Derneği[282] bu çeşit derneklerdendir.

Ekonomik kazanç için kurulan derneklere baktığımızda telgraf, mektup ya da telefon ile Başbakanlığa ulaşan mesajlarda ve gazetelerde yayınlanan telgraflarda en fazla mesajın İstanbul'dan geldiğini görülmektedir. İstanbul Oto Sanatkârları Derneği[283], Elektrikçiler Derneği İstanbul Şubesi[284] İstanbul Ayakkabıcı Esnafı Derneği[285] bunlardan birkaçına örnek gösterilebilir.

[281] Zafer, 15 Eylül 1955, s. 5.
[282] Zafer, 16 Eylül 1955, s. 7.
[283] BCA, 030-01-00-00-37-225-1-281.
[284] BCA, 030-01-00-00-37-222-1-62.
[285] BCA, 030-01-00-00-37-224-1-51.

İstanbul'un dışında ülkenin farklı coğrafyalarından dernekler de telgraf göndermişlerdir. Sivas Çarıkçılar Derneği[286], Kayseri Bakırcılar Derneği[287], Konya Kadınhanı Küçük Esnaf ve Sanatkârları Kalkındırma Derneği, Kütahya Demirci Esnafı Derneği,[288] Aydın Demirciler Derneği,[289] Samsun Tenekeci, Sobacı ve İşçileri Esnaf Derneği,[290] bunlardan birkaç tanesidir.

Kâr amacı gütmeyen dernekler, belli bir merkezde yoğunlaşmamışlardır. Ülkenin farklı bölgelerinden telgraf gönderen bu cemiyetlerin kuruluş amaçları da birbirinden farklılık göstermektedir. Bazıları daha önce oluşturdukları arkadaşlıkları, dostlukları yaşatmak için kurulmuştur. Erenköy Kız Lisesi Bitirenler Derneği Ankara Şubesi[291], Hatay Lise Mezunları Derneği[292], Antakya Kuvayı Millîye Mücahitleri[293] bunlara örnektir. Bazıları ise belli amaç etrafında bir araya gelen insanlar tarafından kurulmuş derneklerdir. Göçmenlere Yardım Derneği, Beyoğlu Yoksullara Yardım Derneği, Kadınları Koruma Derneği, Mersin Yardım Sevenler Derneği bunlardandır. Bazı dernekler ise ortak hobileri olan insanların bir araya gelerek kurdukları derneklerdir. Antakya Avcılar ve Atçılar Derneği buna örnek gösterilebilir. Karasallılar Kültür ve Dayanışma Derneği, İnebolu'yu Vilayete Yükseltme ve Kalkındırma Güzelleştirme Derneği, Niğde Koyunlu Köyü Yardımlaşma Derneği ise hemşericilik anlayışı ile kurulmuştur.

Hem kâr amacı gütmeyen derneklerde hem de esnaf derneklerinde ortak mesajlar vardır. Gönderilen ortak mesajlar, Afyon Öğretmenler Derneği'nin gönderdiği telgrafta hayat bulmuştur. Bu telgrafta:

> "6/7 *Eylül gecesi İstanbul ve İzmir de vuku bulan hadise bu asil milletin asla terviç etmediği bir olaydır. Türk milletinin bu gibi hareketlere asla tevessül etmeyeceğinin en büyük delili İstanbul'un fethi ile İzmir'in istirdadında on binlerce evladını şehit edenlere bu aziz vatanı tahrip edenlerin soyundan*

[286] BCA, 030-01-00-00-37-224-1-64.
[287] BCA, 030-01-00-00-37-225-1-162.
[288] Zafer, 12 Eylül 1955, s. 7.
[289] Zafer, 15 Eylül 1955, s.5.
[290] Zafer, 18 Eylül 1955, s.7.
[291] BCA, 030-01-00-00-37-224-1-20.
[292] BCA, 030-01-00-00-37-225-1-198.
[293] Zafer, 23 Eylül 1955, s.3.

olanlara karşı gösterdiği eşsiz müsamaha alicenaplık kudretli iradeniz altında her gün biraz daha ilerleyen bu[294] millet harici tesirlerin iğfaline kapılan bazı çapulcular tarafından bir kısım vatandaşlara ika edilen zararları elbette telafi edecektir. bu alanda Afyon öğretmenlerinin de ellerinden geleni yapmaya amade bulunduklarını teessürlerinize iştirak ederek saygılarımla arz ederim.[295]"

Bazı istisnalar olmakla birlikte gönderilen tüm telgraf, mektup ve telefon görüşmelerin hepsi aynı konuda mesajlar içermektedir. Yaşanan olaylarda Türk milletinin suçu olmadığı belirtildikten sonra hükûmetin ve/veya Başbakan Adnan Menderes'in aldığı tedbirler takdir edilmiş, telgrafı gönderen dernek yöneticileri, hükûmetin emirlerine amade olduklarını belirtmişlerdir. Son olarak da Başbakanın ellerinden öperek telgrafa son verilmiştir.

Basınının 6/7 Eylül Olayları'ndan göçmenleri sorumlu tutmasından yakınan Göçmenlere Yardım Derneği Taşlıtarla şubesi, yaşananlardan göçmenlerin sorumlu tutulamayacağını belirttikten sonra bu şekilde yaftalamalarından üzüntü duyduklarını Başbakana bildirmişlerdir.[296] Türk-Arnavut Kardeşleri Yardımlaşma Derneği de gönderdiği uzun telgrafta; Pan-Helenist Kilise tarafından desteklenen Yunan komünistlerinin Atatürk'ün dostluğuna aykırı hareket etmesi neticesinde millî hislerle galeyana gelen Türk milletinin içine sızdıklarını belirtmiştir. Derneğe göre Panslavizmlerin oyununa gelen kardeş Türk milleti ve Ortodoks Arnavutlar da 6 Eylül gecesi meydana gelen olaylara kurban gitmiştir. Arnavutlar resmen olmasa bile kalben Türklerle aynı yolun yolcusudur. Arnavutlar bu yolda sadece mallarını değil canlarını da vermeye hazırdır. Telgraf devamında bu duyguların Türk milletine duyurulmasını istemişlerdir.[297]

Devlet Tiyatrosu İçtimai Yardım Derneği Başkanı Kerim Alhan'ın gönderdiği mektupta ise o günün görüşünü yansıtmaktadır. Alhan, bu olaylardan en büyük üzüntüyü Başbakanın duyduğunu vurguladıktan sonra yaşananlardan Türk gençliğinin

[294] BCA, 030-01-00-00-37-225-1-147.
[295] BCA, 030-01-00-00-37-225-1-148.
[296] BCA, 030-01-00-00-19-110-9-7.
[297] BCA, 030-01-00-00-37-225-1-136/138.

gereken dersi aldığını belirtmiştir. Alhan devamında "B*u bayrak altında yaşayan herkesin çektiği acı bizim acımız"* demiş ve zarar görenlerin zararlarını karşılamak için özel bir piyes hazırladıklarını ve bu gösteriden elde edilecek gelirin zararı karşılamak için bağışlayacaklarını söylemiştir.[298]

4.5.2. Cemiyetler

Derneklerden sonra en fazla telgraf, mektup ve telefon ile mesaj gönderen grup olarak karşımıza cemiyetler çıkmaktadır. Bunların içerisinde şoförler cemiyeti, ilk sırada yer almaktadır. Sivas, Malatya, Antalya, Siirt, Muş, Erbaa, Bafra, Gümüşhane, Kayseri ve İstanbul Şoförler Cemiyeti telgraflar göndermiş ve bunu Gazeteciler Cemiyeti takip etmiştir. İzmir, Konya ve Zonguldak Gazeteciler Cemiyeti ile İstanbul Gazetecilik Enstitüsü Mezunları Cemiyeti iktidarın sorununa ortak olmuştur. Bunların dışında Kuvayı Millîye Mücahit ve Gaziler Cemiyeti, Türkiye Eczaneciler Cemiyeti, İstanbul Bakırcılar Cemiyeti, Ankara Musiki Sevenler Cemiyeti, Samsun Berberler Cemiyeti, Konya-Ereğli Helvacı ve Bakırcılar Cemiyeti, Motorlu ve Yelkenli Gemi Armatörleri Cemiyeti gibi cemiyetlerde 6/7 Eylül Olayları ile ilgili telgraf göndermişlerdir. Yine en fazla mesaj İstanbul'dan gelmiştir. Sadece İstanbul'dan değil ülkenin farklı bölgelerinden konuyla ilgili birçok mesaj gönderilmiştir.

Cemiyetlerin ortak mesajları İstanbul Sebze ve Meyve Kabzımalları Cemiyetinin gönderdiği telgrafta hayat bulmuştur:

> *"6/7 Eylül gecesi İstanbul ve İzmir'de cereyan eden çok müessif hadiseler karşısında duymuş olduğunuz derin teessürlere İstanbul meyve ve Sebze Kabzımalları Cemiyeti ve üyeleri de kalben iştirak eder hükûmetimizin almış olduğu isabetli tedbirleri ve gösterilen hassasiyetleri takdirle karşılarız. Bu hususta meydana gelen maddi ve manevi zararların telafisinde cemiyetimiz hükûmetimizin yanında kendisini vazifeli görmektedir. Bu hususta*ki *emirlerinizi bekler, derin saygı ve hürmetlerimizi arz ederiz."*[299]

[298] BCA, 030-01-00-00-37-222-2.
[299] BCA, 030-01-00-00-37-222-2.

İstisnalar olmakla birlikte cemiyetlerin gönderdikleri telgraflarda yaşanan olaylardan dolayı duyulan üzüntü belirtilmiştir. Daha sonra hükûmetin aldığı tedbirler övülmüş ve saygı ifadeleriyle telgrafa son verilmiştir. Sivas ve Antalya Şoförler Cemiyetlerinin gönderdikleri telgraflarda ihtiyaç hâlinde araç tahsis edebilecekleri söylenmiştir. Sivas Şoförler Cemiyeti, 1500 kara A nakil vasıtasının Başbakanın emrinde olduğunu söylerken[300] Antalya Şoförler Cemiyeti Başkanı telefonla 260 şoförün Başbakanın emrini beklediğini vurgulamıştır.[301] Hükûmete her zaman destek mesajları gelmemiştir.

Bazen sıkıntıda olan kuruluşların seslerini duyurabilmek için telgraf gönderdiği de olmuştur. İstanbul Yoğurt, Peynir, Tuzsuz Tereyağı Amilleri ve Bayileri Mesleki Yardımlaşma Cemiyeti İdare Heyeti Başkanı Hilmi Kayalı ve İkinci Başkan Hulusi Ener, Başbakan'a uzun bir telgraf göndererek mağduriyetlerini bildirmişlerdir. Onların dediğine göre 6/7 Eylül Olayları'ndan cemiyet üyelerin büyük bir kısmı "mağdur ve mutazarrır" olmuştur. Üyelerin ticarethanelerindeki demirbaşlar, sabit tesisatlar ve ticari emtialar tahrip ve imha edilmiştir. Cemiyetin zarar gören üyelerinin, hükûmetin vaat ettiği her türlü yardımı bekleyerek iş yerlerinin yeniden düzenlenmesi için fedakârlık ve zahmete hazır olduğunu bildirmişlerdir. Devamında şu hususlara da yer vermiştir: "Gayrimenkul kiraları hakkında 6570 sayılı kanunun 7. ve muvakkat 2. maddeleri gereğince yeniden inşa ve ihya için ayrılacak masrafın tahliyede heba olacağından üyeler çekinmektedir. Bu paranın heba olmaması için harcanacak paranın sözü edilen kanun maddeleri ile mal sahiplerine tanınan tahliye talebi hakkında laakal bir amortisman süresi için kullanılmaması, bunca felaketten sonra bir adalet vecibesi teşkil edeceğini düşünmektedirler. Bu mağduriyetin giderilmesi sadece dernek üyelerin durumunu iyileştirmeyecek, tüm kamunun çıkarına uygun olacaktır". [302] Başbakan Adnan Menderes bu telgrafa kayıtsız kalamamış "*6570 sayılı kanunun 7. ve muvakkat 2. Maddesi hakkındaki müracaatınız nazarı itibara alınarak gereken yapılacaktır. Müsterih olmanızı ve bu hususun cemiyetiniz mensuplarına bildirilmesini rica ederim."*[303] diye bir telgraf göndermiştir. Cemiyet de bu sözlere cevaben bir telgraf göndermiştir. Gönderdikleri telgrafta, Menderes'ten gelen telgrafı üyelerine

[300] BCA, 030-01-00-00-37-225-1-190.
[301] BCA, 030-01-00-00-37-222-1-24.
[302] BCA, 030-01-00-00-37-222-2-45/48.
[303] BCA, 030-01-00-00-37-222-2-42.

ilettiklerini ve Başbakanın verdiği güvence ile iş yerlerinin hızlı bir şekilde tamir edilmeye başlandığını belirtmişlerdir. Başbakanın, bu tavırlarını ise "*Yakınlığınızdan dolayı muhitimizde esen tatlı hava ve beliren geniş ferahlığı bilhassa arz ile teyidi muhabbet eyleriz*."[304] şeklinde değerlendirmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere Başbakan, sorunları çözmek için tüm gayretini sarf etmiştir.

4.5.3. Sendikalar

Sendikalardan gelen telgraf sayısı sekizdir. Bunlardan beş tanesi gazetecilerin oluşturduğu federasyonların telgraflardır. Gazetecilerin oluşturduğu sendikalardan üç tanesi İstanbul, Ankara, İzmir'deki gazeteci sendikalarıdır. İki tanesi ise İstanbul Günlük Gazete Teknisyenleri Sendikası ile Aydın Basın Teknisyenleri Sendikasıdır. Bunların yanında Türkiye Motorlu Taşıt İşverenleri Sendikası, İstanbul Ayakkabı İmalatçıları İşveren Sendikası, Adana Tekel Sendikası, Divriği Eti Demir Kalkınma Sendikası ve Hafif Batı Musikisi Mensupları Sendikası da vardır.

Sendikaların olaylar karşısında tutumları ortaktır. İzmir Gazeteciler Sendikasının gönderdiği telgrafta; "*6 Eylül gecesi vuku bulan faciadan duyulan teessüre bütün kalbimizle iştirak eder hükûmetin almış olduğu bütün tedbirleri alkışlarız. Utanç verici hadiselerden uğranılan kayıpların telafisinde fikir işçilerine düşen vazifeleri deruhte etmeye hazır bulunduğumuzu derin saygılarımızla arz ederiz*"[305] denmektedir. Bu telgrafta, duyulan acıya ortak oldukları belirtildikten sonra hükûmetin aldığı tedbirler de yerinde bulunmuştur. Son olarak olayların meydana getirdiği kayıpların telafisi için hazır olduklarını söylemişlerdir. Hükûmetin ve/veya Başbakanın duyduğu acıya ortak olmak, neredeyse tüm telgrafların ortak noktasıdır. Bazı telgraflarda ise hükûmetin aldığı tedbirlerin yerinde olduğu belirtilmiş ve hükûmetin vereceği göreve hazır oldukları vurgulanmıştır.

4.5.4. Birlikler

Birlikler; kâr amacı gütmeyen sivil toplum kuruluşların oluşturduğu birlikler ve esnafların oluşturduğu kâr amacı güden esnafların oluşturduğu birlikler olmak üzere

[304] BCA, 030-01-00-00-37-224-1-3/4.
[305] BCA, 030-01-00-00-37-225-1-203.

ikiye ayrılmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının oluşturdukları birlikler aynı amaç doğrultusunda kurulmuş ve tek çatı altında toplanmıştır. Kâr amacı güden esnaf birlikleri ise daha çok aynı şehir ya da kasabada farklı alanlarda faaliyet gösteren esnaf cemiyetlerin, derneklerin, odaların tek çatı altında birleşmesiyle meydana gelmiştir. Sivil toplum kuruluşlarının oluşturduğu birliklere; Türkiye Okutma Dernekleri Birliği, Türk Kadınlar Birliği, Ankara Üniversitesi Talebe Birliği örnek verilebilir. Esnaf teşkilatlarının oluşturduklarına ise Kars Esnaf Sanatkârlar Derneği Birliği, Antakya Esnaf Dernekleri Birliği, İstanbul Esnaf Dernekleri Birliği örnek gösterilebilir

Elimizdeki kaynaklara göre; birliklerden 13 telgraf gelmiştir. Bunlardan 7 tanesi esnaf dernekleri birliğinden, 6 tanesi ise sivil toplum kuruluşlarından gönderilmiştir. Esnaf birliklerinin yolladığı telgraflar Antalya, Mersin, Antakya olmak üzere Akdeniz Bölgesi'nden, bir tanesi Manisa olmak üzere Ege Bölgesi'nden, bir tanesi Ankara olmak üzere İç Anadolu Bölgesi'nden, bir tanesi ise İstanbul olmak üzere Marmara Bölgesi'nden gelmiştir. Sivil toplum kuruluşlarından gelen telgrafların üç tanesi Ankara'dan, bir tanesi İstanbul'dan, bir tanesi Denizli'den, bir tanesi de Bursa'dan gönderilmiştir.

Hem esnaf birlikleri hem de sivil toplum kuruluş birlikleri ortak paydada buluşmuşlardır. Türkiye Kadınlar Birliği İstanbul Merkez teşkilatının gönderdiği telgraf tüm birliklerin duygularını ifade eden telgraflardandır.

> *"6/7 Eylül akşamı vaki müessif hadiseler dolayısıyla bükülmez idare ve enerjinizle üzüntülü kalplere şifa veren beyanatınızı tamamen tasvip eder Türk Kadınları Birliği olarak uhdemize düşen hizmetlerde bulunmaya amade olduğumuzu bildirir saygılarımızı sunarız."* [306]

Bu telgraftan da anlaşılacağı üzere yaşanan olaylar üzüntü verici olarak belirtilmiş, Menderes'in açıklamaları yerinde bulunmuş ve son olarak bu konuda üzerine düşen görevi yerine getirmeye hazır oldukları söylenmiştir.

[306] BCA, 030-01-00-00-37-224-1-103.

Türkiye Okutma Dernekleri Birliği Başkanı Ulvi Türkmenoğlu, yukarıda ver verdiğimiz duyguları paylaştıktan sonra 6/7 Eylül Olayları'nda zarar gören ailelerden 30 öğrenciye gereken yardımı yapacağını belirtmiştir.[307] Türkmenoğlu'nun bu yardım mesajına Başbakan Menderes'te kayıtsız kalamamış; "*Necip ve asil duygularınıza teşekkür eder, muhabbetle gözlerinizi öperim."*[308] diyerek cevap vermiştir. Mersin Yapı İnşaat Birliği Başkanı Emin Taylan'ın tespitine göre ise olayların sebebi "*Güzel İstanbul'umuzun 500 sene evvelki fetihten bütün cihana ispat edilen Türk mertliğini gölgelemek…"*[309] olarak belirtilmiştir. Akhisar Esnaf Birliği başkanı Muzaffer'in (soyadı yok) tespitinde, olayların sebebini bu minvalde gördüğü *"…tarihler devirip yeni asırlar açmış olan büyük milletimiz zedelenmek istenen millî şerefimizi…*"[310] yolladığı telgraftan anlaşılmaktadır.

6/7 Eylül Olayları'nın başlamasından sorumlu tutulan gençlerin, Ankara Üniversitesi Talebe Birliği ve Ankara Yüksek Okulları Talebe Birliği aracılığıyla olayları nasıl değerlendirdiklerini görmekteyiz. Öğrenci birlikleri, yaşanan olaylar karşısında derin üzüntü duymuşlardır. Bu olaylarda yüksek tahsil gençliğin hiçbir ilgisinin olmadığını söyledikten sonra olayların sorumlusu olarak vatan hainlerini göstermişlerdir. Bu vatan hainleri, Türk milletinin Kıbrıs ve Selanik'te yaşanan olaylar karşısında gösterdiği tepkiden istifade ederek 6/7 Eylül Olayları'nın meydana gelmesine sebep olmuştur. Hükûmetin aldığı tedbirleri gördükten sonra hükûmete yardımcı olmak üzere emirlerini beklediklerini[311] söyleyerek görüşlerini sonlandırmışlardır.

4.5.5. Federasyonlar

Federasyonlardan konu ile ilgili on üç telgraf tespit edilmiştir. Bunlardan on bir tanesi esnaf ve işletmelerin kurduğu federasyonlara, iki tanesi de sivil toplum kuruluşlarının oluşturduğu federasyonlara aittir. Telgraf gönderen esnaf federasyonlarına; Türkiye Terziler Federasyonu, Türkiye Bakkallar Federasyonu, Türkiye Kunduracılar Esnafı Federasyonunu örnek verebiliriz. Türkiye Millî Talebe Federasyonu ile Türkiye Göçmen ve Mülteci Dernekleri Federasyonu ise sivil toplum kuruluşlarıdır.

[307] BCA, 030-01-00-00-37-222-2; Zafer, 13 Eylül 1955 s. 7.
[308] BCA, 030-01-00-00-37-222-2.
[309] BCA, 030-01-00-00-37-224-1-25.
[310] BCA, 030-01-00-00-37-224-1-102.
[311] BCA, 030-01-00-00-37-225-1-178-209.

Türkiye Terziler Federasyon Başkanı Sabri Gözaydın gönderdiği telgrafta:

> *"daima üstün kuvvetlere karşı zaferler yazmaya alışmış Türk tarihine kayıt edilemeyecek olan acı ve tamamen yabancı bir tahrik eseri heyecanın maddi zararlarının tamiri hususunda harekete geçmeleri için tekmil terzi derneklerine gönderilen tamimiz daha ellerine geçmeden pek çok telgrafla emirlerinize amade olduklarını bildirmektedir."* [312]

Buradan da anlaşılacağı üzere Türk milleti bir emir ya da zorlamaya tabi olmadan elinden geldiği ölçüde yaraların sarılması için harekete geçmiştir. Federasyonların da telgraflarında ortak bir mesaj vardır. Bu mesaj; yaşanan olaylardan duyulan üzüntünün belirtilmesi ve hükûmetin yaşadığı üzüntünün paylaşılması şeklinde başlamaktadır. Türkiye Demir ve Çelik Sanayi Esnafı Federasyon başkanı Rasim Tacer'in gönderdiği telgraf bunun güzel bir örneğidir. Tacer: "*İktidara seçildiğiniz günden beri çehrenizde eksilmeyen tebessümünüzü son hadiseler dolayısıyla hadise mahallinde yaptığınız tahrik esnasında gazetelere akseden fotoğraflarınızda görmemekte dilgir olduk*." [313] demiştir. Devamında hükûmet tedbirlerinin yerinde olduğunu ve son olarak yardım için hazır olduklarını söylemiştir. Yardım konusunda, Türkiye Şoförler ve Otomobilciler Federasyonun gönderdiği telgraf güzel örneklerden birdir.

> "*Federasyonumuz çatısı altında yurt hizmetinde yer almış bulunan üç yüz bin meslek mensubumuzun temsilcisi iki yüz mütecaviz şoförler ve otomobilciler Dernekleri muhterem hükûmetimizin ve aziz milletimizin acılarını içten paylaşır zararın tez elden telafisi için bütün motorlu vasıtalarımızla maddi ve manevi yardımlarımızın kabulü hususunda emrinizde bulunduğumuzu arz ederiz."*[314]

[312] BCA, 030-01-00-00-19-110-9-8.
[313] BCA, 030-01-00-00-37-225-1-163
[314] BCA, 030-01-00-00-37-222-2.

Federasyon tüm gücüyle üzerine düşeni yapacağını belirtmiş ve dönemin şartlarında güçlü bir teşkilat olduğunu da ortaya koymuştur. Bu örnekte olduğu gibi hemen hemen tüm federasyonlar, aynı fedakârlığı yapmaya hazır olduklarını söylemişlerdir.

4.5.6. Ticaret ve Sanayi Odaları

İstanbul, Kütahya, Aydın, Tekirdağ, Ankara, Tarsus, Edirne, Artvin, Kayseri, Merzifon, Erzurum ve Kırşehir Ticaret ve Sanayi Odalarından toplam on telgraf tespit edilmiştir. Ticaret ve sanayi odalarının ortak görüşünü yansıtan en güzel telgraflardan biri de Tarsus Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Müslüm Polat tarafından gönderilmiştir. Polat telgrafında şunları ifade etmiştir.

> "*6 Eylül Ankara, İstanbul ve İzmir hadiseleri muhitimiz tüccar esnaf ve halkı arasında derin bir teessür yaratmıştır. Bu teessürün giderilmesi amacıyla zarar gören vatandaşlara yardım hususunda bütün mevcudiyetimizle yüksek emirlerine amade olduğumuzu arz eder saygı ve hürmetlerimizi sunarım."*[315]

İstanbul Sanayi Odası Başkan vekili Hasan Derman da gönderdiği telgrafta odaya kayıtlı üyelerin zararların karşılanması hususunda başbakanın emrinde olduklarını belirtmiştir.[316] Başbakan Menderes, "*Telgrafınızı derin bir inşirah ile aldım, teşekkür eder hürmetlerimi arz ederim*."[317] diyerek memnuniyet duyduğunu göstermiştir.
Ticaret ve sanayi odaları da tüm güçleriyle zararların giderilmesi için Başbakanın emrinde olduklarını ifade etmiştir.

4.5.7. Kooperatifler

Kooperatiflerden gelen dokuz telgraf tespit edilmiştir. Telgrafların dördü İç Anadolu Bölgesi şehirlerinden Nevşehir, Kırşehir, Yozgat, Kayseri'den gelmiştir. İç Anadolu Bölgesi'ni üç telgraf ile Ege Bölgesi takip etmiştir. Bu bölgeden Aydın'ın Karacasu, Denizli'nin Bekilli ilçeleri ile Manisa'nın Akhisar ilçesinden telgraf yollanmıştır. Marmara Bölgesi'nden sadece İstanbul'dan bir telgraf gönderilmiştir. Doğu

[315] BCA, 030-01-00-00-37-224-1-70.
[316] Zafer, 11 Eylül 1955, s. 7.
[317] Aynı yer.

Anadolu'dan ise sadece Malatya'dan gelen telgrafı tespit edebildik. Bunların dışında Türkiye Demir ve Maden İşleri Sanatkârları, Makine Malzeme Temin Tevzi, İstihsal, İstihlak ve Satış Kooperatifi vardır. Kooperatif, Türkiye'nin tamamını temsil ettiği için herhangi bir bölge kategorisine dâhil etmedik. Malatya, Yozgat, Denizli Bekilli, Nevşehir, Kırşehir, Akhisar, Kayseri'de bulunan kooperatiflerin tam ismi Esnaf Kefalet Kooperatifidir. Diğerlerin tam adı ise Karacasu Dokumacılar Küçük Sanat Kooperatifi, İstanbul Umum Manavcılar Nakliyat ve Satış Kooperatifidir. Kooperatifler, 6/7 Eylül Olayları karşısında ortak bir tavır ortaya koymuşlardır. Bunun en güzel örneğini Akhisar Esnaf ve Kefalet Kooperatifi vermiştir.

> *"6/7 Eylül gecesi asil milletimizin bütünlük ve haysiyetine indirilmek istenen darbenin kooperatifimiz ortaklarına çok üzüntü duymuşlardır. Yüksek başkanlığınızda kurulan yardım komitesi sayesinde asalet ve misafirperverlikle dünyaya ün salan milletimizin zedelenmek istenen millî şerefi muhakkak yükseltilecektir. Yardım hususunda kooperatifimiz yüksek direktiflerinize amadedir. Sevgi ve bağlılık hislerimizin kabulünü rica hürmetlerimizi sunarız."*[318]

Kooperatifler de 6/7 Eylül Olayları'na üzülmüş ve meydana gelen zararı karşılamak için ellerinden gelen tüm fedakârlığı yapacaklarını söylemişlerdir.

4.5.8. Kulüpler

Sivas Kızılırmak Gençlik Kulübü, Ankara Yenimahalle Gençlik Spor Kulübü, Kültür Spor Kulübü, Çarşamba Doğan Spor Kulübü, Amasya Merzifon Kara Mustafa Paşa Spor Kulübü, Kalaba Spor ve Gençlik Kulübü, Refi Deniz Spor Kulübü ve Bergama Yıldırım Spor Kulübü olmak üzere sekiz kulüpten gelen telgrafları tespit ettik. Bu kulüplerin ortak mesajına Kalaba Spor ve Gençlik Kulübü Reisi Bestekâr Kemençeci Hasan Sözer'in telgrafı örnek verilebilir. Sözer'in telgrafı aşağıdaki gibidir.

> "*6 Eylül'de bir melun şebekesi marifetiyle meydana getirilmiş ve asil Türk gençliğine mal edilmek istenilmiş bulunan çirkin hadise ile millî*

[318] BCA, 030-01-00-00-37-225-1-205.

haysiyetimiz sarsmak için çalışanların çok kısa zamanda meydana çıkarılacağından ve yüksek iradesine güvendiğimiz hükûmetimizin Türk gençliğinin masumiyetini bütün dünyaya ispat edeceğinden şüphemiz yoktur."[319]

Kulüpler de Selanik'e atılan bombaya Türk milletinin gösterdiği asil tepkinin, karanlık eller tarafından amacından saptırıldığını belirtmişledir. Yaşanan olaylardan duyulan üzüntü açıklandıktan sonra suçluların yakalanacağına olan inanç vurgulanmıştır. Kulüpler, son olarak da hükûmetin yanında ve emrinde olduklarını dile getirmişlerdir.

4.6. Tüccar, Esnaf, Fabrikatör ve Serbest Meslek Erbabı

En küçük mahalle esnafından şirket ve fabrika sahiplerine kadar tüm işveren sınıfını aynı kategoride toplamayı daha uygun gördük. Çünkü bu kategoride yoğun bir destek telgrafı bulunmaktadır. Eldeki belgelere göre en büyük destek Akdeniz Bölgesi'nden gelmektedir. Gönderilen telgrafların yarısına yakın kısmı Akdeniz Bölgesi'ndendir. Akdeniz Bölgesi'nde ise öne çıkan il Mersin'dir. Mersin'den beşi Tarsus'tan olmak üzere toplamda on telgraf gelmiştir. Bunun yanında Adana, Antakya, Isparta'dan da telgraflar gönderilmiştir. Mersin'den bu kadar çok telgrafın gelmesi, aynı meslek gruplarından olan kişilerin birbirlerini telgraf gönderme konusunda teşvik etmesidir. Çünkü Mersin'den telgraf gönderenlerin mesleklerine baktığımızda ortak işlerle uğraştıkları görülmektedir. İç Anadolu Bölgesi'nden gönderilen telgrafların Kayseri, Sivas ve Ankara olmak üzere üç şehirde yoğunlaştığı görülmektedir. Doğu Anadolu Bölgesi'nden dört telgrafın tamamı farklı şehirlerden yollanmıştır. Bunlar; Adıyaman, Erzurum, Erzincan ve Kars'tır. Karadeniz'den gelen telgrafların tamamı ise Trabzon'dan gönderilmiştir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden Gaziantep'ten bir telgraf gelmiştir.

Telgrafların mesleki olarak dağılımına baktığımızda ise beş telgraf gazete sahipleri tarafından gönderilmiştir. Bunlar; Demokrat Suşehri gazetesi (Sivas), Yaman Ses gazetesi (Adıyaman), Divriği Posta gazetesi (Sivas), Demokrat Parti gazetesi (Isparta), Cenup (Gaziantep) gazetesidir. Bunların Demokrat Parti'ye yakın yerel gazeteler

[319] BCA, 030-01-00-00-37-225-1-262.

olduğu rahatlıkla anlaşılmaktadır. Trabzon ve Balıkesir'den iki doktor ile Erzurum'dan bir avukat telgrafla hükûmete destek vermiştir. Tarsus'tan çırçır ve nebati yağ fabrikası sahibi, ekmek fabrikası sahibi, fabrikatör ve tüccarlar; Mersin'den ekmek fabrikası sahibi ve tüccarlar, Bolu ve Trabzon'dan aşçı ve lokantacılar telgraf çeken meslek grupları arasındadır. İstanbul'dan Ermeni asıllı kundura ve tuhafiye işiyle uğraşan Hırant Nazar, inşaat denetmenleri, radyo ve atölye sahipleri, oto boyacıları, Çukurova taş gibi birbirinden farklı şehirlerden ve iş kollarından insanlar, hükûmete destek telgrafları çekmişlerdir.

Tüm bu insanların ortak mesajını ise Suşehri gazetesi sahibi Celal Kutlu'nun telgrafında bulabiliyoruz. "*İstanbul ve İzmir'de vuku gelen hadiseler karşısında duyduğumuz derin teessüre kalpten iştirak eder hükûmet olarak aldığınız isabetli tedbirli ve gösterilen hassasiyeti takdirle karşılar husule gelen maddi ve manevi zararların telafini de verilecek emir ve vazifelere intizar eder hürmetle ellerinizden öperim."* [320] Burada da yine meydana gelen olaylardan duyulan üzüntü belirtildikten sonra hükûmetin aldığı tedbirler yerinde bulunmuş ve zararların karşılanması konusunda her türlü yardıma hazır olduğu belirtilmiştir. Ancak tüm telgrafların bu şekilde olduğunu söylemek mümkün değildir.

Bazen dış politikada nasıl hareket edilmesi gerektiği noktasında hükûmete öğüt veren telgraflar gelebilmektedir. Trabzon'dan yazan Doktor Haydar Seçkin, olayların çıkmasına sebep olarak İngilizlerin Rumlara muhtariyet vadetmesi olarak görmüştür. Seçkin, konfederasyon şeklinde bile olsa statükoyu bozan İngiliz teklifini, Dışişleri Bakanlığının müzakere etmesini yersiz bulmuştur. Gerekirse Lozan Antlaşması'nda revizyon yapılması gerektiği tavsiye etmiştir.[321] Hükûmete tavsiye veren bir başka kişi de Cenup gazetesi sahibi Seyfi Yurtsever'dir. Onun tavsiyesi daha çok olaylarda uğranılan zararları karşılamaya yöneliktir. Yurtsever; "*Son hadiselerde zarar görenlere yardım olmak üzere millî piyangonun on beş eylül çekilişinin yapılmayıp satılan bilet bedellerinin tamamen yardım komitesine devri, gümrüklerde müterakim kaçak eşyaların derhal sattırılarak elde edilecek meblağında istifade edilmesini teklif*

[320] BCA, 030-01-00-00-19-110-9-48.
[321] BCA, 030-01-00-00-37-224-1-136/137.

ederim."[322] demiştir. Her iki tavsiyenin de hükûmet kanadında kabul görmediği hükûmetin icraatlarından anlaşılmaktadır. Ayyıldız tebeşirlerinin amiri olan Faik Tuygun'un çektiği telgrafta 17 Eylül 1955 tarihinde yani olaylardan on gün sonra zarar gören vatandaşların zararlarının %60'ının giderildiği ve iş hayatına yeniden başlanıldığı iddia etmiştir. Ayrıca olaylarda zarar gören ekalliyet okullarının bir senelik tebeşirlerini ücretsiz olarak karşılayacağını söylemiştir.[323] Kars'tan esnaflar tarafından gönderilen telgraflar ise Kars esnafının durumunu yansıtması açısından önemlidir. Gelen telgrafta; "*Kars Kapan mevkiinde barakalarda zaruri ihtiyaçlarını zorlukla temin eden biz 17 fakir esnaflar derin teessürlerimizi canı gönülden paylaşır millet ve memleket uğruna bütün canımızla malımızla ve 134 nüfusumuzla seve seve feda etmeye…*"[324] denmektedir. O yokluğun içinde hükûmeti desteklemeye devam etmeleri takdir edilecek bir davranıştır.

İstanbul'un Beykoz ilçesinden ilginç bir telgraf gelmiştir. Telgrafı gönderen Rum ve Yahudi kökenli Türk vatandaşlardır. Beykoz'da esnaflık yapan Yako Bülbül, Davit Bahar, Somoel Rajaliz, İstiro Ekmekçi, Niko Alangilidis, Steliya Astiraiadis iş yeri adreslerini vererek –ki telgrafı çekenlerin tamamı DP üyesidir.- DP Beykoz İlçe Başkanı Mehmet Celep'in 6/7 Eylül Olayları ile alakası olduğu gerekçesiyle tutuklanmasını yanlış bulmuşlardır. Onlara göre Mehmet Celep, olaylara karışmamış aksine Beykoz'da yaşayan gayrimüslim vatandaşların mallarını ve canlarını kurtarmıştır. Bu hatanın giderilmesi için telgraf çekmişlerdir. [325]

Hükûmete destek sadece Türk kökenli vatandaşlardan değil Ermeni, Rum, Yahudi kökenli Türk vatandaşlarından da gelmiştir. Alko Türk Kollektif Şirketi sahiplerinden Samoel Kohen, gönderdiği telgrafta iş yerinde büyük zarar olmasına karşın hükûmete destek olması için herhangi bir yardım talep etmeyeceğini söylemiştir. Hatta üzerlerine düşen bir görev olursa yapmaya hazır olduğunu bildirmiştir. [326] Kadıköy'de esnaflık yapan Rum kökenli Türk vatandaşı olan Migirdiç Türkmen, gönderdiği telgrafta;

[322] BCA, 030-01-00-00-37-225-1-129.
[323] BCA, 030-01-00-00-37-224-1-145/146/147.
[324] BCA, 030-01-00-00-37-225-1-84.
[325] BCA, 030-01-00-00-37-222-2.
[326] BCA, 030-01-00-00-37-224-1-157/158.

> "*6 Eylül gecesi benimde dükkânımı tahrip ettiler. Bu menfur harekette Müslüm gayrimüslim gözetmediler. Ben bu memleketin evladıyım. Burada doğdum burada kazandım. Malım değil icap ettiği zaman canımı bile vatanım olan Türkiye için fedaya amadeyim. Siz var olun siz başımızda oldukça daha iyisini yapacağım emrinizde olarak ellerinizden öperim*."[327]

diyecek kadar ülkesini sevmektedir. Yine Beyoğlu, İstiklal Caddesi'nde esnaf olan Rum kökenli Türk vatandaşı Leon Saran da Başbakana çektiği telgrafta iş yeri ve atölyesinde bulunan değerli tüm eşyaları ve aletlerin talan edilmesine ve işyeri ile atölyesine büyük zararlar verilmesine rağmen hükûmetin vadettiği yardımı istemediğini belirtmiştir. [328] Başbakan Menderes, Saran'ın aldığı karardan dolayı duyduğu memnuniyeti dile getirmiş ve teşekkür ederek cevap vermiştir. [329]

İstanbul Kumkapı'da esnaf olan Anna Pandidis, Başbakana iş yerinin zarar gördüğünü ve yardım talep ettiğine dair bir mektup göndermiştir. Başbakan bu talebi yardım komitesine bildirmiştir. Yardım komisyonu ise yapılan incelemeler sonucunda ilgili kişiye 1.100 lira yardım yapıldığını belirtmiştir. [330] Başbakanlık da durumu ilgili kişiye aktarmıştır.[331]

Köken ve dinine bakılmaksızın tüm Türk esnafının 6/7 Eylül Olayları'ndan dolayı büyük üzüntü duyduğu anlaşılmaktadır. Esnafın önemli bir kısmı hükûmetin yanında olmuştur. Özellikle Başbakanın tavırları ve duruşu, kamuoyu tarafından yakından takip edilmiştir. Onun üzüntüsünü kendi üzüntüsü olarak gören esnaf, bu kara günlerin atlatılmasında hükûmete yardımcı olmak için üzerlerine düşen görevi ifa etmeye hazır olduklarını her fırsatta dile getirmişlerdir.

4.7. Kamu Personeli

Kamu personeli ya da kamu personelinin kurduğu derneklerden Cumhurbaşkanı'na ve Başbakan'a destek telgrafları gelmiştir. Ülkenin farklı bölgelerinden ve kamu

[327] BCA, 030-01-00-00-37-224-1-159.
[328] BCA, 030-01-00-00-37-226-1-73.
[329] BCA, 030-01-00-00-37-226-1-74.
[330] BCA, 030-01-00-00-37-226-1-14.
[331] BCA, 030-01-00-00-37-226-1-13.

personelliğin farklı iş kollarından telgraflar gelmiştir. Konya Taşkent Belediyesi Çalışanları, İstanbul Kız Lisesi, Amerikan NATO pazarı personeli, Gediz Belediye Meclis üyeleri, Bayburt Belediyesi elektrikçileri, Antakya Maarif Müdürlüğünde inşaat denetmeni, Arnavutköy Kızılay Nahiye çalışanları örneğinde olduğu gibi Türkiye'nin farklı bölgelerinden telgraflar gelmiştir. Meslek gruplarına göre dağılımına baktığımızda ise gelen telgraflardan; muvazzaf ya da emekli askerler, öğretmen veya öğretmen dernekleri, belediye personeli, Çocuk Esirgeme Kurumu çalışanları, inşaat denetmeni, hizmetli, polis ve PTT teknisyeni telgraf göndermiştir.

Gönderilen telgraflarda ortak mesaj 6/7 Eylül Olayları'ndan duyulan üzüntüdür. Telgrafların devamında hükûmetin üzüntüsüne ortak olunduğu söylenmiştir. Son olarak emirlerine amade olduğu belirtilmiştir. Bu telgrafların da tabi ki istisnaları vardır. Kars'tan yazan Kd. Baş. Çvş. Niyazi Ersin, "*Maddi bir yardıma muktedir olamadığım için özrümün kabulünü dilerim*" [332] demek zorunda kalmıştır. Şanlıurfa'dan yazan sağlık memuru Ali Gelegen, yirmi iki bin öğretmen ve iki bin sağlık memuru adına Kıbrıslı ırktaşlarımıza uzanan elleri kahretmek için Başbakan'dan görev istemiştir. [333] Ali Gelegen'in yirmi iki bin öğretmen ve iki bin sağlık memuru adına bu yetkiyi nereden aldığı belirsizdir. Küçükoğulları Belediyesi memurlarından ismini belirleyemediğimiz biri Londra Konferansı'nda aleyhimize verilecek kararla Ada, Yunanlılara terk edilecek olursa Ege Adalarının yurda bağlanması için oluşturulacak orduda gönüllü olarak görev almaya hazır olduğunu bildirmiştir. [334]

Desteklerin yanında mağdur olan ve yardım talep eden devlet memurların telgrafları da gelmektedir. Bunlardan biri olan İzmir Merkez Komutanlığında görev yapan Piyade Albay Hakkı Çanga'dır. Çanga'nın iddiasına göre 6/7 Eylül Olayları'nın yaşandığı gece İzmir vali yardımcısının göstericiler üzerine ateş edilmesi ve silah kullanılması isteklerini yerine getirmediği gerekçesi ile Millî Müdafaa Vekilinin vaki beyanı ile 12 Eylül 1955 tarihinden itibaren görevinden el çektirilmiş olduğunu ve bu durumun

[332] BCA, 030-01-00-00-19-110-9-50.
[333] BCA, 030-01-00-00-37-222-1-44.
[334] BCA, 030-01-00-00-37-226-1-70.

düzeltilmesi için Başbakandan yardım istemiştir.[335] Menderes'in bu telgrafa ne cevap verdiğine dair elimizde bir belge bulunmamaktır.

4.8. Çiftçi ve Köylüler

Köylü ve çiftçilerin olaylarla ilgili çektiği telgraf sayısı üçtür. Bunlar Adapazarı'ndan Reşat Ocaklı, Ordu'nun Perşembe ilçesine bağlı Kutlu köyünden Sami Memiş, Konya Başhüyük Köyü muhtarı Hasan Batur[336], Karaman Burunoba köyünden Mustafa Güzelsen ve İçel Çiftçiler ve Bahçeciler Birliği İkinci Reisi Ziya Güvenç'in gönderdiği telgraflardır. Başbakan, Reşat Ocaklı'nın gönderdiği telgrafa teşekkür ederek cevap vermiştir.[337] Bunların dışında Niğde Koyunlu Köyü Yardımlaşma Derneği[338] ve Sakarya Vilayeti Küçük Çiftçiler Cemiyeti Başkanı Osman Erkaya'da[339] köylüler tarafından oluşturulan STK'lar tarafından gönderilen telgraflara örnektir. Telgrafların ortak yönü olaylardan duyulan üzüntü ve hükûmetin yanında olduğunun bildirilmesidir. Ancak Ordu'nun Kutlu köyünden yazan Sami Memiş:

> *"Yunanlıların büyük Atatürk'ün evine yapmış olduğu hakareti duyduğum günden beri deli gibi geziyorum ne yaptığımı bilmiyorum. Bizler 1929 doğumlu olup hepimizi gönüllü olarak yazınız. Bizler daha başka kura istemeyip, yalnız Yunanlıları bizlere bırakın. Sonra kurtuluş içinde bu ölüm hepimizin hayrı niçin on paralık Yunan hükûmeti bize karşı koysun. Çok muhterem Adnan Menderes cevap yazmayı unutmayın*"[340] demiştir.

Telgraf, Türk köylüsünün olaylara bakışını göstermesi açısından özel bir yere sahiptir. Millî Mücadele'de olduğu gibi gerekirse savaşa hazır olduğunu bildirmesi, vatanseverliğinin yüksek olduğunu göstermektedir. Başbakan'ın cevap yazmasını istemesi ise fütursuz bir samimiyet anlayışının göstergesidir.

[335] BCA, 030-01-00-00-37-222-1-5.
[336] Zafer, 14 Eylül 1955, s. 7.
[337] BCA, 030-01-00-00-37-222-1-42.
[338] Zafer, 18 Eylül 1955, s. 7.
[339] Zafer, 28 Eylül 1955, s. 6.
[340] BCA, 030-01-00-00-37-222-1.

5. SONUÇ

İngiltere'nin yönetimi altında olan Kıbrıs Adası'nın Yunanistan tarafından ilhak edilmek istenmesiyle birlikte, Türkiye, Kıbrıs sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Türk Hükümeti olaylara ilk etapta ilgisiz kalmıştır. Sorunun İngiltere'nin iç meselesi olarak değerlendirmiştir. Ancak Türk kamuoyunun baskısı üzerine sorunla ilgilenmek zorunda kalmıştır. Menderes hükümeti bundan sonra Kıbrıs sorununa ılımlı yaklaşma politikasını terk etmiştir. Adnan Menderes'in 24 Ağustos 1955'de İstanbul Limon Lokantası'nda verdiği beyanatta Kıbrıs'ın Yunanistan'a terk edilemeyeceğini sert bir dille ifade etmiştir. 25 Ağustos 1955'de Menderes'in verdiği beyanatta da Kıbrıs'ın Türk toprağı olduğu vurgulanmıştır. Başbakanın bu beyanatı kamuoyunun duymak istediği Kıbrıs politikasıdır. Bundan sonra farklı siyasi görüşlerden, farklı meslek gruplarından ve farklı statükodan her insanın ortak düşüncesi Kıbrıs adasının Türk toprağı olduğu düşüncesidir. Kıbrıs, artık Türk kamuoyu için milli bir dava olmuştur.

Türk kamuoyunun Kıbrıs için kenetlendiği bu ortamda "Atatürk'ün evine bomba atıldı." Haberinin yayılmasıyla birlikte Türkiye'nin en önemli metropolleri olan İstanbul, İzmir ve Ankara'da tarihte 6/7 Eylül Olayları denilen olaylar başlamıştır. Özellikle İstanbul'da can ve mal kayıplarına sebep olan olaylarda Rum, Ermeni, Yahudi kökenli Türk vatandaşların evleri, işyerleri yağmalanmıştır. Mezarlıklara, mabetlere ve okullara zarar verilmiştir. Olayların, üç şehirde neredeyse aynı zamanda çıkması, İstanbul'da çıkan olaylarda farklı semtlerde aynı saatlerde çıkması, olaylara karışanların farklı şehirlerden gelmesi, ellerinde dükkân kepenklerini ve kilitlerini kırmaya yarayan aletlerin olması 6/7 Eylül Olayları'nın karanlık yönüdür.

Olayların çıktığı gece sıkı yönetimin ilan edilmesiyle devlet kontrolü sağlamıştır. Olayların ertesi günü hükümet tüm zararların karşılanacağını bildirmiştir. Bundan sonra da hükümet zararların karşılanabilmesi için "6/7 Eylül Olayları'nda Zarar Görenlere Yardım Komitesini" kurmuştur. Komite zararların karşılanabilmesi için büyük bir kampanya başlatmıştır. Bu kampanya ile birlikte halkın bu kampanyaya destek vermesi istenmiştir.

Türk kamuoyu bu isteği karşılıksız bırakmamış, ülkenin her bölgesinden az-çok demeden kampanyaya maddi destekte bulunmaya çalışmıştır. Öyle ki içlerinde

maaşının tamamını bağışlamak isteyen Astsubayından, okul harçlığını gönderen ortaokul öğrencisine, kışın yakacak almak için ayırdığı parayı göndermek isteyene kadar birçok fedakârlık örneklerini görebiliyoruz. Türk kamuoyu sadece maddi yardımda bulunmamıştır. Aynı zamanda hem Cumhurbaşkanına hem de başbakana gönderdiği binlerce telgrafla manevi destek vererek, onların üzüntülerini paylaşmış ve yardım etmek için ellerinden geleni yapacaklarını söylemiştir.

6/7 Eylül Olayları'ndan sonraki Türk kamuoyunun desteği takdire şayandır. Çünkü 6/7 Eylül Olayları'na giden yolda hükümetin hataları olmuştur. Olayların olduğu gün birçok konu hala açıklamaya muhtaçtır. Hükümetin hem basına verdiği beyanatlar da hem de TBMM'de ki oturumlarda bunları izah etmekte yetersiz kalmıştır. Türk kamuoyu, olayların doğrudan ya da dolaylı sorumlusu olan hükümetin hatalarını ya görmemiş ya da görmesine rağmen destek vermiş, ülkenin yaralarını sarmasında büyük katkı sağlamıştır. Bu da gösteriyor ki Türk kamuoyunun desteğini alan Türk Hükümetlerinin her türlü zorluğun üstesinden gelebilirler.

KAYNAKÇA

1. ARŞİV BELGELERİ

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA),

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Dosya A45, Fon Kodu: 30-1-0-0, Yer no: 6-29-1

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Dosya A45, Fon Kodu: 30-1-0-0, Yer no: 19-110-5

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Dosya A45, Fon Kodu: 30-1-0-0, Yer no: 19-110-9

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Dosya A45, Fon Kodu: 30-1-0-0, Yer no: 19-111-13

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Dosya A45, Fon Kodu: 30-1-0-0, Yer no: 37-222-1

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Dosya A45, Fon Kodu: 30-1-0-0, Yer no: 37-222-2

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Dosya A45, Fon Kodu: 30-1-0-0, Yer no: 37-223-1

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Dosya A45, Fon Kodu: 30-1-0-0, Yer no: 37-224-1

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Dosya A45, Fon Kodu: 30-1-0-0, Yer no: 37-225-1

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Dosya A45, Fon Kodu: 30-1-0-0, Yer no: 37-226-1

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Dosya A45, Fon Kodu: 30-1-0-0, Yer no: 37-226-2

2. RESMİ YAYINLAR

Ayın Tarihi

Resmi Gazete

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi

3. GAZETELER

Akşam

Hürriyet

Milliyet

Tan

Tercüman

Ulus

Vatan

Zafer

4. KİTAPLAR

ARMAOĞLU Fahir, *Türk Siyasi Tarihi*, Kronik Kitap, İstanbul 2018.

AKIN Fatih, *Türkiye'de Azınlık Politikaları & 6-7 Eylül Olayları*, Kum Saati Yayınları, İstanbul 2011

ÇAVDAR Tevfik, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, İmge Kitabevi, Ankara 2019.

Fahri Çoker Arşivi 6-7 Eylül Olayları Fotoğraflar- Belgeler, Tarih Vakfı Yurt Yayınları 2005.

GÜVEN Dilek, *Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Strateji Bağlamında: 6/7 Eylül Olayları*, İletişim Yayınları, İstanbul 2021.

İNALCIK Halil, *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I: Klasik Dönem (1302-1606) Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişmeler*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015.

ORAN Baskın, *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, (Ed. Baskın Oran), İletişim Yayınları, İstanbul 2004.

ÖZTUNA Yılmaz, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. 3, Ötüken Yayınları, İstanbul 1994.

SAKİN Serdar, DOKUYAN Sabit, *Kıbrıs ve 6-7 Eylül Olayları: (Menderes ve Zorlu'nun Tarihi Sınavı),* IQ Yayınları, İstanbul 2013.

ŞANLI Ayşem Sezer, 6-7 Eylül 1955: Türkiye'de Bir "Pogrom" Yaşandı, *Türkiye'nin 1950'li Yılları*. (Haz. Mete Kaan Kaynar).(ss 377-392), İletişim Yayınları, İstanbul 2020.

ZENGİNOĞLU Christina, *6-7 Eylül 1955 Olayları'na Götüren Etkenler ve Aktörler*, Libra Kitapçılık, İstanbul 2018.

ZURCHER Erik Jan, *Modern Türkiye'nin Tarihi* (Çev: Yasemin Saner), İletişim Yayınları, İstanbul 2015.

5. MAKALELER

ALBAYRAK Mustafa, "Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları (1950-1960)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 16, S. 46, 2000, ss. 249-275.

BENLİSOY Foti, "6/7 Eylül Olayları Öncesinde Basında Rumlar", *Toplumsal Tarih*, S. 81, Eylül 2000, ss. 28-38.

ÇÖKER, Duygu Onay, "Kurgulanmış Gerçekliğin Sorgulanması: Türk Toplumsal Belleğinde 6/7 Eylül Olayları", *İletişim: Araştırmaları Dergisi*, C. 10, 2012 ss. 111-136.

DEĞERLİ Sarıkoyuncu Esra, "Demokrat Parti Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikası (1950-1960)", *Gazi Akademik Bakış*, C. 6, S.11, Kış 2012, ss. 85-101.

FIRAT Melahat Melek, "Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları (1945-1960)", *Toplumsal Tarih Dergisi*, S. 81, Eylül 2000, ss. 22-27.

GÜLER Yavuz, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi", *G.Ü Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 5, S. 1, 2004, ss. 101-112.

GÜVEN Dilek, "Türk Milliyetçiliği ve Homojenleştirme Politikası 6-7 Eylül Olayları ve Failleri", *Toplumsal Tarih*, S. 141, 2005, ss. 36-50.

KESER Ulvi, "Kıbrıs Sorunu Bağlamında Türkiye'de 6/7 Eylül 1955 Olaylarına Kesitsel Bir Bakış", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 12 S. 25, Güz 2012, ss. 181-226

KILIÇDERE Arzu, "İzmir'de 6/7 Eylül Olayları", *Toplumsal Tarih*, S. 74, 2000, ss. 34-41.

KOCABAŞOĞLU Uygur, ""Hasar Tespit Çalışmaları" Üzerine Birkaç Ayrıntı", *Toplumsal Tarih*, S. 81, 2000, ss. 45-49.

TOPUZ Hıfzı, "6/7 Eylül Olayları ve Aknoz Paşa'nın Yasakları", *Toplumsal Tarih*, S. 81, 2000, ss. 39-41.

VATANSEVER Müge, "Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* C. 12 S. 0, 2010, ss. 1487-1530.

6. TEZLER

AKTAŞ Melahat, *Basının Gündeminde 6-7 Eylül Olayları: Hürriyet ve İstanbul Ekspres Üzerine Bir İçerik Analizi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005.

GÖKÇAL Olgun, *6/7 Eylül Olayları ve Türk Basını*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir 2006.

GÜRHAN Güncan, *6-7 Eylül Olayları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara 2006.

7. İNTERNET KAYNAKLARI

https://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/Kurucu_Anlasmalar/lozan-anlasmasi.pdf
Erişim Tarihi: 02.05.2022

https://tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2019/01/K%c4%b1saltmalar_Dizini.pdf
Erişim Tarihi: 20.07.2022

EKLER

Ek 1: 7 Eylül 1955 sabahı İstanbul'dan manzaralar.

Ek 2: 11 Eylül 1955 Tercüman, Zarar görenler için 600.000 lira toplandı.

Tercüman'ın İkramiye Kuponu 11

HADİSELERE Tercüman

HER SABAH DÜNYA YENİDEN KURULUR, HER SABAH TAZE BİR BAŞLANGIÇTIR

11 EYLÜL PAZAR 1955

Pasifik'te bir Amerikan B-29 uçağı düştü

İDARE AMİRLERİNİN BİR KISMI DEĞİŞTİ

Kemal Aygün Emniyet Umum Müdürlüğüne tayin edildi

Dahiliye Vekâletine Millî Müdafaa Vekili Ethem Menderes vekâlet edecek

Orfî idare Kumandanlığı bildiriyor

Orfî idarenin 5 ve 6 ıncı tebliğleri

Konsolosluklara tecavüz edilmedi

6 Eylül hâdiselerinin Amerika'daki akisleri

Türkiyenin enerjik hareketi

6 Eylül hâdiseleri dolayisiyle

Bayar ve Menderese gönderilen telgraflar

Tahriklere kapılarak hâdise çıkaran 41 kişi daha polis tarafından dün yakalandı

Alman Atletleri

Bayar ve Menderes Ankaraya döndüler

Edenin Tetkikleri

Zarar görenler için 600.000 lira toplandı

Yardım Komitesi ilk toplantısını dün yaptı ve Başkanlığa ittifakla, İş Bankası Umum Müdürü Üzeyir Avunduk seçildi.

Gazinolar için yeni bir tarife yapıldı

Tatbikata bugünden itibaren başlanıyor

Asma köprü hey'etinin tetkikleri

Belgradda Türk binicilik ekibi birinciliği kazandı

Yedi devlete mensup milli ekiplerin iştirâk ettiği müsabakalarda birinci, ikinci, dördüncü ve sekizinci oldular.

Hava Pentatlonunda iyi neticeler aldık

Amerika Güzeli

Para fonu kongresi yarın toplanıyor

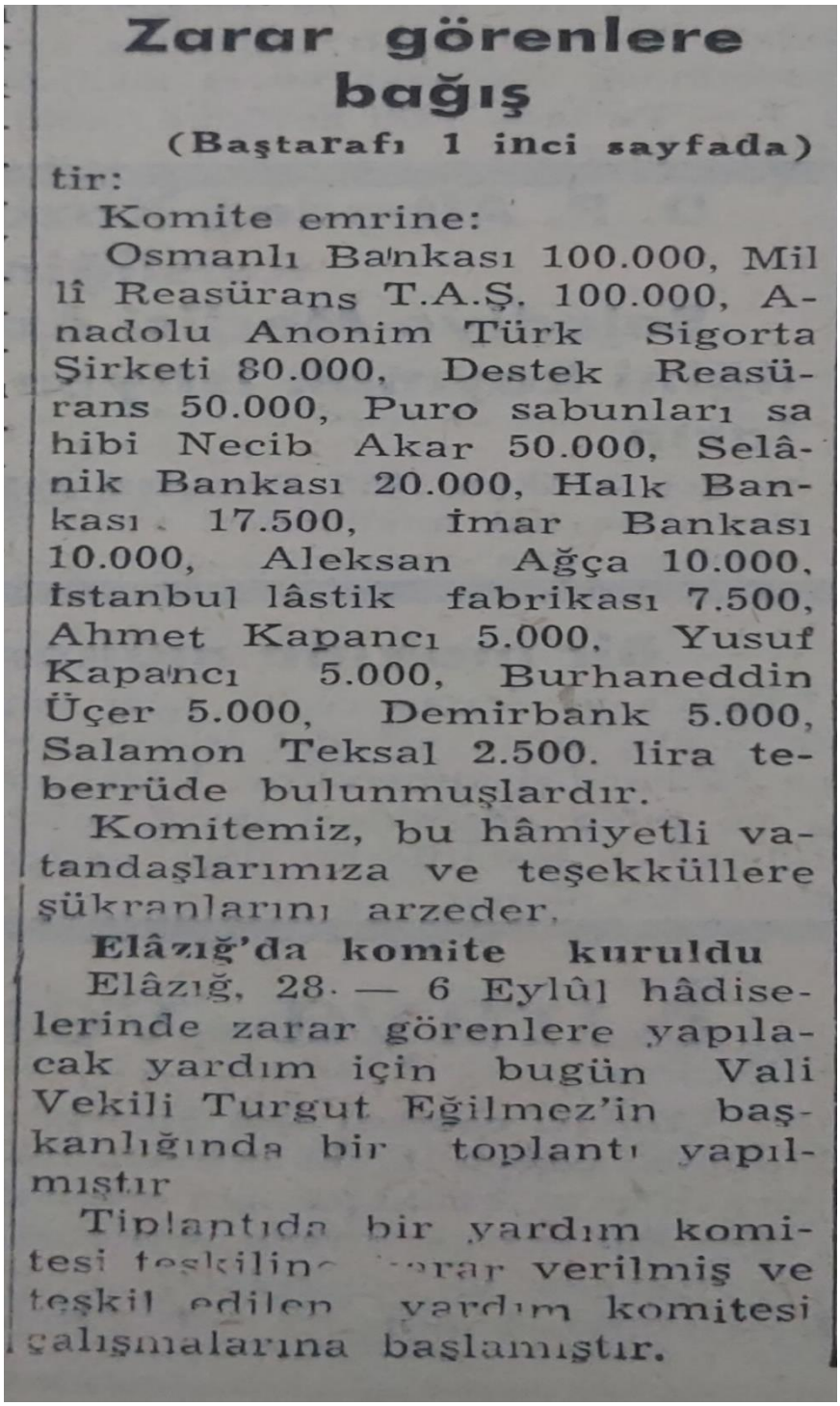
Ordu terfi listesi

BUGÜN YEDİNCİ SAHİFEMİZDE

Bugünkü ilâvemiz

PIER ANGELI KIZDI

Ek 3: 29 Eylül 1955 tarihli Zafer Gazetesi sayfa 5; yardım yapanların listesi

Zarar görenlere bağış

(Baştarafı 1 inci sayfada)

tir:

Komite emrine:

Osmanlı Bankası 100.000, Millî Reasürans T.A.Ş. 100.000, Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi 80.000, Destek Reasürans 50.000, Puro sabunları sahibi Necib Akar 50.000, Selânik Bankası 20.000, Halk Bankası 17.500, İmar Bankası 10.000, Aleksan Ağça 10.000, İstanbul lâstik fabrikası 7.500, Ahmet Kapancı 5.000, Yusuf Kapancı 5.000, Burhaneddin Üçer 5.000, Demirbank 5.000, Salamon Teksal 2.500. lira teberrüde bulunmuşlardır.

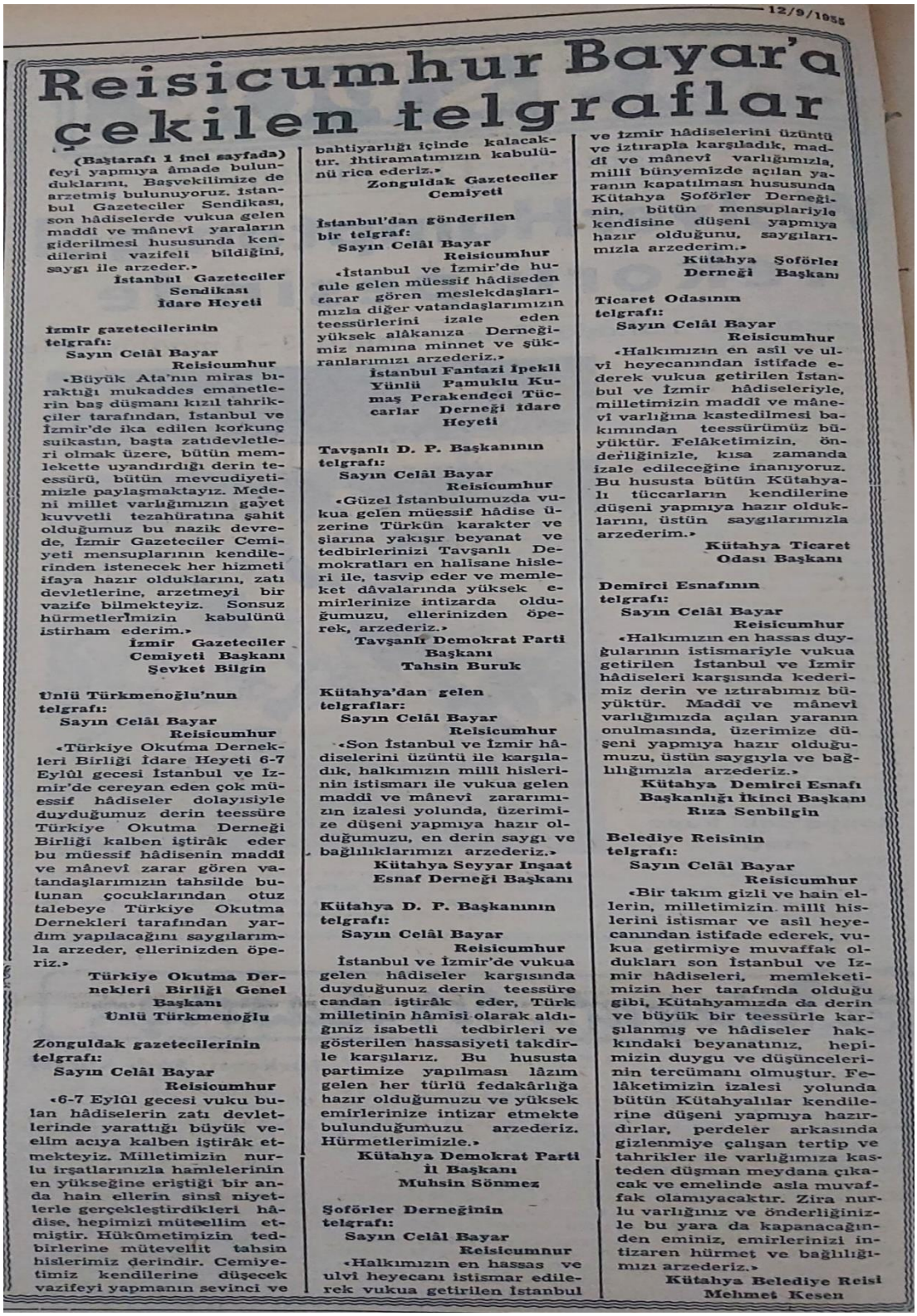
Komitemiz, bu hâmiyetli vatandaşlarımıza ve teşekküllere şükranlarını arzeder.

Elâzığ'da komite kuruldu

Elâzığ, 28. — 6 Eylûl hâdiselerinde zarar görenlere yapılacak yardım için bugün Vali Vekili Turgut Eğilmez'in başkanlığında bir toplantı yapılmıştır

Tiplantıda bir yardım komitesi teşkilin[illegible]rar verilmiş ve teşkil edilen yardım komitesi çalışmalarına başlamıştır.

Ek 4: 12 Eylül 1955 Zafer Gazetesi sayfa 6: Cumhurbaşkanına gönderilen telgraflar

12/9/1955

Reisicumhur Bayar'a çekilen telgraflar

(Baştarafı 1 inci sayfada)

feyi yapmıya âmade bulunduklarını, Başvekilimize de arzetmiş bulunuyoruz. İstanbul Gazeteciler Sendikası, son hâdiselerde vukua gelen maddi ve mânevi yaraların giderilmesi hususunda kendilerini vazifeli bildiğini, saygı ile arzeder.»

İstanbul Gazeteciler Sendikası
İdare Heyeti

İzmir gazetecilerinin telgrafı:

Sayın Celâl Bayar
Reisicumhur

«Büyük Ata'nın miras bıraktığı mukaddes emanetlerin baş düşmanı kızıl tahrikçiler tarafından, İstanbul ve İzmir'de ika edilen korkunç suikastın, başta zatıdevletleri olmak üzere, bütün memlekette uyandırdığı derin teessürü, bütün mevcudiyetimizle paylaşmaktayız. Medeni millet varlığımızın gâyet kuvvetli tezahüratına şahit olduğumuz bu nazik devrede, İzmir Gazeteciler Cemiyeti mensuplarının kendilerinden istenecek her hizmeti ifaya hazır olduklarını, zatı devletlerine, arzetmeyi bir vazife bilmekteyiz. Sonsuz hürmetlerimizin kabulünü istirham ederim.»

İzmir Gazeteciler Cemiyeti Başkanı
Şevket Bilgin

Ünlü Türkmenoğlu'nun telgrafı:

Sayın Celâl Bayar
Reisicumhur

«Türkiye Okutma Dernekleri Birliği İdare Heyeti 6-7 Eylûl gecesi İstanbul ve İzmir'de cereyan eden çok müessif hâdiseler dolayısiyle duyduğumuz derin teessüre Türkiye Okutma Derneği Birliği kalben iştirâk eder bu müessif hâdisenin maddî ve mânevî zarar gören vatandaşlarımızın tahsilde bulunan çocuklarından otuz talebeye Türkiye Okutma Dernekleri tarafından yardım yapılacağını saygılarımla arzeder, ellerinizden öperiz.»

Türkiye Okutma Dernekleri Birliği Genel Başkanı
Ünlü Türkmenoğlu

Zonguldak gazetecilerinin telgrafı:

Sayın Celâl Bayar
Reisicumhur

«6-7 Eylûl gecesi vuku bulan hâdiselerin zatı devletlerinde yarattığı büyük veelim acıya kalben iştirâk etmekteyiz. Milletimizin nurlu irşatlarımızla hamlelerinin en yükseğine eriştiği bir anda hain ellerin sinsî niyetlerle gerçekleştirdikleri hâdise, hepimizi müteellim etmiştir. Hükûmetimizin tedbirlerine mütevellit tahsin hislerimiz derindir. Cemiyetimiz kendilerine düşecek vazifeyi yapmanın sevinci ve bahtiyarlığı içinde kalacaktır. İhtiramatımızın kabulünü rica ederiz.»

Zonguldak Gazeteciler Cemiyeti

İstanbul'dan gönderilen bir telgraf:

Sayın Celâl Bayar
Reisicumhur

«İstanbul ve İzmir'de hudule gelen müessif hâdiseden zarar gören meslekdaşlarımızla diğer vatandaşlarımızın teessürlerini izale eden yüksek alâkanıza Derneğimiz namına minnet ve şükranlarımızı arzederiz.»

İstanbul Fantazi İpekli Yünlü Pamuklu Kumaş Perakendeci Tüccarlar Derneği İdare Heyeti

Tavşanlı D. P. Başkanının telgrafı:

Sayın Celâl Bayar
Reisicumhur

«Güzel İstanbulumuzda vukua gelen müessif hâdise üzerine Türkün karakter ve şiarına yakışır beyanat ve tedbirlerinizi Tavşanlı Demokratları en halisane hisleri ile, tasvip eder ve memleket dâvalarında yüksek emirlerinize intizarda olduğumuzu, ellerinizden öperek, arzederiz.»

Tavşanlı Demokrat Parti Başkanı
Tahsin Buruk

Kütahya'dan gelen telgraflar:

Sayın Celâl Bayar
Reisicumhur

«Son İstanbul ve İzmir hâdiselerini üzüntü ile karşıladık, halkımızın millî hislerinin istismarı ile vukua gelen maddî ve mânevî zararımızın izalesi yolunda, üzerimize düşeni yapmıya hazır olduğumuzu, en derin saygı ve bağlılıklarımızı arzederiz.»

Kütahya Seyyar İnşaat Esnaf Derneği Başkanı

Kütahya D. P. Başkanının telgrafı:

Sayın Celâl Bayar
Reisicumhur

İstanbul ve İzmir'de vukua gelen hâdiseler karşısında duyduğunuz derin teessüre candan iştirâk eder, Türk milletinin hâmisi olarak aldığınız isabetli tedbirleri ve gösterilen hassasiyeti takdirle karşılarız. Bu hususta partimize yapılması lâzım gelen her türlü fedakârlığa hazır olduğumuzu ve yüksek emirlerinize intizar etmekte bulunduğumuzu arzederiz. Hürmetlerimizle.»

Kütahya Demokrat Parti İl Başkanı
Muhsin Sönmez

Şoförler Derneğinin telgrafı:

Sayın Celâl Bayar
Reisicumhur

«Halkımızın en hassas ve ulvi heyecanı istismar edilerek vukua getirilen İstanbul ve İzmir hâdiselerini üzüntü ve iztırapla karşıladık, maddi ve mânevî varlığımızla, millî bünyemizde açılan yaranın kapatılması hususunda Kütahya Şoförler Derneğinin, bütün mensuplariyle kendisine düşeni yapmıya hazır olduğunu, saygılarımızla arzederim.»

Kütahya Şoförler Derneği Başkanı

Ticaret Odasının telgrafı:

Sayın Celâl Bayar
Reisicumhur

«Halkımızın en asîl ve ulvî heyecanından istifade ederek vukua getirilen İstanbul ve İzmir hâdiseleriyle, milletimizin maddî ve mânevî varlığına kastedilmesi bakımından teessürümüz büyüktür. Felâketimizin, önderliğinizle, kısa zamanda izale edileceğine inanıyoruz. Bu hususta bütün Kütahyalı tüccarların kendilerine düşeni yapmıya hazır olduklarını, üstün saygılarımızla arzederim.»

Kütahya Ticaret Odası Başkanı

Demirci Esnafının telgrafı:

Sayın Celâl Bayar
Reisicumhur

«Halkımızın en hassas duygularının istismariyle vukua getirilen İstanbul ve İzmir hâdiseleri karşısında kederimiz derin ve ıztırabımız büyüktür. Maddî ve mânevî varlığımızda açılan yaranın onulmasında, üzerimize düşeni yapmıya hazır olduğumuzu, üstün saygıyla ve bağlılığımızla arzederiz.»

Kütahya Demirci Esnafı Başkanlığı İkinci Başkanı
Rıza Senbilgin

Belediye Reisinin telgrafı:

Sayın Celâl Bayar
Reisicumhur

«Bir takım gizli ve hain ellerin, milletimizin millî hislerini istismar ve asîl heyecanından istifade ederek, vukua getirmiye muvaffak oldukları son İstanbul ve İzmir hâdiseleri, memleketimizin her tarafında olduğu gibi, Kütahyamızda da derin ve büyük bir teessürle karşılanmış ve hâdiseler hakkındaki beyanatınız, hepimizin duygu ve düşüncelerinin tercümanı olmuştur. Felâketimizin izalesi yolunda bütün Kütahyalılar kendilerine düşeni yapmıya hazırdırlar, perdeler arkasında gizlenmiye çalışan tertip ve tahrikler ile varlığımıza kasteden düşman meydana çıkacak ve emelinde asla muvaffak olamıyacaktır. Zira nurlu varlığınız ve önderliğinizle bu yara da kapanacağından eminiz, emirlerinizi intizaren hürmet ve bağlılığımızı arzederiz.»

Kütahya Belediye Reisi
Mehmet Kesen

Ek 5: Salim Aziz'in Mektubu

DEVLET ...
CUMHURİYET ARŞİVİ

M. SALIM AZIZ
General Trade—Imports, Exports
Manufactures Representatives
Modern Furniture Factory
Established 1920

Telegrams: "ASRI"
Telephone: 3442
P. O. Box: 418

Ataturk Square, Asmaltı St. 4—13
Nicosia—Cyprus

Nicosia .11. Eylül 55.

Sayın Adnan Menderes
Başvekil
Ankara.

İstanbul ve İzmir hâdiselerinden duyduğumuz derin üzüntü devam etmektedir. Yüksek dirayetiniz ve enerjiniz sayesinde alınmış olan emniyet tedbirleri hepimizi sevindirmiş ve bizlere bir bayram günü yaşatmıştır.

Bir ihanetî vataniye telâkki ettiğimiz bu nahoş hâdise karşısında müsebbiblere karşı duyduğumuz infial vicdanlarımızda ses vermektedir. Demokrat Parti iktidarının kazandığı büyük zaferi hazmedemiyenler tarafından tertiplendiğine zerre kadar şüphemiz olmıyan bu çirkin hareketi her zaman takbih ve tel'in edeceğimizi müsaadenizle beyan etmek isteriz.

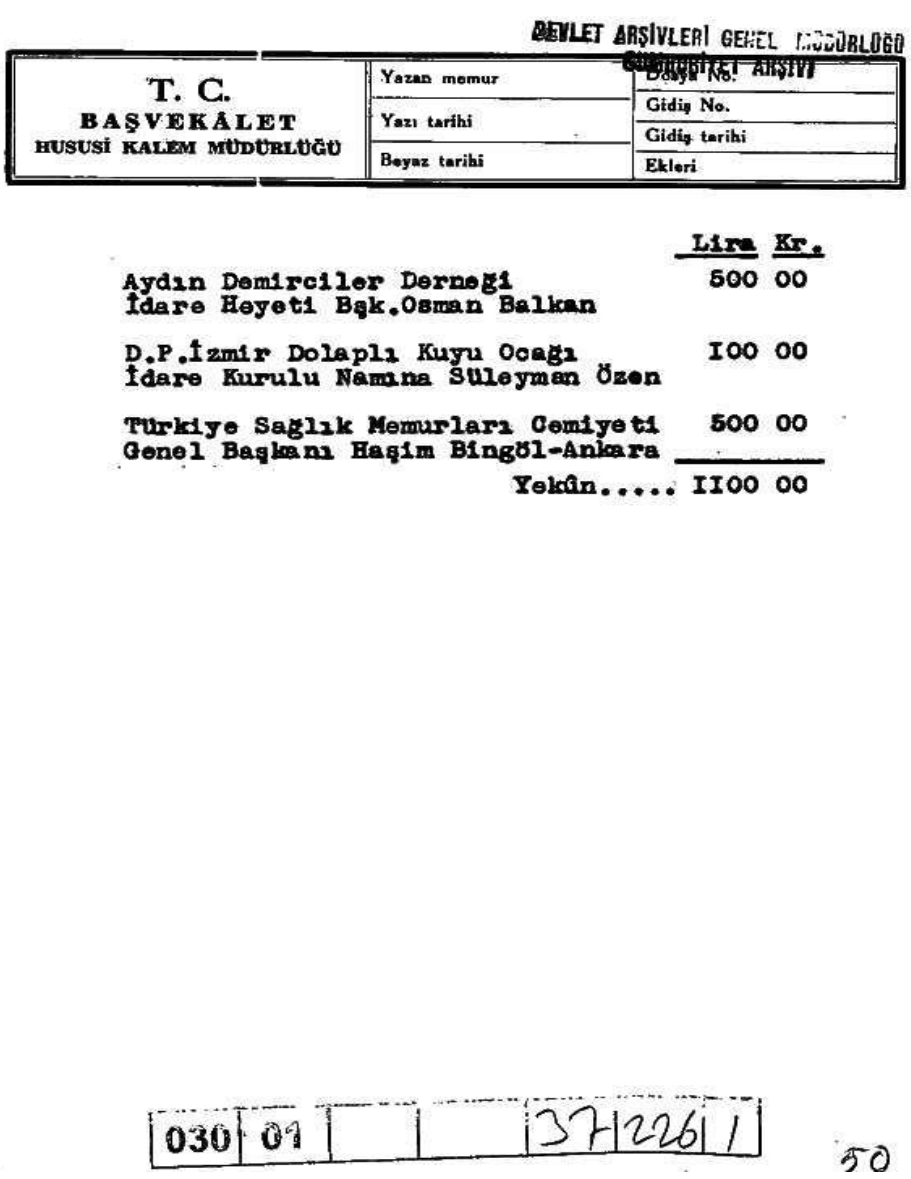
Kalbimiz, varlığımız ve bütün mevcudiyetimiz sizinledir, sizin emrinizdedir; Demokrat Parti saflarındadır. Size olan itimadımız, Demokrat Partiye olan bağlılığımız hiçbir zaman ve hiçbir surette sarsılmıyacak, aynı iyman ve aynı inançla devam edecektir.

İstanbul ve İzmir hâdiselerinden zarar görenlere nâçiz bir yardımım olmak üzere Türkiye İş Bankası A.Ş. Yenigün Ajansı-İzmir şübesinin Z.No.332476 numaralı çeki ile 1000 lirayı emrinize gönderiyorum. Kabulünü derin saygılarımla rica ederim.

Bendeî Mütileri Olmakla
Müftehir
m salim ayz
(Salim Aziz)

030 | 01 | | | 37 | 226 | 1 | 32

Ek 6: Yapılan Yardımların listesine bir örnek

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

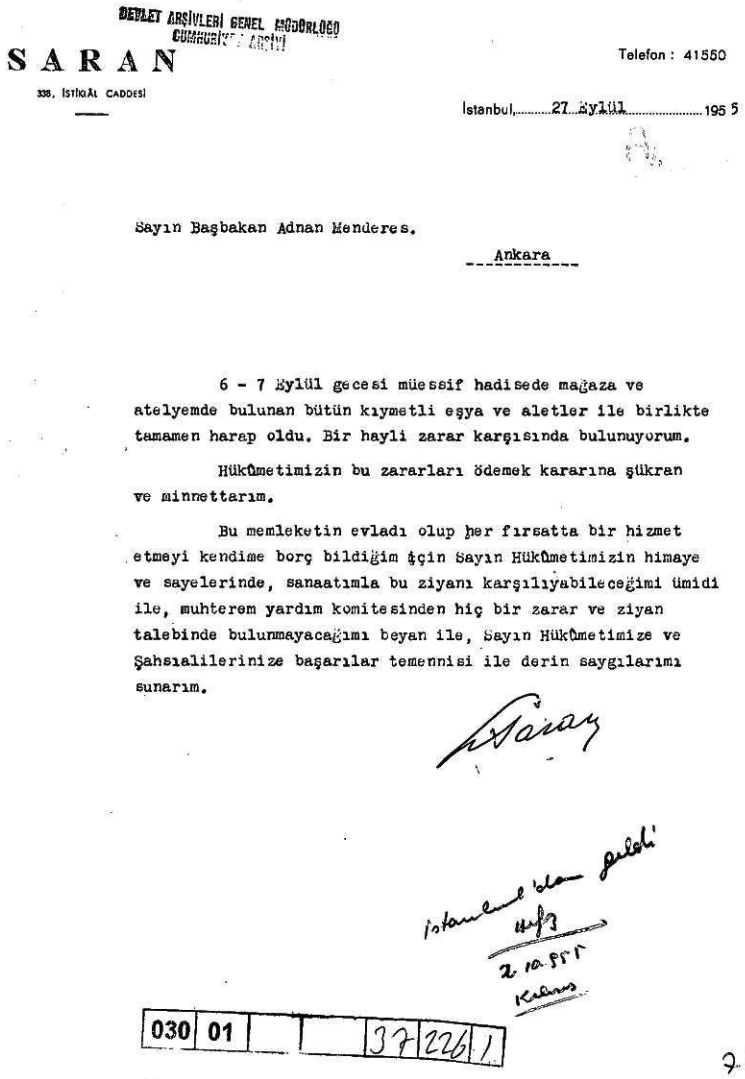
T. C. BAŞVEKÂLET HUSUSİ KALEM MÜDÜRLÜĞÜ	Yazan memur	Dosya No.
	Yazı tarihi	Gidiş No.
	Beyaz tarihi	Gidiş tarihi
		Ekleri

	Lira	Kr.
Aydın Demirciler Derneği İdare Heyeti Bşk.Osman Balkan	500	00
D.P.İzmir Dolaplı Kuyu Ocağı İdare Kurulu Namına Süleyman Özen	100	00
Türkiye Sağlık Memurları Cemiyeti Genel Başkanı Haşim Bingöl-Ankara	500	00
Yekûn.....	1100	00

030 01 37 226 1

50

Ek 7: Leon Saran'ın Mektubu

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET Arşivi

SARAN

338, İSTİKLÂL CADDESİ

Telefon : 41550

İstanbul, 27 Eylül 1955

Sayın Başbakan Adnan Menderes.

Ankara

6 - 7 Eylül gecesi müessif hadisede mağaza ve atelyemde bulunan bütün kıymetli eşya ve aletler ile birlikte tamamen harap oldu. Bir hayli zarar karşısında bulunuyorum.

Hükûmetimizin bu zararları ödemek kararına şükran ve minnettarım.

Bu memleketin evladı olup her fırsatta bir hizmet etmeyi kendime borç bildiğim için Sayın Hükûmetimizin himaye ve sayelerinde, sanaatımla bu ziyanı karşılıyabileceğimi ümidi ile, muhterem yardım komitesinden hiç bir zarar ve ziyan talebinde bulunmayacağımı beyan ile, Sayın Hükûmetimize ve Şahsıalilerinize başarılar temennisi ile derin saygılarımı sunarım.

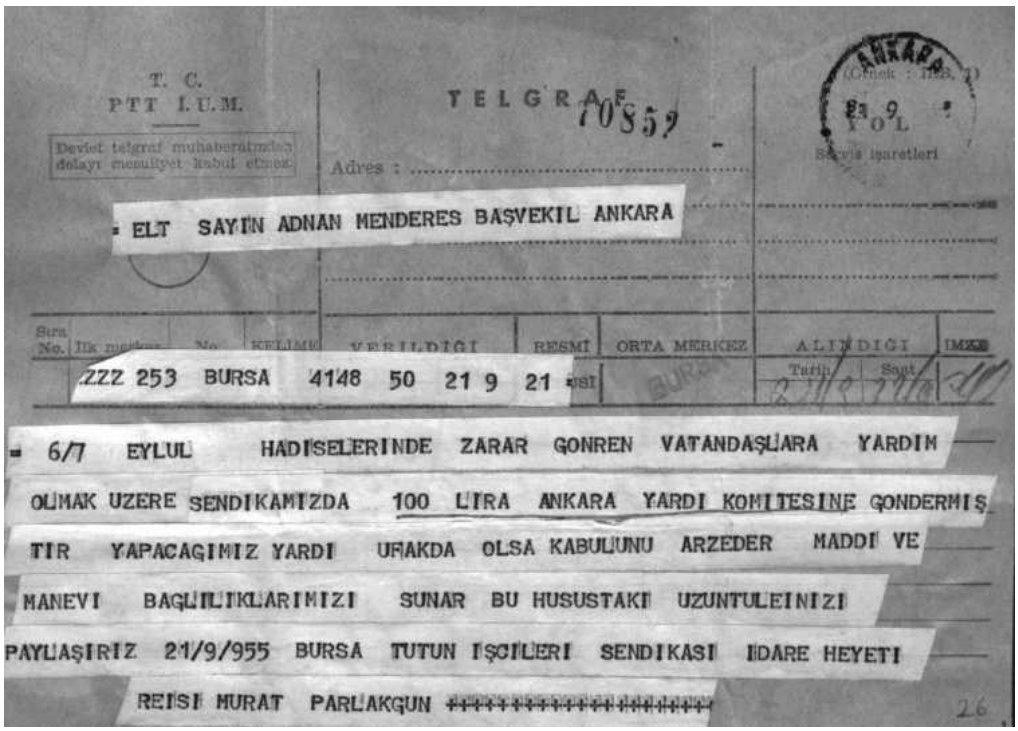
Saran

İstanbul'dan geldi
Hafta
2.10.955
Kalem

030 01 37 226 1

7.1

Ek 8: Bursa Tütün İşçileri Sendikası Başkanı Murat Parlakgün ve Türkiye Okutma Dernekleri Birliği Genel Başkanı Ullvi Türkmenoğlu'nun telgrafı

T. C.
PTT İ. U. M.

Devlet telgraf muhaberatından dolayı mesuliyet kabul etmez.

TELGRAF 10857

Adres :

ANKARA YOL 21 9

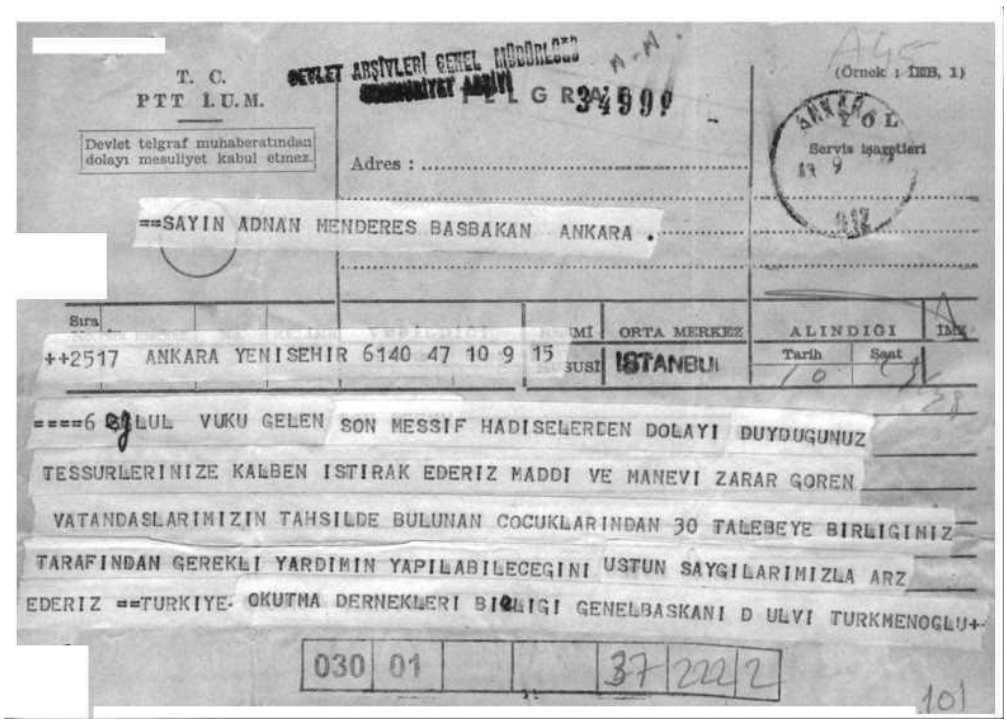
Servis işaretleri

= ELT SAYIN ADNAN MENDERES BAŞVEKIL ANKARA

Sıra No.	İlk memleket	No.	KELİME	VERİLDİĞİ	RESMİ	ORTA MERKEZ	ALINDIĞI	İMZA
			ZZZ 253	BURSA 4148 50 21 9 21			Tarih / Saat	

= 6/7 EYLUL HADISELERINDE ZARAR GONREN VATANDAŞLARA YARDIM OLMAK UZERE SENDIKAMIZDA 100 LIRA ANKARA YARDI KOMITESINE GONDERMIŞ TIR YAPACAĞIMIZ YARDI URAKDA OLSA KABULUNU ARZEDER MADDI VE MANEVI BAĞLILIKLARIMIZI SUNAR BU HUSUSTAKI UZUNTULEINIZI PAYLAŞIRIZ 21/9/955 BURSA TUTUN IŞCILERI SENDIKASI IDARE HEYETI REISI MURAT PARLAKGUN

26

T. C.
PTT İ. U. M.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Devlet telgraf muhaberatından dolayı mesuliyet kabul etmez.

TELGRAF 34900

(Örnek : İHB, 1)

ANKARA YOL 17 9

Servis işaretleri

Adres :

==SAYIN ADNAN MENDERES BASBAKAN ANKARA .

Sıra						İMİ	ORTA MERKEZ	ALINDIĞI	İMZA
++2517	ANKARA	YENISEHIR	6140	47	10 9 15	SUSI	İSTANBUL	Tarih / Saat	

====6 EYLUL VUKU GELEN SON MESSIF HADISELERDEN DOLAYI DUYDUGUNUZ TESSURLERINIZE KALBEN ISTIRAK EDERIZ MADDI VE MANEVI ZARAR GOREN VATANDASLARIMIZIN TAHSILDE BULUNAN COCUKLARINDAN 30 TALEBEYE BIRLIGINIZ TARAFINDAN GEREKLI YARDIMIN YAPILABILECEGINI USTUN SAYGILARIMIZLA ARZ EDERIZ ==TURKIYE OKUTMA DERNEKLERI BIRLIGI GENELBASKANI D ULVI TURKMENOGLU+

030 01 37 222 2

101

Ek 9: Yardım talep eden kişilerin, devletin iyi niyeti suiistimal ettiğini iddia eden bir vatandaş mektubu

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

23/9/1955

Sayın
Başvekil Adnan Menderes Hazretlerine Takdim.

Efendim.

6/Eylül/1955 akşamı olan hadiseden Adil Hükümetinizin Makamınızın ve Şahsıalinizin katiyyen ve zerre kadar bir sunıtaksiri ve kusuru yoktur bu hadise Zatıalinizi çok müteessir ettiğini gazetelerde okudum ve okuyorum arzettiğim gibi Zatınızın zerre kadar bir kusuru yoktur. Hadisede zarar görenlere zararlarının telafisi için yardım olacağını ianeler toplanmakda olduğunuda gazetelerde okudum ve okuyorum bu alicenaplığı haber alan ve gazetelerde okuyan insafsızlar, on lira kıymetinde olan bir adet zararı yüz lira ve bazı kalemlerde de Bin lira yerine Yirmibeşbin lira zarar gösteriliyor kalem itibariyle bu iki kalemi yazıyorum müteaddit kalemler varbeher kalem bu nisbette zarar gösteriliyor zarar olmuşcesine liste tanzim ettiklerini bilzat vakıfım gözümle tanzim ettikleri zarar listelerini görmüşüm bu haksız lığı ve vicdana muğayir gördüğümden bu insafsızca yalndan hilafı hakikat hazırlanan listelerdir. Bu yazdığım hakikattır. Hükümetimizin Milletimizin ve Şahsıalinizin Adaletini Alicenaplığını insaniyetini ayaklar altına alarak bu insafsız ve haksız ve yalandan ve vicdana ve insaniyete muğayir talepleri haksızdır ve yolduzdur.

Bu haksız ve yolsuz taleplerini vermek doğru olmaz.Buna vicdanım razı olmadığından ve Allahtan ve vebaldan korktuğumdan bu hakikatı bildirmemekliğe vicdanım razı olmadı bildiriyorum bu hakikatı, Bildirdiğim hüsnüniyetledir ve bildirmeği Memleketim ve Milletim için vicdan borcu olarak Zatıalinize hüsnüniyetle arzediyorum derin sayğılarımla Asil ve Temiz Kalpli ve Milliyet ve Vatansever Efendim Hazretleri.

Necip Türk Milletinin Türk Kanını taşıyan bu Milletinbir Evladı

Haşiye:
Kanaatım bu hadisenin böyle olmasına yeğane kominizm parmağıdır kominizmin gayesi Yoğoslavya ve Yunanistan ile olan dosluğuğumuzu bozmak ve ittifakımızı bozmak için Borşevik ve kominizm parmağıdır ve aramızı açmak içindir. Kominizm düşmanlığıdır.

030 01 | | 77 222 2

3

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ORCID	0000-0002-6851-4636
Adı Soyadı	Tayfun GENEL
Doğum Yeri	Konya
Doğum Tarihi	12.10.1977

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Selçuk Üniversitesi
Fakülte	Fen-Edebiyat Fakültesi
Bölüm	Tarih

YÜKSEK LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Tarih

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce	YDS (37,50) YÖKDİL (….) TOEFL (….) EILTS (….)

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	Dr. Ali Rıza Bahadır Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi
Görevi/Pozisyonu	Tarih Öğretmeni
Tecrübe Süresi	22 yıl

Katıldığı

Kurslar	Osmanlıca-1 (MEB) Osmanlıca-2 (MEB) Müze Eğitim Kursu (MEB) Öğretmenlik Uygulaması Danışmanlığı Eğitimi Kursu (MEB)
Projeler	Being a World Student through eTwinning Birlikte Okuyoruz,Okutuyoruz Friends Forever Öğrenci Koçluğu